

สถานภาพการศึกษามัธยมศึกษาตอนต้นในประเทศไทย

นางสาวอินทอร เขี่ยมสะอาด

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2549

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

THE STATUS OF THE MIDDLE EAST STUDIES IN THAILAND

Miss Intu-on Eamsa-ard

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts Program in International Relations

Department of International Relations

Faculty of Political Science

Chulalongkorn University

Academic Year 2006

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์

สถานภาพการศึกษาภูมิภาคตะวันออกเฉียงในประเทศไทย

โดย

นางสาวอินทอร เขียมสะอาด

สาขาวิชา

ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

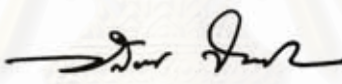
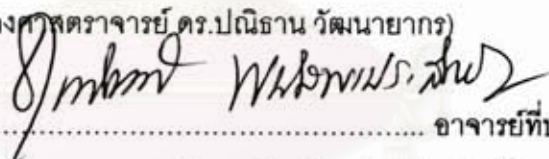
อาจารย์ที่ปรึกษา

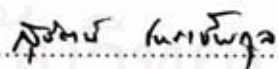
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชูเกียรติ พันธ์พรประสิทธิ์

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้นับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโท

..... คณบดีคณะรัฐศาสตร์
(ศาสตราจารย์ ดร.จรัส สุวรรณมาลา)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ปณิธาน วัฒนายากร)

..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชูเกียรติ พันธ์พรประสิทธิ์)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สุรัตน์ ไทรชัยกุล)

สถาบันวิจัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อินทอร เอี่ยมสะอาด : สถานภาพการศึกษาภูมิภาคตะวันออกกลางในประเทศไทย.
(THE STATUS OF THE MIDDLE EAST STUDIES IN THAILAND) อาจารย์ที่ปรึกษา :
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชูเกียรติ พันธ์พรประสิทธิ์, 97 หน้า.

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อหาสาเหตุว่า เพราะเหตุใดการศึกษาภูมิภาคตะวันออกกลางในระดับอุดมศึกษาของไทย ระหว่างปีค.ศ. 1973 – ค.ศ. 2005 จึงไม่ได้รับความสนใจจากนักวิชาการและนักศึกษาเท่าที่ควร ทั้งนี้ จะเก็บข้อมูลจากการวิเคราะห์หลักสูตรการเรียนการสอนด้านรัฐศาสตร์ในสถาบันการศึกษาหลักๆของไทย รวมทั้งการสัมภาษณ์คณาจารย์และผู้เชี่ยวชาญ เกี่ยวกับพัฒนาการของการศึกษาภูมิภาคตะวันออกกลาง

วิทยานิพนธ์ใช้แนวคิดเรื่องจักรวรรดินิยมทางการเมืองและจักรวรรดินิยมทางวัฒนธรรมของ Johan Galtung เป็นกรอบความคิดในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผลการศึกษาได้ข้อสรุปว่า ในบางช่วงเวลา ความช่วยเหลือของสหรัฐอเมริกาต่อไทยในด้านต่างๆ ส่งผลให้รัฐบาลไทยให้ความสำคัญแต่สหรัฐอเมริกา ด้านนักวิชาการไทยก็ให้ความสนใจแต่การศึกษาสหรัฐอเมริกา เช่นกัน จนละเลยการศึกษาภูมิภาคอื่นๆ รวมทั้งตะวันออกกลางศึกษา

ผลการศึกษายังได้ข้อสรุปเพิ่มเติมว่า นับตั้งแต่เกิดเหตุวินาศกรรมเมื่อวันที่ 11 กันยายน ค.ศ. 2001 การศึกษาภูมิภาคตะวันออกกลางก็พัฒนามากขึ้นโดยมีนักวิชาการและนักศึกษาจำนวนมากให้ความสนใจต่อประเด็นเกี่ยวกับตะวันออกกลาง อย่างไรก็ตาม รัฐบาลและวงการศึกษาคควรร่วมมือกันปรับปรุงและขยายการศึกษาภูมิภาคตะวันออกกลางให้มากขึ้น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ลายมือชื่อนิสิต.....ถึงคุณ.....แจ้งผลสอบ.....
สาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....
ปีการศึกษา 2549

4681184824 : MAJOR INTERNATIONAL RELATIONS

KEY WORD: THAILAND / MIDDLE EAST / STUDIES /

INTU-ON EAMSA-ARD : THE STATUS OF THE MIDDLE EAST STUDIES
IN THAILAND. THESIS ADVISOR : ASST.PROF. CHOOKIAT
PANASPORNPRASIT,PHD., 97 pp.

This thesis aims to study reasons as to why professors, scholars, and students have not paid adequate attention to the Middle East studies at the tertiary level during 1973 – 2005. The data with which this thesis consults are mainly derived from the content analysis of the leading universities' Faculty of Political Science's curriculum. In addition, the interview sessions with many leading professors and scholars also form as major data for this thesis.

This thesis applies the concept of both political and cultural imperialism, elaborated by Professor Johan Galtung as a conceptual framework of analysis. The result of this study concludes that US support to Thailand on various fronts at some points has led to the Thai government's policy of attaching much significance to the US. In similar vein, Thai scholars also paid so much attention to the American studies that they overlook the studies of other regions, including the Middle East.

This thesis also concludes that in the aftermath of 11 September 2001, the Middle East studies in Thailand has immensely improved to the extent that many more scholars and students are interested in the Middle East region. However, both the government and academic communities should cooperate in order to improve and expand the studies of this region to a greater extent.

Department of International Relations
Field of study: International Relations
Academic year: 2006

Student's signature..... Intu-on Eamsa-ard
Advisor's signature..... C. Panasornprasit

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สมบูรณ์ได้ด้วยความสนับสนุนจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชูเกียรติ พันธ์พรประสิทธิ์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ได้สละเวลาให้คำปรึกษาและแนะนำ ตลอดเวลาในการทำวิทยานิพนธ์ ทั้งในเรื่องของเนื้อหา การคิดวิเคราะห์ การเตรียมคำถาม สัมภาษณ์คณาจารย์ที่ดูแลหรือรับผิดชอบการสอนวิชาตะวันออกเฉียงกลางในสถาบันการศึกษาต่างๆ รวมทั้งยังช่วยติดต่อประสานงานไปยังคณาจารย์เหล่านั้น ผู้ศึกษาจึงใคร่ขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้ และผู้ศึกษาขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างยิ่งสำหรับ ความกรุณาของ รองศาสตราจารย์ ดร. อภิญา รัตนมงคล มาศ ที่ได้เสนอประเด็นปัญหาเรื่องการศึกษาภูมิภาคตะวันออกเฉียงกลาง ให้ผู้ศึกษานำมาใช้เป็นหัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ รวมทั้ง รองศาสตราจารย์ ดร. ปณิธาน วัฒนายากร และผู้ช่วยศาสตราจารย์ สุรัตน์ ไหราชัยกุล ที่ให้คำแนะนำเพิ่มเติมอันเป็นประโยชน์ต่อการศึกษานี้

ผู้ศึกษาขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร. กุสุมา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา รองศาสตราจารย์ ดร.ชัยโชค จุลศิริวงศ์ รองศาสตราจารย์ ดร.โคกริน เพ็ญเกษม รองศาสตราจารย์ ดร.ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ รองศาสตราจารย์ ดลมนรรชนี บากา รองศาสตราจารย์ ดร.จรัญ มะลูลีม ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อิบราฮีม ณรงค์รักษาเขต ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พีรยศ ราฮิมมุลลา อาจารย์ ดร.ชาฟีอี อาดำ อาจารย์ มุห์หมัดรอฟดี แวะหะมะ และคุณอุดมศักดิ์ ศรีธัญโกศ ที่สละเวลาอันมีค่าให้สัมภาษณ์แก่ผู้ศึกษา ทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ ผู้ศึกษาขอบคุณเจ้าหน้าที่ฝ่ายทะเบียนคนละรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ฝ่ายบริการการศึกษาคนละรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ และวิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ที่อำนวยความสะดวกในการหาหลักฐานในปีก่อนการศึกษาต่างๆ รวมทั้งเจ้าหน้าที่ของกรมการจัดหางาน และธนาคารแห่งประเทศไทย ที่เอื้อเฟื้อข้อมูลด้านเศรษฐกิจ

นอกจากนี้ ผู้ศึกษาใคร่ขอขอบพระคุณ คุณพิทักษ์ ก่อเกียรติพิทักษ์ นายกเทศมนตรีเมืองปัตตานี และครอบครัว ที่ได้กรุณาให้ที่พักแก่ผู้ศึกษา อีกทั้งยังดูแลและอำนวยความสะดวกด้านต่างๆเป็นอย่างดีตลอดระยะเวลาที่ผู้ศึกษาเก็บข้อมูลที่จังหวัดปัตตานี

สุดท้ายนี้ ผู้ศึกษาขอกราบขอบพระคุณบิดา มารดา และพี่สาว ที่สนับสนุนผู้ศึกษาในทุกๆด้าน รวมทั้งยังช่วยจัดพิมพ์ ตรวจสอบเนื้อหา และให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ต่อผู้ศึกษาซึ่งทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยดี

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฌ
สารบัญแผนภาพ.....	ญ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
1.1 สภาพปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ในการศึกษา.....	10
1.3 ขอบเขตการศึกษา.....	10
1.4 กรอบความคิดที่ใช้ในการศึกษา.....	11
1.5 สมมติฐาน.....	19
1.6 วิธีการศึกษา.....	19
2 สภาพการศึกษาภูมิภาคตะวันออกเฉียงในประเทศไทย.....	22
- การศึกษาภูมิภาคตะวันออกเฉียงในช่วงที่เกิดวิกฤติการณ์น้ำมันทั่วโลก ระหว่างค.ศ. 1973 - ค.ศ. 1980.....	22
- การศึกษาภูมิภาคตะวันออกเฉียงในช่วงหลังวิกฤติการณ์น้ำมันยุติ และก่อนสงครามเย็นสิ้นสุดลง (ค.ศ. 1981 - ค.ศ. 1991).....	25
- การศึกษาภูมิภาคตะวันออกเฉียงในช่วงหลังสงครามเย็นสิ้นสุดลง ค.ศ. 1992 – ค.ศ. 2001.....	31
- การศึกษาภูมิภาคตะวันออกเฉียง ในช่วงหลังเหตุการณ์ 11 กันยายน ค.ศ. 2001 ถึงปีค.ศ. 2005.....	36
- ความแตกต่างระหว่างอิสลามศึกษา มุสลิมศึกษา และตะวันออกเฉียงศึกษา.....	42

3 เหตุการณ์และสภาพระหว่างประเทศในช่วงปีค.ศ. 1973 – ค.ศ. 2005 และผลกระทบต่อการศึกษาภูมิภาคตะวันออกเฉียงใต้ในประเทศไทย.....	45
3.1 สงครามเย็น : การแข่งขันของสองมหาอำนาจ.....	46
- สงครามเย็น : ไทยในฐานะพันธมิตรอันใกล้ชิดของสหรัฐอเมริกา.....	48
3.2 การสิ้นสุดของสงครามเย็นในปีค.ศ.1991.....	57
3.3 เหตุวินาศกรรมโจมตีสหรัฐอเมริกาเมื่อวันที่ 11 กันยายน ค.ศ. 2001.....	66
- เหตุการณ์ 11 กันยายนกับการศึกษาภูมิภาคตะวันออกเฉียงใต้ในประเทศไทย.....	71
4 บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	77
รายการอ้างอิง.....	81
ภาคผนวก.....	86
ภาคผนวก ก.....	87
แผนที่เปรียบเทียบโลกในช่วงสงครามเย็นกับหลังสงครามเย็นสิ้นสุดลง.....	88
ภาคผนวก ข.....	90
รายชื่ออาจารย์/ผู้เชี่ยวชาญด้านตะวันออกเฉียงใต้ให้สัมภาษณ์.....	91
คำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์.....	92
1 คำถามสำหรับอาจารย์ที่ดูแลมีส่วนร่วมในการวางหลักสูตรรัฐศาสตร์.....	92
2 คำถามสำหรับอาจารย์ผู้รับผิดชอบการสอนวิชาที่เกี่ยวข้องกับภูมิภาคตะวันออกเฉียงใต้.....	93
3 คำถามสำหรับข้าราชการที่ดูแลนโยบายด้านตะวันออกเฉียงใต้ของกระทรวงการต่างประเทศ.....	95
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	97

สารบัญตาราง

ณ

หน้า

ตารางที่ 1.1	แสดงปริมาณการนำเข้าน้ำมันปิโตรเลียมจากภูมิภาคต่างๆ ปีค.ศ. 2004 – ค.ศ. 2006.....	1
ตารางที่ 1.2	แสดงข้อมูลจำนวนแรงงานไทยที่ได้รับอนุญาตให้เดินทางไปทำงาน ต่างประเทศในภูมิภาคต่างๆ ปีค.ศ. 2004 – ค.ศ. 2006.....	2
ตารางที่ 1.3	แสดงรายได้ที่แรงงานไทยส่งกลับประเทศผ่านระบบธนาคาร ปีค.ศ. 2001 – ค.ศ. 2005.....	2
ตารางที่ 1.4	เปรียบเทียบรายได้ที่แรงงานไทยส่งกลับประเทศกับผลิตภัณฑ์มวลรวม ประชาชาติ ปีค.ศ. 2001 – ค.ศ. 2005.....	3
ตารางที่ 1.5	เปรียบเทียบรายได้ที่แรงงานไทยในตะวันออกกลางส่งกลับกับมูลค่าสินค้า ส่งออกที่สำคัญ ปีค.ศ. 2001 – ค.ศ. 2005.....	3
ตารางที่ 1.6	แสดงจำนวนประชากรในประเทศไทยที่นับถือศาสนาต่างๆ ปีค.ศ. 2000.....	4

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญแผนภาพ

ญ

หน้า

แผนภาพที่ 1.1	การแบ่งประเทศต่างๆในโลกในทัศนะของ Johan Galtung.....	13
แผนภาพที่ 3.1	แสดงการแบ่งฝักแบ่งฝ่ายของประเทศต่างๆในโลกยุคสงครามเย็น.....	46
แผนภาพที่ 3.2	แสดงความสัมพันธ์ระหว่างจักรวรรดินิยมทางการเมืองต่อทัศนคติ ของรัฐบาลและวงการวิชาการไทยที่มีต่อสหรัฐอเมริกาและ ชาติตะวันตก.....	51
แผนภาพที่ 3.3	แสดงผลของการสิ้นสุดของสงครามเย็นซึ่งทำให้รัฐบาลไทยมีทัศนคติ ต่อตะวันออกกลางเปลี่ยนไป.....	60
แผนภาพที่ 3.4	สรุปผลกระทบด้านต่างๆจากการที่สงครามเย็นสิ้นสุด อันส่งผลต่อ การเรียนการสอนภูมิภาคตะวันออกกลาง.....	63
แผนภาพที่ 3.5	แสดงผลการรับข้อมูลวิชาการจากสหรัฐฯซึ่งกระทบต่อทัศนคติของ นักศึกษาไทยที่มีต่อตะวันออกกลาง.....	65
แผนภาพที่ 3.6	แสดงผลของเหตุการณ์ 11 กันยายน ค.ศ. 2001 ที่กระทบต่อทัศนคติ ของนักศึกษาและนักวิชาการ ที่มีต่อภูมิภาคตะวันออกกลาง.....	73

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 1

บทนำ

ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นอีกภูมิภาคหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญในเวทีระหว่างประเทศทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม กล่าวคือ เป็นแหล่งน้ำมันที่สำคัญของเศรษฐกิจโลก เป็นเวทีของกิจการการเมืองระหว่างประเทศที่สำคัญ และเป็นแหล่งกำเนิดอารยธรรมสำคัญของโลก

สำหรับประเทศไทยนั้น ภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือก็เป็นภูมิภาคหนึ่งที่มีความสัมพันธ์กับประเทศไทยอย่างมาก ทั้งด้านเศรษฐกิจ ศาสนา และวัฒนธรรม ในด้านเศรษฐกิจ ภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นแหล่งทรัพยากรพลังงานที่สำคัญของไทย กล่าวคือ ในแต่ละปี ไทยต้องนำเข้าน้ำมันปิโตรเลียมปริมาณมหาศาลจากภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือเพื่อใช้ในภาคเกษตรและอุตสาหกรรมไทย ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1.1 ปริมาณการนำเข้าน้ำมันปิโตรเลียมจากภูมิภาคต่างๆ ปีค.ศ. 2004 – ค.ศ. 2006

หน่วย : ล้านลิตร

ภูมิภาค	2004	2005	2006
ตะวันออกเฉียงเหนือ	40,966	38,302	38,913
เอเชียตะวันออกเฉียงใต้	6,607	5,202	4,633
ภูมิภาคอื่นๆ	3,048	4,529	4,580
รวมปริมาณนำเข้า	50,621	48,033	48,125

ที่มา : สำนักงานนโยบายและแผนพลังงาน กระทรวงพลังงาน, ข้อมูลปริมาณการนำเข้าน้ำมันปิโตรเลียมจากภูมิภาคต่างๆ [ออนไลน์], แหล่งที่มา : http://www.eppo.go.th/info/stat/T02_01_03.xls

นอกจากนี้ ในแต่ละปี มีแรงงานไทยจำนวนมากเดินทางไปทำงานในประเทศต่างๆ ในภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ดังข้อมูลต่อไปนี้

ตารางที่ 1.2 จำนวนแรงงานไทยที่ได้รับอนุญาตให้เดินทางไปทำงานต่างประเทศในภูมิภาคต่างๆ ปีค.ศ. 2004 – ค.ศ. 2006

หน่วย : คน

ประเทศ	2004			2005			2006		
	รวม	ชาย	หญิง	รวม	ชาย	หญิง	รวม	ชาย	หญิง
รวมแรงงานทั้งหมด	148,596	121,200	27,396	139,667	115,267	24,400	160,846	135,752	25,094
รวมประเทศตะวันออกกลาง	18,440	16,603	1,837	18,701	16,978	1,723	27,326	25,319	2,007
รวมประเทศแอฟริกา	3,600	3,383	217	3,054	2,895	159	3,898	3,622	276
รวมประเทศในเอเชีย	118,710	95,661	23,049	108,954	88,929	20,025	118,647	99,054	19,593
รวมประเทศอื่นๆ (ภูมิภาคยุโรป อเมริกา และ โอเชียเนีย)	7,846	5,553	2,293	9,958	6,465	2,493	10,975	7,757	3,218

ที่มา : สำนักงานบริหารแรงงานไทยไปต่างประเทศ กรมการจัดหางาน กระทรวงแรงงาน, สถิติคนงานเดินทางไปทำงานต่างประเทศ จำแนกตามประเทศ [ออนไลน์] แหล่งที่มา : http://www.overseas.doe.go.th/oeao_th/news/index.html

ทั้งนี้ แรงงานไทยที่เดินทางไปทำงานในตะวันออกกลางส่งรายได้กลับประเทศ ในปริมาณที่มากเป็นอันดับสอง รองจากแรงงานไทยในภูมิภาคเอเชีย ดังข้อมูลต่อไปนี้

ตารางที่ 1.3 รายได้ที่แรงงานไทยส่งกลับประเทศผ่านระบบธนาคาร ปีค.ศ. 2001 – ค.ศ. 2005

หน่วย : ล้านบาท

ประเทศ	2001	2002	2003	2004	2005
รวมประเทศในตะวันออกกลาง	1,478	623	1,207	6,720	7,739
รวมประเทศในเอเชีย	34,369	37,072	35,923	41,506	33,619
รวมประเทศในแอฟริกา	61	42	83	536	362
รวมประเทศในยุโรป	4,571	7,400	10,305	8,370	2,801
รวมประเทศในอเมริกาเหนือ	2,103	2,538	1,960	1,814	1,544
รวมประเทศในอเมริกากลาง	15	8	4	11	1
รวมประเทศในอเมริกาใต้	2	4	9	202	564
รวมประเทศในแถบโอเชียเนีย	1,966	1,913	2,683	1,923	607
รวมประเทศอื่นๆ	0	0	0	0	473
ยอดรวมรายได้ส่งกลับ	44,565	49,600	52,174	61,082	47,710

ที่มา : ทีมหนึ่งต่างประเทศ ส่วนสถิติการชำระเงิน ธนาคารแห่งประเทศไทย

หมายเหตุ : เป็นข้อมูลที่รวบรวมจากการถอนเงินบาทผ่านบัญชีของผู้มีถิ่นที่อยู่นอกประเทศ และการซื้อเงินตราต่างประเทศของธนาคารพาณิชย์กับลูกค้า ที่มีมูลค่าครั้งละเกินกว่า 5,000 ดอลลาร์สหรัฐฯ และตั้งแต่วันที่ 1 กันยายน

2002 ได้เพิ่มขึ้นเป็น 10,000 ดอลลาร์สหรัฐฯ และตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน 2004 ธนาคารแห่งประเทศไทยได้ปรับปรุงการส่งข้อมูลจากแบบรายงานเป็นข้อมูลชุด (Data set) ผ่านทางอิเล็กทรอนิกส์ โดยรวมทุกธุรกรรม

ตารางที่ 1.4 เปรียบเทียบรายได้ที่แรงงานไทยส่งกลับประเทศกับผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ* ปีค.ศ. 2001 – ค.ศ. 2005

หน่วย : ล้านบาท

รายการ	2001	2002	2003	2004	2005
รายได้จากแรงงานไทยในตะวันออกกลาง	1,478	623	1,207	6,720	7,739
รายได้จากแรงงานไทยในเอเชีย	34,369	37,072	35,923	41,506	33,619
ผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ (GNP)	5,048,400	5,362,000	5,806,300	6,363,700	6,917,700

ที่มา : ธนาคารแห่งประเทศไทย, ตารางที่ 80 : ผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติด้านการผลิต ณ ราคาประจำปี 1/2/ [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.bot.or.th/bothomepage/databank/EconData/EconFinance/tab80.asp>

ตารางที่ 1.5 เปรียบเทียบรายได้ที่แรงงานไทยในตะวันออกกลางส่งกลับกับมูลค่าสินค้าส่งออกที่สำคัญ ปีค.ศ. 2001 – ค.ศ. 2005

หน่วย : ล้านบาท

รายการ	2001	2002	2003	2004	2005
ผลิตภัณฑ์สิ่งทอ	195,415	183,194	187,668	211,363	219,626
ชิ้นส่วนคอมพิวเตอร์	263,603	190,596	146,591	142,068	124,499
อัญมณี	81,173	92,966	104,445	106,238	129,108
ข้าว	70,095	70,004	75,775	108,352	92,996
ยางพารา	58,705	74,603	115,797	137,465	148,680
กุ้งสดและแช่แข็ง	54,733	34,406	35,921	32,526	37,728
ข้าวโพด	2,503	1,245	1,604	5,966	1,555
เปิด ไก่สดและแช่แข็ง	24,072	23,060	24,834	1,753	627
รายได้จากแรงงานไทยในตะวันออกกลาง	1,478	623	1,207	6,720	7,739

ที่มา : ธนาคารแห่งประเทศไทย, สถิติเศรษฐกิจและการเงิน ไตรมาส 4 2549 (กรุงเทพมหานคร : ธนาคารแห่งประเทศไทย), หน้า 100, 102.

* ผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ (Gross National Product : GNP) หมายถึงมูลค่าของสินค้าและบริการขั้นสุดท้ายทั้งหมดที่ผลิตขึ้นในระยะเวลาหนึ่ง โดยใช้ทรัพยากรที่คนประเทศนั้น ๆ เป็นเจ้าของ ขณะที่ผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (Gross Domestic Product : GDP) หมายถึงมูลค่าของสินค้าและบริการขั้นสุดท้ายที่ผลิตขึ้นภายในประเทศในระยะเวลาหนึ่งโดยไม่คำนึงถึงว่าทรัพยากรที่ใช้ในการผลิตสินค้าและบริการจะเป็นทรัพยากรของพลเมืองในประเทศหรือเป็นของชาวต่างประเทศ ในทางตรงข้าม ทรัพยากรของพลเมืองในประเทศแต่ไปทำการผลิตในต่างประเทศก็ไม่นับรวมไว้ในผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ

เมื่อดูจากตารางข้างต้นจะเห็นได้ว่ารายได้ส่งกลับจากแรงงานไทยในตะวันออกกลางคิดเป็นสัดส่วนประมาณ 0.01% - 0.11% ของผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ ซึ่งถือเป็นสัดส่วนที่น้อย แต่เมื่อเปรียบเทียบกับมูลค่าสินค้าส่งออกของไทยพบว่ารายได้ส่งกลับจากแรงงานในตะวันออกกลางมากกว่ามูลค่าสินค้าส่งออกของไทยในบางรายการ สิ่งเหล่านี้ชี้ให้เห็นว่า ภูมิภาคตะวันออกกลางมีความสำคัญต่อประเทศไทยพอสมควร ในฐานะที่เป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญแหล่งหนึ่งของไทย

ในด้านศาสนาและวัฒนธรรม ภูมิภาคตะวันออกกลางเป็นดินแดนแหล่งกำเนิดของศาสนาอิสลามซึ่งเป็นศาสนาที่มีจำนวนผู้นับถือในประเทศไทยมากเป็นอันดับสองรองจากศาสนาพุทธ ดังข้อมูลต่อไปนี้

ตารางที่ 1.6 จำนวนประชากรในประเทศไทยที่นับถือศาสนาต่างๆ ปีค.ศ. 2000

หน่วย : คน

ศาสนา	จำนวนรวม	ในเขตเทศบาล	นอกเขตเทศบาล
พุทธ	57,157,751	17,994,765	39,162,986
อิสลาม	2,777,542	697,151	2,080,391
คริสต์	486,840	141,366	345,474
ฮินดู	52,631	16,443	36,188
ขงจื้อ	6,925	2,910	4,015
อื่นๆ	48,156	10,234	37,922

ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ, รายงานสถิติจำนวนประชากร จำแนกตามศาสนา เพศ และเขตการปกครอง ปีพ.ศ. 2543 [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : http://www.nso.go.th/nso/data/data23/data23_3.html

นอกจากนี้ ประเทศไทยและภูมิภาคตะวันออกกลางก็มีความสัมพันธ์ด้านการศึกษาด้วย กล่าวคือ ชาวมุสลิมโดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวมุสลิมในสี่จังหวัดภาคใต้พิจารณาว่าการเรียนรู้ศาสนาอิสลามถือเป็นสิ่งที่มีความสำคัญมาก หากบุตรหลานมีอายุพอสมควรและไม่มีอุปสรรคทางการเงินหรืออื่นๆก็จะนิยมส่งบุตรหลานไปศึกษาต่อในประเทศมุสลิม เช่น ปากีสถาน และประเทศในภูมิภาคตะวันออกกลางมากกว่าที่จะส่งไปประเทศในยุโรปหรือสหรัฐอเมริกา¹ นอกจากนี้ประเทศในภูมิภาคตะวันออกกลาง เช่น อียิปต์ ลิเบีย คูเวต ซาอุดีอาระเบีย และอิรัก (ก่อนสงครามอ่าวเปอร์เซีย ค.ศ. 1991) ก็ให้ความช่วยเหลือในด้านทุนการศึกษาให้แก่ประเทศไทยเช่นกัน เพื่อเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับหลักศาสนาอิสลามให้แพร่หลายมากขึ้น

¹ อิมรอน มะลูลิม, วิเคราะห์ความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลไทยกับมุสลิมในประเทศไทย: กรณีศึกษากลุ่มมุสลิมในเขตจังหวัดชายแดนภาคใต้ (กรุงเทพมหานคร: อิสลามิกอะเคเดมี, 2538), หน้า 40-41.

จะเห็นได้ว่า ภูมิภาคตะวันออกกลางมีความสำคัญต่อประเทศไทยอย่างมากและสมควรมีหลักสูตรเกี่ยวกับตะวันออกกลางศึกษาในวงการการศึกษาเกี่ยวกับการต่างประเทศของไทยที่ดำเนินมาเป็นเวลานาน กล่าวคือ มีหลักสูตรการเรียนการสอนด้านการต่างประเทศที่เปิดสอนรายวิชาเกี่ยวกับภูมิภาคต่างๆตลอดจนภูมิภาคตะวันออกกลาง ในมหาวิทยาลัยต่างๆ เช่น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ อย่างไรก็ตาม หากเทียบจำนวนรายวิชาเหล่านั้นจะเห็นได้ว่า รายวิชาที่เปิดสอนเกี่ยวกับภูมิภาคตะวันออกกลางนั้นมีจำนวนน้อยเมื่อเทียบกับจำนวนรายวิชาที่เปิดสอนเกี่ยวกับภูมิภาคอื่นๆ โดยเฉพาะภูมิภาคที่เป็นมหาอำนาจในระบบระหว่างประเทศในด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม เช่น ภูมิภาคยุโรป และสหรัฐอเมริกา นอกจากนี้ จำนวนอาจารย์ผู้สอนวิชาเกี่ยวกับภูมิภาคตะวันออกกลางในมหาวิทยาลัยนั้นก็ยังมีจำนวนน้อยเมื่อเทียบกับจำนวนอาจารย์ผู้สอนรายวิชาอื่นๆในแขนงวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

ในช่วงตั้งแต่ปีค.ศ. 1967 เป็นต้นมา ถือเป็นช่วงเวลาที่มีการก่อตั้งสถาบัน โครงการต่างๆ ที่มุ่งศึกษาภูมิภาคต่างๆและประเด็นปัญหาระหว่างประเทศต่างๆ เช่น สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (ก่อตั้งเมื่อปีค.ศ. 1967) สถาบันศึกษาความมั่นคงและนานาชาติ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (ก่อตั้งเมื่อปีค.ศ. 1981) สถาบันเอเชียตะวันออกศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (ก่อตั้งเมื่อปีค.ศ. 1984) ศูนย์อินเดียศึกษา (ในสถาบันเอเชียตะวันออกศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ก่อตั้งเมื่อปีค.ศ. 1994) เป็นต้น² อย่างไรก็ตาม ในช่วงเวลาดังกล่าว ก็ยังไม่มีมีการก่อตั้งศูนย์ศึกษาภูมิภาคตะวันออกกลางแต่ประการใด

อย่างไรก็ตาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ได้จัดตั้งวิทยาลัยอิสลามศึกษาขึ้นเมื่อปีค.ศ. 1989 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับศาสนาอิสลามในด้านต่างๆแก่นักศึกษาและผู้สนใจ นอกจากนี้ ยังได้วางแผนจะเปิดหลักสูตรระดับปริญญาตรีสาขาตะวันออกกลางศึกษาเพื่อผลิตบัณฑิตที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในภูมิภาคตะวันออกกลาง แต่ถ้าเปรียบเทียบจำนวนอาจารย์และจำนวนนักศึกษาที่สังกัดวิทยาลัยอิสลามศึกษากับจำนวนอาจารย์และนักศึกษาที่สังกัดสาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่เน้นการศึกษาภูมิภาคอื่นๆ จะพบว่าจำนวนอาจารย์และจำนวนนักศึกษาที่สังกัดวิทยาลัยอิสลามศึกษาน้อยกว่าอาจารย์และนักศึกษานิสิตสาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศอื่นๆ

จะเห็นได้ว่า มหาวิทยาลัยต่างๆที่เปิดสอนสาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศนั้น

² สุริชัย หวันแก้ว. “พัฒนาการ โครงสร้าง ปัญหา และศักยภาพของทรัพยากรด้านวิเทศศึกษาของประเทศไทย.”

ไม่ได้มีการเรียนการสอนวิชาเกี่ยวกับภูมิภาคตะวันออกกลางเท่าที่ควรซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการไม่ให้ความสำคัญต่อภูมิภาคตะวันออกกลางเท่าที่ควร ทำให้เกิดคำถามว่า เพราะเหตุใดการศึกษาในระดับอุดมศึกษาในประเทศไทยจึงไม่ให้ความสำคัญกับการศึกษาภูมิภาคตะวันออกกลางอย่างจริงจัง

ผู้ศึกษามองว่าประเด็นเรื่องการให้ความสำคัญต่อภูมิภาคตะวันออกกลางในประเทศไทยเป็นประเด็นที่น่าสนใจเพราะภูมิภาคตะวันออกกลางมีความสำคัญต่อไทยในหลายๆด้าน เช่นเดียวกับภูมิภาคอื่นๆ แต่กลับไม่ให้ความสำคัญต่อภูมิภาคตะวันออกกลางเท่าที่ควร เหมือนกับหลักสูตรการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษาของไทยที่ให้ความสำคัญกับประเทศมหาอำนาจต่างๆหรือภูมิภาคอื่นๆ แม้ว่าตั้งแต่ปีค.ศ. 1992 เป็นต้นมา จะมีหลักสูตรการเรียนการสอนเกี่ยวกับภูมิภาคตะวันออกกลางมากขึ้นกว่าในอดีต อาจสืบเนื่องมาจากการที่ประเทศไทยในอดีตต้องเผชิญกับลัทธิคอมมิวนิสต์และภาวะสงครามเย็น ดังนั้น รัฐบาลไทยในช่วงเวลาดังกล่าวจึงดำเนินนโยบายที่ค่อนข้างผูกมิตรกับสหรัฐอเมริกาซึ่งถือเป็นผู้นำของโลกเสรี และหลักสูตรด้านการต่างประเทศในช่วงสมัยสงครามเย็นนั้นก็มุ่งเน้นให้ความสำคัญสหรัฐอเมริกาและละเลยภูมิภาคอื่นๆโดยเฉพาะอย่างยิ่งภูมิภาคตะวันออกกลาง อย่างไรก็ตาม ในเวลาต่อมา ไทยไม่ต้องเผชิญกับภัยคุกคามจากลัทธิคอมมิวนิสต์ตลอดจนภาวะสงครามเย็นได้หมดสิ้นแล้ว แต่สิ่งที่ปรากฏก็คือ หลักสูตรเกี่ยวกับภูมิภาคตะวันออกกลางยังมีจำนวนน้อยมากเมื่อเปรียบเทียบกับหลักสูตรเกี่ยวกับภูมิภาคอื่นๆ ประเด็นนี้จึงน่าสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่ทำให้ไม่มีการให้ความสำคัญภูมิภาคตะวันออกกลางเท่าที่ควรในหลักสูตรด้านการต่างประเทศของการศึกษาระดับอุดมศึกษาของไทย

แม้ว่าประเด็นเรื่องการให้ความสำคัญกับการศึกษาภูมิภาคตะวันออกกลางในประเทศไทยจะเป็นประเด็นภายในประเทศ แต่ผู้ศึกษามองว่าประเด็นดังกล่าวเป็นประเด็นที่มีความสำคัญต่อการศึกษาด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเนื่องจากในระยะหลังๆนั้นการเรียนการสอนด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศได้ขยายตัวจากการศึกษาตัวแสดงที่เป็นรัฐไปสู่การศึกษาตัวแสดงอื่นๆที่ไม่ใช่รัฐ ดังเช่น ขบวนการข้ามชาติ (Transnational Movement) บรรษัทข้ามชาติ (MNC) และตัวแสดงอื่นๆ ที่ส่งผลกระทบต่อปฏิสัมพันธ์ระหว่างรัฐต่างๆ ตัวอย่างของตัวแสดงที่ไม่ใช่รัฐที่มีบทบาทสำคัญในประเด็นระหว่างประเทศ เช่น องค์การประเทศผู้ส่งออกน้ำมัน (The Organization of the Petroleum Exporting Countries : OPEC) กลุ่มก่อการร้ายต่างๆ ทั้งนี้ จะเห็นได้ว่า กลุ่มก่อการร้ายบางกลุ่มนั้น ผู้ก่อตั้งก็มาจากประเทศในตะวันออกกลาง ขณะที่หลายประเทศสมาชิกใน OPEC ก็อยู่ในภูมิภาคตะวันออกกลาง ประเทศเหล่านี้สามารถรวมตัวกันสร้างอำนาจในการต่อรองได้ ผู้ศึกษาจึงมองว่า หากจะศึกษาทำความเข้าใจตัวแสดงอื่นๆที่ไม่ใช่รัฐ ก็ควรจะศึกษาภูมิภาคที่เป็นต้นกำเนิดหรือมีความสัมพันธ์กับตัวแสดงเหล่านั้นด้วย

นอกจากนี้ ในปัจจุบัน ก็มีการเรียนการสอนด้านภูมิภาคศึกษา (Area Studies) ผู้ศึกษามองว่า หากจะทำความเข้าใจภูมิภาคต่างๆ ก็ควรจะศึกษาประวัติศาสตร์ ความเป็นมา วัฒนธรรมของภูมิภาคนั้นๆ ด้วย นอกจากนี้ การเรียนการสอนด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมของประเทศต่างๆ ยังจะสามารถนำไปสู่การศึกษาด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศได้ และขยายถึงการเรียนการสอนเกี่ยวกับภูมิภาคต่างๆ ทั่วโลก

ในงานวิจัยต่างๆ ในอดีตที่ผ่านมา นั้น มีผู้วิจัยได้ศึกษาประเด็นเกี่ยวกับภูมิภาคตะวันออกเฉียงกลางในภาพรวมตลอดจนประเด็นเกี่ยวกับการศึกษาภูมิภาคตะวันออกเฉียงกลางในประเทศไทยอยู่บ้าง โดยสามารถแบ่งงานที่ศึกษาประเด็นต่างๆ ได้ดังนี้

1. งานวิจัยที่ศึกษาภาพรวมของภูมิภาคตะวันออกเฉียงกลาง

งานวิจัยที่ศึกษาประเด็นนี้ได้แก่หนังสือเรื่อง เอเชียตะวันออกเฉียงกลาง ภาพรวมทางสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ซึ่งเป็นสิ่งพิมพ์วิชาการลำดับที่ 64 ของสถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เขียนโดย รองศาสตราจารย์ ดร. จรัญ มะลูลีม ในงานวิจัยชิ้นนี้ รองศาสตราจารย์ ดร. จรัญศึกษาภูมิภาคตะวันออกเฉียงกลางในภาพรวมประเด็นต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นประเด็นเรื่องประวัติศาสตร์ แหล่งอารยธรรมที่สำคัญของโลก แหล่งกำเนิดศาสนาที่สำคัญของโลก ตลอดจนปัญหาความขัดแย้งต่างๆ ในภูมิภาคตะวันออกเฉียงกลาง รวมทั้งประเด็นเรื่องภูมิภาคตะวันออกเฉียงกลางในทัศนะของนักวิชาการและนักการทูต

2. งานที่ศึกษาวิเคราะห์ความขัดแย้งระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมุสลิม

งานที่ศึกษาประเด็นนี้ได้แก่หนังสือเรื่อง วิเคราะห์ความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลไทยกับกลุ่มมุสลิมในประเทศไทย: กรณีศึกษากลุ่มมุสลิมในเขตจังหวัดชายแดนภาคใต้ เขียนโดย ดร. อิมรอน มะลูลีม และ หนังสือเรื่อง ไฟใต้ใครจุด? เขียนโดยคอยลิน อันวาร์ และสุภลักษณ์ กาญจนขุนดี

2.1 วิเคราะห์ความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลไทยกับกลุ่มมุสลิมในประเทศไทย: กรณีศึกษากลุ่มมุสลิมในเขตจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผู้เขียนได้ศึกษาและวิเคราะห์ความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลและเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งเป็นชาวไทยพุทธกับชาวมุสลิมในพื้นที่สี่จังหวัดภาคใต้ ซึ่งผู้เขียนมองว่าสาเหตุที่ทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมุสลิมในพื้นที่ดังกล่าว นั้นเป็นเพราะรัฐบาลและผู้มีอำนาจในการแก้ปัญหาไม่ทำความเข้าใจความเป็นอิสลามและความเป็นมุสลิม ซึ่งเชื่อมโยงกับภูมิภาคตะวันออกเฉียงในฐานะเป็นแหล่งกำเนิดศาสนาอิสลาม

2.2 ไฟใต้ใครจุด? คณะผู้เขียนวิเคราะห์สาเหตุที่ทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมุสลิมซึ่งนำไปสู่เหตุการณ์ความรุนแรงเมื่อวันที่ 28 เมษายน ค.ศ. 2004 คณะผู้เขียนมองว่าการที่เจ้าเมืองผู้ปกครองหัวเมืองภาคใต้ในอดีตไม่พอใจเพราะถูกรัฐบาลกลางลิดรอนสิทธิและอำนาจการปกครอง ประกอบกับการที่รัฐบาลกลางประพฤติ

ปฏิบัติต่อประชาชนในท้องถิ่นที่นับถืออิสลามอย่างไม่เท่าเทียม นำมาสู่ความขัดแย้งระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมุสลิมอันนำไปสู่เหตุการณ์ความรุนแรงต่างๆที่เกิดขึ้นในช่วงต่อๆมา

3. งานที่ศึกษาแนวทางจักรวรรดินิยมทางวัฒนธรรม (Cultural Imperialism) และความขัดแย้งทางวัฒนธรรมระหว่างกลุ่มสังคมต่างๆ

งานที่ศึกษาถึงประเด็นดังกล่าวนี้ได้แก่หนังสือเรื่อง The Clash of Civilizations and The Remaking of World Order เขียนโดย Samuel P. Huntington และหนังสือรวมบทความเรื่อง จักรวรรดินิยมกับการก่อการร้าย เขียนโดยรองศาสตราจารย์ ดร. ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ และคณะ

3.1 The Clash of Civilizations and The Remaking of World Order Huntington ได้ศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาความขัดแย้งที่สำคัญและอันตรายที่สุดในปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงเวลาหลังจากสงครามเย็นสิ้นสุดลง ความขัดแย้งดังกล่าวคือความขัดแย้งทางวัฒนธรรม Huntington มองว่าสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดความขัดแย้งทางวัฒนธรรมนั้นเกิดจากการที่ชาติตะวันตกพยายามที่จะผลักดันให้แนวทาง ค่านิยม หลักปฏิบัติด้านต่างๆ ที่ชาติตะวันตกคิดว่าถูกต้อง เหมาะสม ให้ได้รับการยอมรับจากกลุ่มคนในทุกสังคม (Universalism) ไม่ว่าจะเป็นภาษาอังกฤษ ศาสนาคริสต์ การปกครองรูปแบบเสรี ประชาธิปไตย แนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชน เศรษฐกิจทุนนิยมเสรี สื่อ องค์ความรู้และการศึกษารูปแบบตะวันตก ฯลฯ ชาติตะวันตกผลักดันสิ่งต่างๆดังกล่าวให้ได้รับการยอมรับโดยทั่วไปโดยไม่พิจารณาว่าสิ่งเหล่านั้นเหมาะสมหรือเข้ากับสังคมกลุ่มอื่นๆหรือไม่ ผลที่ตามมาก็คือ ในขณะที่บางประเทศหรือบางกลุ่มสังคมรับแนวทาง ค่านิยม หลักปฏิบัติทุกอย่างจากชาติตะวันตกมาใช้ในกลุ่มสังคมของตน แต่อีกหลายประเทศหรือกลุ่มสังคมมองว่าการที่ชาติตะวันตกผลักดันให้แนวทางของตนได้รับการยอมรับทั่วโลกนั้นเป็นแนวทางจักรวรรดินิยมทางวัฒนธรรมหรือเป็นการใช้วัฒนธรรมตะวันตกครอบงำวัฒนธรรมท้องถิ่นอื่นๆ กลุ่มสังคมเหล่านี้เลือกที่จะปฏิเสธและต่อต้านการครอบงำจากชาติตะวันตก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงหลังสงครามเย็นสิ้นสุดลง ซึ่งสิ่งดังกล่าวสอดคล้องกับหลักธรรมชาติที่ว่า มนุษย์แต่ละคนหรือแต่ละกลุ่มสังคมพยายามที่จะทำตนให้โดดเด่นจากผู้อื่นหรือกลุ่มสังคมอื่นๆ โดยการแสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์ของกลุ่มตน ตลอดจนไม่ยอมให้วัฒนธรรมหรือเอกลักษณ์ของกลุ่มอื่นมาครอบงำกลุ่มตน นอกจากนี้ผู้เขียนมองว่าการที่กลุ่มสังคมหลายกลุ่มต่อต้านการครอบงำจากโลกตะวันตกนั้น อาจเป็นเพราะกลุ่มสังคมหรือประเทศเหล่านั้นได้พัฒนาสภาพเศรษฐกิจจนแข็งแกร่ง มีอำนาจต่อรองทางเศรษฐกิจกับชาติตะวันตกได้ (เช่น ญี่ปุ่น สิงคโปร์ จีน) หรืออาจเป็นเพราะมีการฟื้นฟูศาสนาประจำกลุ่มสังคมของตน เช่น กลุ่มประเทศมุสลิม โดยชาวมุสลิมในภูมิภาคต่างๆทั่วโลก (โดยเฉพาะในภูมิภาคตะวันออกกลาง) ได้ใช้ศาสนาเป็นเครื่องมือ

เพื่อรวมตัวกันต่อต้านการครอบงำจากชาติตะวันตก การกระทำเพื่อต่อต้านชาติตะวันตก นั้นมีระดับความรุนแรงต่างๆกัน เช่น การต่อต้านสินค้าและการลงทุนจากชาติตะวันตก การเดินขบวนประท้วงการประชุมที่จัดโดยองค์กรระหว่างประเทศที่มีชาติตะวันตกเป็นผู้ควบคุม ตลอดจนการก่อการร้ายโจมตีชาติตะวันตก ซึ่งถือเป็นการต่อต้านชาติตะวันตก รุนแรงมากที่สุด และเกิดขึ้นในช่วงเวลาปัจจุบันค่อนข้างมาก สิ่งเหล่านี้ทำให้เห็นได้ว่า ความขัดแย้งทางวัฒนธรรมนั้นไม่สามารถสงบลงได้ง่ายด้วยแนวทางเสรีประชาธิปไตย และมีแนวโน้มว่าจะทวีความรุนแรงมากขึ้น หากยังไม่ได้รับการแก้ไขอย่างถูกวิธี

3.2 จักรวรรดินิยมกับการก่อการร้าย คณะผู้เขียนได้ศึกษาสาเหตุที่ทำให้เกิดเหตุการณ์ การก่อการร้ายโจมตีสหรัฐอเมริกาเมื่อวันที่ 11 กันยายน ค.ศ. 2001 โดยคณะผู้เขียนมอง ว่าสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดเหตุการณ์ดังกล่าวนั้นเกิดจากความขัดแย้งระหว่างโลกตะวันตก ซึ่งนำโดยสหรัฐอเมริกากับโลกอาหรับ ความขัดแย้งดังกล่าวนี้ได้สะสมมาเป็นเวลานาน หลายปี โดยความขัดแย้งนั้นเกิดจากการที่ชาติตะวันตกได้พยายามเข้าไปมีปฏิสัมพันธ์กับโลกอาหรับไม่ว่าจะเป็นการเข้าไปลงทุนและตั้งตวงผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากโลกอาหรับ ความพยายามที่จะเปลี่ยนแปลงการปกครองของโลกอาหรับให้เป็นการปกครอง ประชาธิปไตย การเรียกร้องให้โลกอาหรับตระหนักและให้ความสนใจในประเด็น การละเมิดสิทธิมนุษยชน โลกอาหรับมองว่าการที่ชาติตะวันตกพยายามเข้าไปมี ปฏิสัมพันธ์กับโลกอาหรับในรูปแบบดังกล่าวถือเป็นการใช้จักรวรรดินิยมเข้าครอบงำ โลกอาหรับ ดังนั้น โลกอาหรับจึงรวมตัวกันต่อต้านจักรวรรดินิยมตะวันตกโดยแสดงออก ผ่านการกระทำรูปแบบต่างๆ และที่สำคัญคือการก่อการร้ายโจมตีเป้าหมายทางเศรษฐกิจ ความมั่นคง และสังคมของชาติตะวันตก

4. งานที่วิเคราะห์การศึกษาด้านการต่างประเทศ ตลอดจนวิเคราะห์องค์ความรู้และแหล่งเผยแพร่ ความรู้ด้านการต่างประเทศ

งานที่ศึกษาประเด็นดังกล่าวนี้ได้แก่ หนังสือเรื่อง วิเทศคดีศึกษา รากฐานของเมืองไทยใน ระบบโลกสมัยใหม่ จัดทำโดย บุญรักษ์ บุญญะเขตมาลา และคณะ จัดพิมพ์โดยสำนักงานกองทุน สนับสนุนการวิจัย เมื่อปีค.ศ. 1995 ในงานชิ้นนี้ คณะผู้จัดทำวิเคราะห์พัฒนาการของการศึกษา ด้านการต่างประเทศ ตลอดจนศึกษาสภาพขององค์ความรู้และแหล่งเผยแพร่ความรู้ซึ่งเอื้อให้ การศึกษาด้านการต่างประเทศพัฒนามากขึ้น คณะผู้จัดทำยังได้ชี้ให้เห็นถึงการขาดแคลนศูนย์ หรือสถาบันที่มุ่งศึกษาภูมิภาคเฉพาะ ไม่ว่าจะเป็นภูมิภาคตะวันออกกลาง ภูมิภาคเอเชียใต้ ภูมิภาคแอฟริกา ภูมิภาคละตินอเมริกา

5. งานที่ศึกษาสาเหตุที่ทำให้ไม่มีการศึกษาภูมิภาคตะวันออกกลางเท่าที่ควรในประเทศไทย

งานที่ศึกษาประเด็นดังกล่าวนี้ได้แก่รายงานวิจัยเรื่อง “ตะวันออกกลาง: การศึกษาในประเทศไทย” เขียนโดย น.ส. อัญชลี คุณากรวัตร นิสิตระดับปริญญาตรี ภาคความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในรายงานฉบับดังกล่าว ผู้เขียนได้ตั้งประเด็นวิจัยว่า “เพราะเหตุใดภูมิภาคตะวันออกกลางจึงไม่ได้รับการให้ความสำคัญให้เท่าเทียมกับความสำคัญที่ภูมิภาคนี้มีอย่างแท้จริง” ผู้เขียนได้พิสูจน์ว่าอิทธิพลของระบบระหว่างประเทศและนโยบายการบูรณาการแห่งชาติส่งผลกระทบต่อการศึกษาตะวันออกกลางในประเทศไทย

ดังที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่ามีงานวิจัยที่ศึกษาสาเหตุที่ทำให้ไม่มีการให้ความสำคัญต่อภูมิภาคตะวันออกกลางเท่าที่ควรเพียง 1 ฉบับ แม้ว่าในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้ศึกษาได้ตั้งประเด็นวิจัยซึ่งคล้ายคลึงกับประเด็นวิจัยในรายงานฉบับข้างต้น แต่ผู้ศึกษาได้กำหนดสมมติฐานซึ่งแตกต่างจากสมมติฐานในรายงานวิจัยข้างต้น โดยผู้ศึกษาจะกล่าวถึงสมมติฐานของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ในส่วนต่อไป

ประเด็นปัญหา

เพราะเหตุใดในหลักสูตรการเรียนการสอนด้านรัฐศาสตร์ในระดับอุดมศึกษาในประเทศไทยจึงไม่ให้ความสำคัญต่อภูมิภาคตะวันออกกลางเท่าที่ควร

วัตถุประสงค์ในการศึกษา

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ทำให้เกิดความไม่สนใจในการเรียนการสอนเกี่ยวกับภูมิภาคตะวันออกกลางในระดับอุดมศึกษาของไทย
2. เพื่อศึกษาว่าปัจจัยดังกล่าวส่งผลให้เกิดความไม่สนใจต่อภูมิภาคตะวันออกกลางเท่าที่ควรได้อย่างไร

ขอบเขตการศึกษา

ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้ศึกษาจะศึกษาหลักสูตรการเรียนการสอนด้านการต่างประเทศในช่วงระยะตั้งแต่ปีค.ศ. 1973 จนถึงปีค.ศ. 2005 เนื่องจากในปีค.ศ. 1973 ได้เกิดเหตุการณ์ที่ประเทศสมาชิก OPEC ได้ระงับการส่งออกน้ำมันไปยังสหรัฐอเมริกาและชาติตะวันตกอื่นๆ เพื่อประท้วงที่สหรัฐอเมริกาและชาติตะวันตกที่ได้สนับสนุนอิสราเอลในการทำสงครามกับอียิปต์และชาติอาหรับอื่นๆ การกักตุนน้ำมันดังกล่าวได้ทำให้เกิดวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งใหญ่ขึ้นซึ่งส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจทั่วโลก รวมถึงประเทศไทยเช่นกัน แต่ในช่วงเวลาดังกล่าวนั้น ประเทศไทยก็ยัง

ไม่มีการเปิดสอนรายวิชาที่เกี่ยวกับภูมิภาคตะวันออกกลาง ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงสนใจที่จะศึกษาว่า ตั้งแต่ช่วงเวลาดังกล่าวจนถึงปีค.ศ. 2005 ซึ่งภูมิภาคตะวันออกกลางถือเป็นภูมิภาคที่สำคัญต่อประเทศไทยนั้น เพราะเหตุใดหลักสูตรการเรียนการสอนจึงยังไม่ให้ความสำคัญต่อภูมิภาคตะวันออกกลางเท่าที่ควร

นอกจากนี้ คำว่า “สถานภาพการศึกษา” ที่ระบุไว้ในหัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ หมายถึง ความสนใจและบทบาทของนักวิชาการที่มีต่อตะวันออกกลางศึกษาในประเทศไทย อย่างไรก็ตาม ผู้ศึกษาจะวิเคราะห์ถึงความสนใจของนักศึกษาเช่นกัน เนื่องจากทั้งนักวิชาการและนักศึกษาต่างก็มีส่วนทำให้การศึกษายุทธศาสตร์ตะวันออกกลางเปลี่ยนแปลงไป

กรอบความคิดที่ใช้ในการศึกษา

ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้ศึกษาจะใช้กรอบทฤษฎีจักรวรรดินิยม (Imperialism) ของ Johan Galtung เพื่ออธิบายสมมติฐานของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ก่อนที่จะกล่าวถึงทฤษฎีจักรวรรดินิยมของ Johan Galtung ผู้ศึกษาขอให้คำจำกัดความทั่วไปของจักรวรรดินิยมดังนี้³ คำว่าจักรวรรดินิยม เริ่มถูกนำมาใช้โดยทั่วไปในประเทศอังกฤษ ตั้งแต่กลางทศวรรษ 1870 แต่เดิมคำว่าจักรวรรดินิยมมักจะหมายถึงนโยบายต่างประเทศของรัฐ หรือการกระทำของรัฐที่มุ่งจะแผ่ขยายอำนาจและดินแดน หรือมุ่งแสวงหาอิทธิพลออกไปเหนือดินแดนอื่นในลักษณะที่เป็นการสร้างจักรวรรดิ (empire) ขึ้นมา เช่น นโยบายของนโปเลียนในทศวรรษ 1850 และ 1860 ในกรณีของอังกฤษนั้น นโยบายจักรวรรดินิยมได้ถูกนำมาใช้ในช่วงทศวรรษ 1880 โดยการนำเสนอของ Joseph Chamberlain นโยบายดังกล่าวเน้นการแผ่ขยายอำนาจของจักรวรรดิอังกฤษออกไปเพื่อแข่งขันและตอบโต้ต่อการขยายอิทธิพลของฝรั่งเศสและเยอรมนี ดังนั้น ในระยะต่อมา คำว่าจักรวรรดินิยมจึงมีความหมายไปในแง่ของการแข่งขันกันระหว่างประเทศมหาอำนาจในยุโรป ซึ่งมุ่งแสวงหาอาณานิคมและเขตอิทธิพลในทวีปแอฟริกาและดินแดนอื่นๆ ช่วงเวลาระหว่างทศวรรษ 1880 จนถึงปีค.ศ. 1914 ทั้งนี้ ประเทศจักรวรรดินิยมดังกล่าวอ้างเหตุผลอธิบายการกระทำของตนว่าเป็นการแผ่ขยายอารยธรรมของชนผิวขาว ซึ่งมีลักษณะที่เหนือกว่าชนผิวอื่นในด้านชาติพันธุ์ ด้านวัตถุ และด้านวัฒนธรรม ไปยังประชาชนซึ่งต่ำต้อยกว่าในดินแดนที่ล่าหลังทั้งหลาย ในช่วงนี้จะเห็นได้ว่า จักรวรรดินิยมนั้นมีความหมายในแง่ที่เป็นส่วนขยายของคำว่าจักรวรรดิ และมุ่งแสดงถึงนโยบายและการกระทำที่มีวัตถุประสงค์ในการขยายอำนาจเหนือดินแดนหรือจักรวรรดิออกไปโดยเข้าไปครอบครองหรือครอบงำสังคมอื่น

³ อนุสรณ์ ลิมมณี, ทฤษฎีเศรษฐกิจการเมืองยุคปัจจุบัน (กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2531), หน้า 137-138.

อย่างไรก็ตาม ในเวลาต่อมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งประเทศโลกที่สาม ส่วนใหญ่ได้รับเอกราชจากเจ้าอาณานิคมในอดีต ความหมายของจักรวรรดินิยมในแง่ของการเข้าไปครอบครองดินแดนหรือการยึดดินแดนอื่นเป็นอาณานิคมได้ลดความสำคัญลง แต่ความหมายในแง่ของการใช้อำนาจหรืออิทธิพลครอบงำสังคมอื่นยังคงใช้ต่อมาจนถึงปัจจุบัน⁴

ทฤษฎีจักรวรรดินิยม (Imperialism) ของ Johan Galtung ในหนังสือ The True Worlds : A Transnational Perspective

Johan Galtung เป็นศาสตราจารย์ชาวนอร์เวย์ผู้มีชื่อเสียง ผู้ก่อตั้งและผู้อำนวยการคนแรกของสถาบันวิจัยสันติภาพนานาชาติ (International Peace Research Institute) ซึ่งเป็นที่ตั้งของกองบรรณาธิการวารสาร Journal of Peace Research Galtung มีผลงานวิชาการอันมีชื่อเสียงหลายชิ้น เช่น Theory and Methods of Social Research, Peace, violence and imperialism, Peace By Peaceful Means: Peace and Conflict, Development and Civilization, etc. งานเขียนของ Galtung หลายชิ้นอธิบายถึงระบบโครงสร้างในโลก โลกที่ผู้คนต้องการสันติภาพ หนทางสร้างสันติภาพในโลก ฯลฯ หนึ่งในผลงานที่มีชื่อเสียงของ Galtung ก็คือบทความ “Structural Theory of Imperialism” บทความนี้แต่เดิมตีพิมพ์ในวารสาร Journal of Peace Research 2 เมื่อปีค.ศ. 1971 แต่ภายหลัง Galtung นำมาปรับปรุงใหม่และบรรจุในหนังสือ The True Worlds : A Transnational Perspective⁵ เมื่อปีค.ศ. 1980

ในงานชิ้นนี้ Galtung อธิบายจักรวรรดินิยมในเชิงโครงสร้าง โดยกล่าวว่าจักรวรรดินิยมเป็นโครงสร้าง ไม่ใช่การรวมตัวของคนชั่วร้าย จักรวรรดินิยมเป็นวิธีที่คนชั่วร้ายใช้ในการครอบงำหรือตักตวงผลประโยชน์จากผู้อื่น⁶

จักรวรรดินิยมมีจุดเริ่มต้นจากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างรัฐ โดยทั่วไปแล้ว แต่ละรัฐจะมีทั้งสิ่งที่มีอย่างอุดมสมบูรณ์และสิ่งที่ขาดแคลน จึงจำเป็นต้องมีการแลกเปลี่ยนสิ่งของทรัพยากรธรรมชาติ สินค้า กับรัฐอื่นๆ หากปฏิสัมพันธ์ระหว่างรัฐทั้งสองดำเนินไปอย่างเท่าเทียมกัน (symmetric interaction) ซึ่งหมายความว่ารัฐทั้งสองแลกเปลี่ยนสิ่งของหรือทรัพยากรที่มีมูลค่าหรือใช้ได้ประโยชน์ได้พอๆกัน ก็จะไม่เกิดการเอาัดเอาเปรียบอันนำไปสู่การเกิดจักรวรรดินิยม อย่างไรก็ตาม โดยทั่วไปในเวลาต่อมา ปฏิสัมพันธ์ระหว่างรัฐทั้งสองจะค่อยๆดำเนินไปอย่างไม่เท่าเทียมกัน (asymmetric interaction) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในกรณีที่ประเทศหนึ่งเป็นประเทศ

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 138.

⁵ Johan Galtung, The True Worlds : A Transnational Perspective (New York: The Free Press, 1980), pp. 113-139.

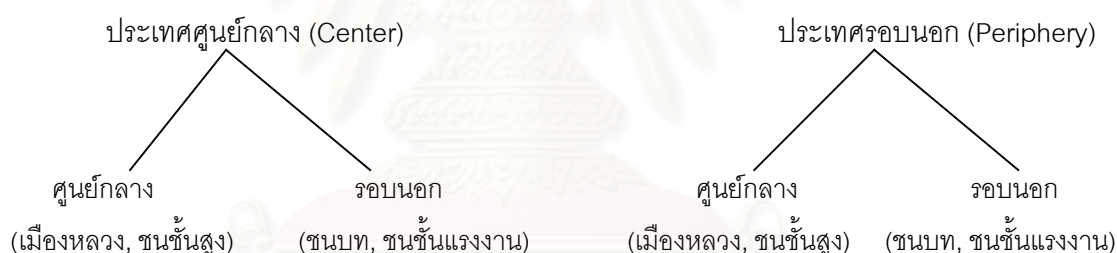
⁶ Ibid, p. 113.

พัฒนาแล้วหรือประเทศมหาอำนาจ อีกประเทศเป็นประเทศกำลังพัฒนาหรือประเทศเล็กๆ ปฏิสัมพันธ์ในลักษณะนี้จะนำไปสู่การเกิดจักรวรรดินิยม

ทั้งนี้ Galtung ได้ยกตัวอย่างการใช้จักรวรรดินิยมตักตวงผลประโยชน์จากประเทศอื่นๆ เช่น ประเทศพัฒนาแล้วเข้าไปตักตวงวัตถุดิบใช้ในการผลิตสินค้าจากประเทศกำลังพัฒนาโดยไม่ได้ให้สิ่งตอบแทนประเทศกำลังพัฒนาเลย ในบางกรณี ประเทศพัฒนาแล้วอาจจะให้สิ่งของเล็กๆ น้อยๆ ตอบแทนประเทศกำลังพัฒนา เช่น ให้ลูกบิดสองลูกหรือเงินจำนวนไม่มากแลกกับน้ำมันหรือที่ดิน⁷ ประเทศกำลังพัฒนาก็จำเป็นต้องรับสิ่งของดังกล่าว เนื่องจากไม่มีกำลังซื้อ

จากคำอธิบายข้างต้นจะเห็นได้ว่าจักรวรรดินิยมเกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างรัฐหรือประเทศที่ไม่เท่าเทียมกัน ทั้งนี้ Galtung ได้แบ่งประเทศต่างๆ ในโลกออกเป็นสองกลุ่ม คือ ประเทศศูนย์กลาง (Center) และประเทศรอบนอก (Periphery) โดยใช้ระดับการพัฒนาเป็นเกณฑ์ในการแบ่ง นอกจากนี้ ในทั้งประเทศศูนย์กลางและประเทศรอบนอกยังแบ่งออกเป็นศูนย์กลางและรอบนอก ดังแผนภาพต่อไปนี้

แผนภาพที่ 1.1 การแบ่งประเทศต่างๆ ในโลกในทัศนะของ Johan Galtung

ภายใต้จักรวรรดินิยม ประเทศศูนย์กลางกับประเทศรอบนอกจะมีทั้งการประสานผลประโยชน์และขัดแย้งผลประโยชน์ระหว่างกัน ดังต่อไปนี้

1. มีการประสานผลประโยชน์ระหว่างศูนย์กลางภายในประเทศศูนย์กลางกับศูนย์กลางภายในประเทศรอบนอก
2. มีความขัดแย้งด้านผลประโยชน์ภายในประเทศรอบนอกมากกว่าภายในประเทศศูนย์กลาง
3. มีความขัดแย้งกันด้านผลประโยชน์ระหว่างรอบนอกภายในประเทศศูนย์กลางกับรอบนอกภายในประเทศรอบนอก

⁷ Ibid, p. 114.

ในปฏิสัมพันธ์ลักษณะนี้ บางครั้งประเทศศูนย์กลางก็ไม่ต้องเข้าไปตักตวงผลประโยชน์ภายในประเทศรอบนอก แต่อาจใช้การประสานผลประโยชน์กับศูนย์กลางในประเทศรอบนอก ทำให้ศูนย์กลางในประเทศรอบนอกเป็นผู้ตักตวงผลประโยชน์จากรอบนอกในประเทศรอบนอก แล้วจึงนำมาให้ประเทศศูนย์กลาง สิ่งนี้ยิ่งทำให้ความขัดแย้งด้านผลประโยชน์ระหว่างศูนย์กลางในประเทศรอบนอกกับรอบนอกในประเทศรอบนอกเพิ่มมากขึ้น

นอกจากนี้ ในบางกรณี บรรดาประเทศศูนย์กลางอาจรวมตัวกันตักตวงผลประโยชน์จากประเทศรอบนอก Galtung ได้ยกตัวอย่างกรณีหนึ่งที่ว่า มีประเทศศูนย์กลาง 3 ประเทศ ประเทศรอบนอก 2 ประเทศ หากสองประเทศศูนย์กลางต่างก็ตักตวงผลประโยชน์จากสองประเทศรอบนอก ก็จะเหลือหนึ่งประเทศศูนย์กลางไม่ได้รับผลประโยชน์จากประเทศรอบนอกเลย แต่หากประเทศศูนย์กลางทั้งสามรวมตัวกันตั้งเป็นกลุ่มประเทศหรือประชาคม ตักตวงผลประโยชน์จากสองประเทศรอบนอก ประเทศศูนย์กลางทั้งสามก็จะได้ผลประโยชน์รวมกัน

โดยสรุป Galtung ได้อธิบายถึงกลไกของจักรวรรดิดังนี้ 1. ประเทศศูนย์กลางตักตวงผลประโยชน์จากประเทศรอบนอก 2. ประเทศศูนย์กลางประสานผลประโยชน์กับศูนย์กลางในประเทศรอบนอก 3. ประเทศศูนย์กลางพยายามทำให้ศูนย์กลางในประเทศรอบนอกเอาเปรียบรอบนอกในประเทศรอบนอก สร้างความแตกแยกภายในประเทศรอบนอก 4. ประเทศศูนย์กลางรวมตัวกันร่วมตักตวงผลประโยชน์จากประเทศรอบนอก

ด้านรูปแบบของจักรวรรดินิยม Galtung ได้กล่าวถึงจักรวรรดินิยมรูปแบบอื่นๆ นอกเหนือจากจักรวรรดินิยมทางเศรษฐกิจ ทั้งนี้ Galtung ได้แบ่งจักรวรรดินิยมตามประเภทของการติดต่อแลกเปลี่ยนกันระหว่างประเทศศูนย์กลางกับประเทศรอบนอกออกเป็น 6 ประเภท ได้แก่ จักรวรรดินิยมทางเศรษฐกิจ จักรวรรดินิยมทางการเมือง จักรวรรดินิยมทางการทหาร จักรวรรดินิยมทางการติดต่อสื่อสาร จักรวรรดินิยมทางวัฒนธรรม จักรวรรดินิยมทางวิทยาศาสตร์⁸ สำหรับจักรวรรดินิยมทางเศรษฐกิจนั้น ประเทศศูนย์กลางจะควบคุมการผลิตหรือแปรรูปสินค้า ตลอดจนจัดหาเงินทุนและเทคโนโลยีในการผลิต ขณะที่ประเทศรอบนอกจะจัดหาวัตถุดิบ แรงงาน และตลาดระบายสินค้าให้แก่ประเทศศูนย์กลาง สำหรับจักรวรรดินิยมทางการเมืองนั้น ประเทศศูนย์กลางจะเป็นผู้ตัดสินใจในประเด็นระหว่างประเทศและกำหนดรูปแบบทางการเมือง ขณะที่ประเทศรอบนอกก็จะเชื่อฟังและปฏิบัติตามประเทศศูนย์กลาง ในส่วนของจักรวรรดินิยมทางการทหารนั้น ประเทศศูนย์กลางผู้ผลิตและแปรรูปสินค้าสามารถผลิตอาวุธต่างๆ ขณะที่ประเทศที่รับหน้าที่จัดหาวัตถุดิบคงไม่สามารถใช้วัตถุดิบ เช่น ไม้ น้ำมัน ยาง โคมตีผู้รุกราน ดังนั้น ประเทศรอบนอกจึง

⁸ Ibid, p. 127.

ต้องพึ่งพิงความช่วยเหลือด้านการทหารจากประเทศศูนย์กลาง ในการนี้ ประเทศศูนย์กลางจะทำหน้าที่ผลิตอาวุธและคุ้มครองประเทศรอบนอก ขณะที่ประเทศรอบนอกทำหน้าที่จัดหาวัตถุดิบที่ใช้ในการผลิตอาวุธให้ประเทศศูนย์กลาง ตลอดจนจัดหาปัจจัยต่างๆที่จำเป็น ในกรณีที่ประเทศศูนย์กลางส่งทหารมายังประเทศรอบนอก ในด้านการติดต่อสื่อสารนั้น ประเทศศูนย์กลางเป็นผู้ควบคุมและให้บริการด้านข่าวสารและเครื่องมือในการติดต่อสื่อสาร ส่วนประเทศรอบนอกก็จะเป็นผู้ซื้อบริการด้านข่าวสารจากประเทศศูนย์กลาง รวมทั้งรับข้อมูลข่าวสารที่ประเทศศูนย์กลางผลิต สำหรับจักรวรรดินิยมทางวัฒนธรรมนั้น ประเทศศูนย์กลางจะรับหน้าที่เป็น “ครู” ผู้ปลูกฝังความรู้และวัฒนธรรมด้านต่างๆของตนให้แก่ประเทศรอบนอก ส่วนประเทศรอบนอกก็จะเป็น “นักเรียน” รับเอาทุกสิ่งทุกอย่างที่ได้รับการปลูกฝังโดยไม่ได้แย้งใดๆ สำหรับจักรวรรดินิยมทางวิทยาศาสตร์ ประเทศศูนย์กลางก็จะส่งคณะนักวิทยาศาสตร์ไปยังประเทศรอบนอกเพื่อเก็บข้อมูลต่างๆและนำกลับมาয়มหาวิทยาลัยในประเทศศูนย์กลาง(เปรียบเสมือนโรงงาน) เพื่อผลิตผลงานวิชาการในรูปของหนังสือ เอกสาร วารสาร (เปรียบเสมือนสินค้า) แล้วนำไปขายให้แก่ประเทศรอบนอก

ในด้านขั้นตอนของจักรวรรดินิยม Galtung แบ่งจักรวรรดินิยมออกเป็น 3 ขั้นตอน⁹ ขั้นตอนแรกเกิดขึ้นในสมัยอดีต ในยุคที่การติดต่อสื่อสารยังไม่ทันสมัย มีเพียงพลูไฟและนกพิราบสื่อสาร ไม่มีโทรศัพท์ ดาวเทียม ประเทศศูนย์กลางยึดครองประเทศรอบนอกด้วยการนำกำลังบุกประเทศรอบนอกแล้วส่งคนเข้าไปปกครอง จักรวรรดินิยมที่เกิดขึ้นในอดีตนี้เรียกว่าลัทธิล่าอาณานิคม (Colonialism) ขั้นตอนที่สองเกิดขึ้นในยุคต่อมาที่การคมนาคมขนส่งและการติดต่อสื่อสารเจริญมากขึ้น ประเทศศูนย์กลางไม่จำเป็นต้องส่งคนเข้าไปยึดครองประเทศรอบนอกแล้ว แต่ควบคุมและครอบงำประเทศรอบนอกผ่านองค์การระหว่างประเทศและองค์กรข้ามชาติทั้งที่เป็นของรัฐและเอกชน รวมทั้งการควบคุมประเทศรอบนอกผ่านการครอบงำทางวัฒนธรรม จักรวรรดินิยมในยุคนี้จะเป็นลักษณะที่เรียกว่าลัทธิล่าอาณานิคมแบบใหม่ (Neo-Colonialism) ในขั้นตอนที่สามซึ่งเกิดขึ้นในปัจจุบันและอนาคต ซึ่งเป็นยุคที่การคมนาคมขนส่งตลอดจนการติดต่อสื่อสารพัฒนาไปมาก มีทั้งการประชุมทางไกลผ่านดาวเทียม การติดต่อผ่านเครือข่ายไร้สายต่างๆ จักรวรรดินิยมจะเกิดขึ้นผ่านกระบวนการสื่อสารระหว่างประเทศเป็นหลัก เนื่องจากประเทศศูนย์กลางเป็นผู้ควบคุมสื่อต่างๆตลอดจนเทคโนโลยีด้านข่าวสารและการติดต่อสื่อสารระหว่างประเทศ จักรวรรดินิยมจะเป็นแบบลัทธิล่าอาณานิคมแผนใหม่แบบใหม่ (Neo-Neo-Colonialism)

งานเขียนของ Galtung ขึ้นนี้ได้นำเสนอแนวคิดที่เรียกว่าจักรวรรดินิยมเชิงโครงสร้าง (Structural Imperialism) ได้พยายามนำทฤษฎีของนักวิชาการยุคก่อนๆมาปรับและเสริมความ

⁹ Ibid, pp. 131-133.

รวมทั้งเสนอแนวทางใหม่เพิ่มเติมเพื่อให้แนวคิดสมบูรณแบบมากขึ้น ทั้งนี้ Galtung จัดอยู่ในกลุ่มนักทฤษฎีเชิงโครงสร้าง (Structuralist) ที่มองว่าจักรวรรดินิยมเกิดจากปฏิสัมพันธ์อันไม่เท่าเทียมกันระหว่างประเทศศูนย์กลางกับประเทศรอบนอก โดยประเทศศูนย์กลางเป็นผู้เข้าไปตัดดวงผลประโยชน์จากประเทศรอบนอก หรือบางครั้งก็เข้าไปทำให้ชนชั้นสูงในประเทศรอบนอกขัดแย้งกับชนชั้นกรรมาชีพในประเทศรอบนอก ให้ชนชั้นสูงในประเทศรอบนอกตัดดวงผลประโยชน์จากประเทศรอบนอกแล้วนำมาให้ประเทศศูนย์กลาง อย่างไรก็ตาม สภาพในประเทศรอบนอกก็มีส่วนทำให้ประเทศรอบนอกตกอยู่ใต้จักรวรรดินิยมของประเทศศูนย์กลาง กล่าวคือ ในขณะที่ประเทศศูนย์กลางมีการจัดตั้งกลุ่มหรือองค์การต่างๆ เพื่อรวมตัวกัน เพื่อพิทักษ์ผลประโยชน์ของประเทศตนในประเทศรอบนอกกลับไม่ค่อยจะมีการตั้งกลุ่มหรือองค์การเหล่านี้ หรือสหภาพแรงงาน เพื่อต่อรองผลประโยชน์กับประเทศศูนย์กลาง สิ่งนี้จึงทำให้ประเทศรอบนอกสูญเสียผลประโยชน์บ่อยครั้ง

อย่างไรก็ตาม มีนักวิชาการบางคนกล่าวถึงข้อบกพร่องในทฤษฎีจักรวรรดินิยมเชิงโครงสร้างของ Galtung เช่น James Petras ศาสตราจารย์ผู้มีผลงานวิชาการวิเคราะห์จักรวรรดินิยมและชนชั้นทางสังคมในประเทศละตินอเมริกา Petras วิพากษ์วิจารณ์ทฤษฎีจักรวรรดินิยมเชิงโครงสร้างว่า แนวคิดเรื่องประเทศศูนย์กลางและประเทศรอบนอกนั้นยังไม่ชัดเจนเท่าที่ควร การที่แนวคิดดังกล่าวไม่ชัดเจนมีสาเหตุมาจากความจริงที่ว่า แนวคิดเรื่องประเทศศูนย์กลางและประเทศรอบนอกไม่ได้ถูกวางในโครงสร้างทางเศรษฐกิจสังคมของหลายประเทศที่ร่วมอยู่ในระบบเศรษฐกิจโลก แนวคิดนี้ไม่สามารถระบุได้ชัดเจนว่า ในช่วงเวลาหนึ่ง ประเทศศูนย์กลางหรือประเทศรอบนอกเป็นผู้ได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและการเมือง¹⁰

สำหรับความคิดเห็นของ Livingston A. White นักวิชาการจาก Florida State University ได้วิจารณ์เฉพาะแนวคิดจักรวรรดินิยม (Cultural Imperialism) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในทฤษฎีจักรวรรดินิยมเชิงโครงสร้างของ Galtung โดย Galtung อธิบายถึงจักรวรรดินิยมทางวัฒนธรรมไว้ว่า ประเทศศูนย์กลางจะทำหน้าเป็น “ครู” ผู้ปลูกฝังสิ่งที่ประเทศศูนย์กลางมองว่าควรค่าแก่การเรียนรู้ให้แก่ประเทศรอบนอก ส่วนประเทศรอบนอกก็จะทำตนเป็น “นักเรียน” เรียนรู้และซึมซับสิ่งที่ประเทศศูนย์กลางปลูกฝัง ไม่มีสิ่งใดที่จะทำให้ประเทศศูนย์กลางพึงพอใจได้เท่ากับการที่ประเทศรอบนอกยอมรับค่านิยม วัฒนธรรม ที่พัฒนาในประเทศศูนย์กลาง โดยที่ประเทศรอบนอกจะได้ประโยชน์จากการกระทำเช่นนี้¹¹ ทั้งนี้ White มองว่านักวิชาการแต่ละคนให้คำจำกัดความ

¹⁰ James Petras, *Critical Perspectives on Imperialism and Social Class in The Third World* (New York: Monthly Review Press, 1978), p. 31.

¹¹ Johan Galtung, *The True Worlds : A Transnational Perspective*, p. 130.

จักรวรรดินิยมทางวัฒนธรรมแตกต่างกันไป แนวคิดเรื่องนี้ไม่มีคำจำกัดความที่แน่นอน ขึ้นอยู่กับ การตีความและความเข้าใจของนักวิชาการแต่ละคน เช่น Luis Ramiro Beltran ผู้เขียนงาน วิเคราะห์การที่สหรัฐอเมริกาครอบงำทางการสื่อสารและวัฒนธรรมต่อประเทศในละตินอเมริกา Beltran มองว่า “จักรวรรดินิยมทางวัฒนธรรม” คือกระบวนการของอิทธิพลทางสังคมที่ประเทศ ก ใช้ในการบังคับให้ประเทศ ข ยอมรับและปฏิบัติตามความเชื่อ ค่านิยม ความรู้ และวิถีชีวิตของ ประเทศ ก¹² ทั้งนี้ White มองว่าการที่นักวิชาการตีความจักรวรรดินิยมทางวัฒนธรรมแตกต่างกัน ไปอาจทำให้นักวิชาการและบุคคลทั่วไปสับสนได้¹³

นอกเหนือจาก White แล้ว Edward W. Said นักวิชาการเชื้อสายอเมริกัน-ปาเลสไตน์ ผู้เขียนหนังสือ Orientalism ก็มีความเห็นต่างจาก Galtung กล่าวคือ Galtung มองว่าลัทธิล่า อาณานิคม (Colonialism) เป็นหนึ่งในสามขั้นตอนของจักรวรรดินิยม แต่ Said ได้กล่าวไว้ใน หนังสือ Culture and Imperialism ว่า จักรวรรดินิยมหมายถึง วิธีปฏิบัติ ทฤษฎี และทัศนคติที่ ประเทศศูนย์กลางใช้ในการปกครองดินแดนในอาณัติที่อยู่ห่างไกล ขณะที่ลัทธิล่าอาณานิคมคือ การส่งคนไปตั้งถิ่นฐานในดินแดนอันห่างไกล¹⁴

จากเนื้อหาข้างต้นจะเห็นว่านักวิชาการบางคนกล่าวถึงข้อบกพร่องบางประเด็นในทฤษฎี ของ Galtung อย่างไรก็ตาม ผู้ศึกษามองว่าในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ทฤษฎีจักรวรรดินิยมของ Galtung สามารถอธิบายให้เห็นถึงสภาพที่นักวิชาการด้านรัฐศาสตร์ของไทยได้รับอิทธิพลจาก สภาพระหว่างประเทศในช่วงเวลาต่างๆ ซึ่งส่งผลต่อความสนใจที่จะศึกษาภูมิภาคตะวันออกกลาง ทั้งนี้ ถึงแม้ว่านักวิชาการ เช่น Petras มองว่าแนวคิดเรื่องประเทศศูนย์กลางและประเทศรอบนอก ของ Galtung ยังไม่ชัดเจน แต่ในความเห็นของผู้ศึกษาแล้ว ประเทศไทยมีสภาพตรงกับคำอธิบาย เกี่ยวกับประเทศรอบนอกของ Galtung นั่นคือ แม้ว่าไทยจะไม่ใช่ประเทศอาณานิคมของชาติ ตะวันตก แต่ก็ยังเป็นประเทศกำลังพัฒนา ประเทศเล็กๆ ที่ยังต้องพึ่งพิงความช่วยเหลือจากชาติ มหาอำนาจซึ่งในที่นี้ก็คือสหรัฐอเมริกาและอังกฤษซึ่งถือเป็นประเทศศูนย์กลาง นอกจากนี้ คำอธิบายของ Galtung เกี่ยวกับจักรวรรดินิยมว่าเกิดจากความสัมพันธ์อันไม่เท่าเทียมกันระหว่าง รัฐ ทำให้รัฐหนึ่งสามารถดักดวงผลประโยชน์จากอีกรัฐหนึ่งนั้น ยังตรงกับสภาพที่ไทยประสบ ในกรณีของไทย แม้ว่าชาติตะวันตกจะไม่ได้เข้ามาแสดงอำนาจเหนือไทยอย่างเห็นได้ชัดเมื่อเทียบ กับการที่ชาติตะวันตกที่เข้ามาแสดงอำนาจเหนือไทยในสมัยรัชกาลที่ 4 และรัชกาลที่ 5 แต่การที่

¹² Livingston A. White, Reconsidering cultural imperialism theory [Online], Transnational Broadcasting Studies, Available from: <http://www.tbsjournal.com/Archives/Spring01/white.html> [2007, 30 April]

¹³ Ibid.

¹⁴ Edward W. Said, Culture and Imperialism (London: Vintage, 1993), p. 8.

ไทยรับความช่วยเหลือจากชาติตะวันตกในด้านต่างๆ ก็เปิดโอกาสให้ชาติตะวันตกสามารถเข้ามา มีบทบาทในไทยและแสวงหาผลประโยชน์จากไทยได้ แม้ว่าไทยจะได้รับผลประโยชน์มากมาย จากการที่มีความสัมพันธ์อันดีกับชาติตะวันตก ไม่ว่าจะเป็นการได้รับความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจ การที่ชาติตะวันตกเข้ามาช่วยพัฒนาประเทศให้ทันสมัย การที่ชาติตะวันตกให้ทุนการศึกษาแก่นักเรียนไทยไปศึกษาต่อที่ประเทศตะวันตก เป็นต้น แต่ผลประโยชน์ที่ไทยได้รับจากชาติตะวันตกนั้นไม่เท่าเทียมกับผลประโยชน์ที่ชาติตะวันตกสามารถดึงออกจากไทยได้ ไม่ว่าจะเป็นการควบคุมนโยบายด้านเศรษฐกิจให้เป็นไปตามแนวทางที่ชาติตะวันตกต้องการ การควบคุมการพัฒนาประเทศไทยให้ทันสมัยให้เป็นไปตามแนวทางที่ชาติตะวันตกต้องการ หรือแม้แต่การได้รับเงินจำนวนมหาศาลจากการขายเทคโนโลยีต่างๆ ให้แก่ไทย สิ่งนี้ชี้ให้เห็นว่าความสัมพันธ์ระหว่างชาติตะวันตกและไทยเป็นความสัมพันธ์ที่ไม่เสมอภาค ตลอดจนการที่ชาติตะวันตกเข้ามามีบทบาทในไทยถือเป็นจักรวรรดินิยมวิธีหนึ่ง

สำหรับประเด็นที่ White วิจัยว่า คำจำกัดความจักรวรรดินิยมทางวัฒนธรรมของนักวิชาการหลายคนซึ่งรวมถึง Galtung แตกต่างกันไป ไม่ชัดเจน ผู้ศึกษามองว่าแนวคิดจักรวรรดินิยมทางวัฒนธรรมถือเป็นแนวคิดที่นักวิชาการแต่ละคนนำมาเสริมทฤษฎีจักรวรรดินิยมดั้งเดิมของนักทฤษฎีเช่น Karl Marx V.I. Lenin เป็นต้น ดังนั้น จึงไม่มีคำจำกัดความของจักรวรรดินิยมทางวัฒนธรรมที่แน่นอน การจะเลือกใช้คำจำกัดความของนักวิชาการท่านใดจึงควรพิจารณาว่าคำจำกัดความของนักวิชาการท่านนั้นสามารถอธิบายสมมติฐานในงานศึกษาได้ดีมากน้อยเพียงใด สำหรับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้ศึกษามองว่าคำจำกัดความและแนวคิดจักรวรรดินิยมของ Galtung ตรงกับสิ่งที่ไทยเผชิญอยู่ กล่าวคือ ไทยเผชิญกับจักรวรรดินิยมตามที่ Galtung กำหนดไว้ทั้ง 5 รูปแบบไม่ว่าจะเป็น จักรวรรดินิยมทางเศรษฐกิจ จักรวรรดินิยมทางการเมือง จักรวรรดินิยมทางการทหาร จักรวรรดินิยมทางการสื่อสารติดต่อ และจักรวรรดินิยมทางวัฒนธรรม แต่ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะขอกล่าวถึงจักรวรรดินิยมทางการเมือง และจักรวรรดินิยมทางวัฒนธรรม ในส่วนของประเด็นจักรวรรดินิยมทางการเมืองนั้น จะเห็นได้ว่า ในช่วงสงครามเย็นประเทศเพื่อนบ้านของไทยบางประเทศตกอยู่ใต้อิทธิพลของลัทธิคอมมิวนิสต์ภายใต้การนำของสหภาพโซเวียต รัฐบาลไทยรับความช่วยเหลือจากพวกอาวุธยุทธโปกรณ์ต่างๆ จากสหรัฐอเมริกา อีกทั้งยังกระชับความสัมพันธ์กับสหรัฐอเมริกาเพื่อหวังให้ช่วยปกป้องคุ้มครองจากภัยคอมมิวนิสต์ นอกจากนี้ ยังขอให้สหรัฐอเมริกาเข้ามาตั้งฐานทัพและสาขาของหน่วยงานต่างๆ เพื่อใช้ไทยเป็นฐานในการสกัดกั้นการแพร่กระจายของลัทธิคอมมิวนิสต์ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทำให้รัฐบาลให้ความสำคัญกับสหรัฐอเมริกาในฐานะเป็นชาติมหาอำนาจผู้นำโลกเสรี สำหรับประเด็นจักรวรรดินิยมทางวัฒนธรรมนั้น จะเห็นได้ว่า สังคมไทยและการศึกษาของไทยรับกระแสวัฒนธรรมแบบตะวันตกตลอดจนรับความช่วยเหลือด้านการศึกษาหรือองค์ความรู้ต่างๆ จาก

ชาติตะวันตกดังเช่น การที่สหรัฐฯและอังกฤษให้ทุนการศึกษาแก่นักเรียนไทยเพื่อไปเรียนต่อต่างประเทศ ตลอดจนการที่นักวิชาการไทยต้องใช้หนังสือ บทความต่างๆเกี่ยวกับภูมิภาคต่างๆทั่วโลก รวมถึงภูมิภาคตะวันออกกลาง ซึ่งหนังสือ บทความเหล่านั้นมาจากสหรัฐฯและอังกฤษ นอกจากนี้ ในสภาพระหว่างประเทศนั้น ชาติตะวันตกซึ่งในที่นี่ก็คือสหรัฐอเมริกาเป็นตัวแสดงมหาอำนาจที่มีบทบาทสำคัญ ปัจจัยทั้งสามนี้ไม่ว่าจะเป็นเรื่องจักรวรรดินิยมทางการเมือง จักรวรรดินิยมทางวัฒนธรรม และสภาพระหว่างประเทศ ส่งผลให้นักวิชาการด้านรัฐศาสตร์ของไทยมุ่งสนใจที่จะศึกษาตัวแสดงหลักในระบบระหว่างประเทศ คือ ชาติตะวันตก จนส่งผลให้นักวิชาการไทยละเลยที่จะให้ความสำคัญกับการศึกษาภูมิภาคอื่นๆ ซึ่งรวมทั้งตะวันออกกลาง

สมมติฐาน

สภาพระหว่างประเทศในช่วงเวลาที่แตกต่างกันส่งผลให้นักวิชาการด้านรัฐศาสตร์ของไทยมีความสนใจที่แตกต่างกันที่จะศึกษาภูมิภาคตะวันออกกลาง

วิธีการศึกษา

ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้ศึกษาจะใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยอาศัยการตีความจากข้อมูลเชิงประจักษ์และข้อมูลจากเอกสารจากแหล่งต่างๆ

ข้อมูลเชิงประจักษ์ ได้แก่

1. การสัมภาษณ์ โดยผู้ศึกษาจะใช้การสัมภาษณ์ลักษณะ structured interview ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์โดยมีการวางแผนในการสัมภาษณ์ ผู้ศึกษาจะสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านตะวันออกกลางในมหาวิทยาลัยต่างๆ อันได้แก่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และวิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี รวมทั้งสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ผู้ดูแลนโยบายที่เกี่ยวกับภูมิภาคตะวันออกกลาง จากกระทรวงการต่างประเทศ

ข้อมูลจากเอกสาร จาก

1. หลักสูตรการสอนของภาควิชาหรือสาขาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และมหาวิทยาลัยรามคำแหง

---

* The Middle East Media Research Institute (MEMRI) เป็นสถาบันที่วิจัยตลอดจนให้ข้อมูลเกี่ยวกับภูมิภาคตะวันออกกลางครอบคลุมทุกด้าน โดยมีการเผยแพร่ข้อมูลและงานวิจัยดังกล่าวในหลากหลายภาษา เพื่อให้ข้อมูลเข้าถึงนักวิชาการหรือผู้สนใจได้โดยปราศจากอุปสรรคทางด้านภาษา MEMRI มีสำนักงานใหญ่อยู่ที่กรุงวอชิงตัน ดีซี สหรัฐอเมริกา

ผู้ศึกษาจะศึกษาหลักสูตรการสอนของภาควิชาหรือสาขาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของมหาวิทยาลัยข้างต้นเพื่อพิจารณาว่ามีรายวิชาเกี่ยวกับภูมิภาคตะวันออกเฉียง ที่ภาควิชาหรือสาขาเปิดสอนทั้งหมดกี่วิชา ตลอดจนศึกษาว่ามีรายวิชาชั้นสูงหรือวิชาสัมมนาที่เปิดสอนเกี่ยวกับภูมิภาคตะวันออกเฉียงหรือไม่

2. ข้อมูลเกี่ยวกับจำนวนนิสิตนักศึกษาที่ลงทะเบียนเรียนวิชาที่เกี่ยวกับภูมิภาคตะวันออกเฉียง และวิชาที่เกี่ยวกับภูมิภาคอื่นๆ ของ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และมหาวิทยาลัยรามคำแหง

ผู้ศึกษาจะศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับจำนวนนิสิตนักศึกษาที่ลงทะเบียนเรียนวิชาที่เกี่ยวกับภูมิภาคตะวันออกเฉียงเพื่อเปรียบเทียบกับจำนวนนิสิตนักศึกษาที่ลงทะเบียนเรียนวิชาที่เกี่ยวกับประเทศหรือภูมิภาคอื่นๆ ว่ามีความแตกต่างกันมากน้อยอย่างไร

3. ข้อมูลเกี่ยวกับจำนวนอาจารย์ผู้สอนรายวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และมหาวิทยาลัยรามคำแหง

ผู้ศึกษาจะศึกษาจำนวนอาจารย์ผู้สอนและผู้เชี่ยวชาญภูมิภาคตะวันออกเฉียง เปรียบเทียบกับจำนวนอาจารย์ผู้สอนและผู้เชี่ยวชาญภูมิภาคอื่นๆ

4. ข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นมาตลอดจนหลักสูตรการเรียนการสอนของวิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาลัยเขตปัตตานี

ผู้ศึกษาจะศึกษาความเป็นมาของวิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ตลอดจนศึกษาหลักสูตรการเรียนการสอนของวิทยาลัยอิสลามดังกล่าว เพื่อศึกษาว่าศูนย์ดังกล่าวมีบทบาทในการผลิตหรือเผยแพร่องค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิภาคตะวันออกเฉียงมากน้อยเพียงใด

เนื้อหาโดยสังเขป

- บทที่ 1 สภาพความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา วัตถุประสงค์ในการศึกษา
ขอบเขตการศึกษา กรอบความคิดที่ใช้ในการศึกษา สมมติฐาน และวิธีการศึกษา
- บทที่ 2 สภาพการศึกษาระดับอุดมศึกษาเกี่ยวกับภูมิภาคตะวันออกเฉียงในประเทศไทย
ในช่วงระยะเวลาต่างๆ
- บทที่ 3 เหตุการณ์และสภาพบริบทระหว่างประเทศในช่วงปีค.ศ. 1973 – ค.ศ. 2005
และผลกระทบต่อการศึกษาภูมิภาคตะวันออกเฉียงในประเทศไทย
- บทที่ 4 บทสรุปและข้อเสนอแนะ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจปัจจัยที่ทำให้การเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษาไม่ให้ความสำคัญต่อภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ควรในประเทศไทย
2. ช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจข้อจำกัดและอุปสรรคในการส่งเสริมการเรียนการสอนเกี่ยวกับภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือในอนาคต

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 2

สภาพการศึกษาภูมิภาคตะวันออกเฉียงในประเทศไทย

การศึกษาด้านรัฐศาสตร์เกี่ยวกับภูมิภาคตะวันออกเฉียงในระดับอุดมศึกษาในประเทศไทยนั้นได้เกิดขึ้นในระยะเวลาที่ไม่ยาวนานนัก เมื่อเทียบกับการศึกษาด้านรัฐศาสตร์ที่เกี่ยวกับภูมิภาคอื่นๆ แม้จะมีการสอนมาหลายปีแล้วก็ตาม ในบทนี้ ผู้ศึกษาจะกล่าวถึงสภาพความเป็นมาและพัฒนาการของการศึกษาด้านรัฐศาสตร์เกี่ยวกับภูมิภาคตะวันออกเฉียงในสถาบันอุดมศึกษาหลักๆของประเทศไทย ตั้งแต่ปีค.ศ. 1973 – ค.ศ. 2005 เพื่อชี้ให้เห็นว่า ในช่วงเวลาต่าง ๆ นั้น วงการวิชาการไทยให้ความสนใจต่อภูมิภาคตะวันออกเฉียงแตกต่างกันออกไป

ทั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ขอแบ่งพัฒนาการการศึกษารัฐศาสตร์ในภูมิภาคตะวันออกเฉียงในประเทศไทยออกเป็น 4 ช่วง อันได้แก่

1. การศึกษารัฐศาสตร์ในภูมิภาคตะวันออกเฉียงในช่วงที่เกิดวิกฤติการณ์น้ำมันทั่วโลก
2. การศึกษารัฐศาสตร์ในภูมิภาคตะวันออกเฉียงในช่วงหลังวิกฤติการณ์น้ำมันยุติและก่อนสงครามเย็นสิ้นสุดลง
3. การศึกษารัฐศาสตร์ในภูมิภาคตะวันออกเฉียงในช่วงหลังสงครามเย็นสิ้นสุดลง
4. การศึกษารัฐศาสตร์ในภูมิภาคตะวันออกเฉียงในช่วงหลังเกิดเหตุการณ์ 11 กันยายน ค.ศ. 2001 จนถึงค.ศ. 2005

การศึกษารัฐศาสตร์ในภูมิภาคตะวันออกเฉียงในช่วงที่เกิดวิกฤติการณ์น้ำมันทั่วโลก ระหว่าง ค.ศ. 1973 - ค.ศ. 1980

ช่วงปีค.ศ. 1973 – ค.ศ. 1980 นั้น ถือได้ว่ายังอยู่ในช่วงแรกของการเรียนการสอนภูมิภาคตะวันออกเฉียงในประเทศไทย ซึ่งในช่วงเวลาดังกล่าวนั้น ยังไม่มีการเรียนการสอนภูมิภาคตะวันออกเฉียงโดยทั่วไป ทั้งนี้ ผู้ศึกษาได้พิจารณาหลักสูตรการเรียนการสอนด้านรัฐศาสตร์ในระดับอุดมศึกษา ได้แก่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ พบว่ามีเพียงคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานีเท่านั้น ที่เปิดสอนรายวิชาที่เกี่ยวกับภูมิภาคตะวันออกเฉียงแล้ว โดยในหลักสูตรของคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปีการศึกษา 2516 (ค.ศ. 1973) นั้น มีการเปิดสอนรายวิชาที่เกี่ยวกับภูมิภาคตะวันออกเฉียงจำนวน 2 วิชา ได้แก่ วิชาการเมืองการปกครองของกลุ่มประเทศตะวันออกเฉียง และวิชาความสัมพันธ์และนโยบายต่างประเทศของกลุ่มประเทศตะวันออกเฉียง

ซึ่งทั้งสองวิชานี้เป็นวิชาเลือก¹ หลังจากนั้น ได้มีการปรับปรุงหลักสูตรการเรียนการสอนของคณะรัฐศาสตร์ขึ้นมาใหม่ในปีพ.ศ. 2521 (ค.ศ. 1978) โดยในหลักสูตรฉบับปรับปรุงใหม่ปีการศึกษา 2521 (ค.ศ. 1978) นี้ ให้ความสำคัญกับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อย่างมากโดยได้เปิดวิชาความสัมพันธ์และนโยบายต่างประเทศของกลุ่มประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ซึ่งเป็นวิชาเน้นเฉพาะสาขา ซึ่งนักศึกษาที่เรียนสาขาวิชาการต่างประเทศและการทูตต้องลงทะเบียนเรียนวิชานี้ทุกคน² ตลอดจนยังมีการเปิดรายวิชาอื่นๆที่เกี่ยวกับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เพิ่มขึ้น เช่น วิชาการเมืองของกลุ่มประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ วิชาความร่วมมือส่วนภูมิภาคในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เป็นต้น

นอกจากนี้ ในหลักสูตรฉบับปีการศึกษา 2521 (ค.ศ. 1978) นั้น ยังมีรายวิชาเกี่ยวกับนโยบายต่างประเทศของผู้นำโลกเสรี(สหรัฐอเมริกา) และโลกคอมมิวนิสต์ (สหภาพโซเวียต) ตลอดจนให้ความสำคัญต่อการศึกษาการเมืองการปกครองของกลุ่มประเทศยุโรป และการศึกษาการเมืองการปกครองของแต่ละประเทศ เช่น จีน ญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกา สหภาพโซเวียต เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ในหลักสูตรปรับปรุงใหม่นั้น ไม่มีการเปลี่ยนแปลงหรือเพิ่มจำนวนวิชาภูมิภาคตะวันออกเฉียงกลางแต่ประการใด

ต่อมาในปี การศึกษา 2522 (ค.ศ. 1979) คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ได้เปิดสอนหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชา รัฐศาสตร์ขึ้น โดยมีภาควิชาสังคมศาสตร์เป็นผู้รับผิดชอบการสอนหลักสูตรดังกล่าว เมื่อศึกษาหลักสูตรสาขาวิชา รัฐศาสตร์ปีการศึกษา 2522 (ค.ศ. 1979) (หลักสูตรดังกล่าวถูกใช้ประกอบการสอนถึงปีการศึกษา 2525 (ค.ศ. 1982)) จะพบว่า มีการเปิดวิชาเกี่ยวกับภูมิภาคตะวันออกเฉียงกลางแล้ว 1 วิชา ได้แก่วิชาการเมืองในภูมิภาคตะวันออกเฉียงกลาง ขณะที่มีการเปิดสอนรายวิชาที่เกี่ยวกับภูมิภาคอื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง วิชาที่เกี่ยวกับประเทศมหาอำนาจ ได้แก่ การเมืองสหรัฐอเมริกา การเมืองสหภาพโซเวียต การปกครองของอังกฤษ นโยบายต่างประเทศของชาติมหาอำนาจ เป็นต้น³ มากกว่าวิชาที่เกี่ยวกับตะวันออกเฉียงกลาง นอกจากนี้ ยังมีการเปิดสอนหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาอเมริกันศึกษา โดยในหลักสูตรดังกล่าวมีการสอนวิชาที่ให้ข้อมูลรายละเอียดเกี่ยวกับสหรัฐอเมริกาในหลายแง่มุม เช่น ภาษา ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์

¹ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, "หลักสูตรระดับปริญญาตรี สาขาวิชา รัฐศาสตร์ ปีการศึกษา 2516," คู่มือการศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2516), หน้า 115, 130.

² มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, "หลักสูตรระดับปริญญาตรี สาขาวิชา รัฐศาสตร์," คู่มือการศึกษา ชั้นปริญญาตรี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปีการศึกษา 2521 (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2521), หน้า 112, 116.

³ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, หลักสูตรคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ปีการศึกษา 2522 (ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2522), หน้า 128.

รัฐศาสตร์ วรรณคดี สังคมวิทยา ตลอดจนมีวิชาต่างๆ ทั้งวิชาเอกบังคับ วิชาเอกเลือก วิชาสัมมนา⁴ ขณะที่มีการเรียนการสอนวิชาตะวันตกออกกลางเพียง 1 วิชา ซึ่งเป็นวิชาเลือก

จากการศึกษาหลักสูตรรัฐศาสตร์ในสถาบันอุดมศึกษาหลักๆ ของไทยในช่วงที่เกิดวิกฤติการณ์น้ำมันทั่วโลกนั้น จะพบว่ามีเพียงคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานีเท่านั้น ที่เปิดสอนวิชาที่เกี่ยวข้องกับภูมิภาคตะวันตกออกกลางแล้ว ในขณะที่ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ยังไม่มีการเปิดสอนวิชาที่เกี่ยวข้องกับภูมิภาคตะวันตกออกกลางเลย แต่มุ่งเน้นให้ความสำคัญกับชาติตะวันตกและชาติมหาอำนาจอย่างเห็นได้ชัด กล่าวคือ มีวิชาบังคับหลายวิชาของสาขาวิชาการปกครองและสาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับชาติตะวันตกและชาติมหาอำนาจ ได้แก่ วิชาการปกครองและการเมืองสหราชอาณาจักร วิชาการปกครองและการเมืองของสหรัฐอเมริกา วิชาการปกครองและการเมืองของกลุ่มประเทศสแกนดิเนเวียและเบเนลักซ์ วิชาปัญหาและความเป็นมาของโลกตะวันตก 1 วิชาปัญหาและความเป็นมาของโลกตะวันตก 2 วิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในยุโรป ศตวรรษที่ 19⁵ นอกจากนี้ ยังมีวิชาเลือกที่เกี่ยวข้องกับชาติตะวันตกและชาติมหาอำนาจเช่นกัน ดังเช่น วิชาระบบรัฐสภาของประเทศยุโรปตะวันตก นโยบายต่างประเทศของสหรัฐอเมริกา นโยบายต่างประเทศของสหภาพโซเวียต⁶ จากหลักสูตรดังกล่าว เราจะเห็นได้ว่าวิชาที่เกี่ยวกับชาติตะวันตกและชาติมหาอำนาจมีทั้งวิชาบังคับและวิชาเลือก ขณะที่ไม่มีวิชาที่เกี่ยวกับภูมิภาคตะวันตกออกกลางเลยแม้แต่วิชาเดียว

จากสภาพการศึกษาภูมิภาคตะวันตกออกกลางในมหาวิทยาลัยต่างๆ ช่วงต้นแสดงให้เห็นว่า ในช่วงเวลาปีการศึกษา 2516-2523 (ปีค.ศ. 1973 – ปีค.ศ. 1980) ซึ่งเป็นช่วงที่เกิดวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งใหญ่ทั่วโลกนั้น ยังไม่มีการศึกษาภูมิภาคตะวันตกออกกลางอย่างแพร่หลายอย่างเห็นได้ชัด

ผู้ศึกษามองว่าการที่วงการวิชาการยังไม่ให้ความสำคัญต่อการศึกษาภูมิภาคตะวันตกออกกลาง ในช่วงเวลาที่เกิดวิกฤติการณ์น้ำมันนั้น อาจเป็นเพราะในช่วงเวลานั้น ไทยยังมองตะวันตกออกกลางเป็นภูมิภาคที่ห่างไกล ไม่ใช่แหล่งผลประโยชน์สำคัญของไทย ประกอบกับสภาพเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมของไทยในช่วงนั้นยังพัฒนาไปไม่มาก ความต้องการน้ำมันของไทยก็ยังมีไม่มาก ดังนั้น วิกฤติการณ์น้ำมันทั่วโลกจึงไม่ส่งผลกระทบต่อไทยมากนัก

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 136-139.

⁵ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะรัฐศาสตร์, หลักสูตรคณะรัฐศาสตร์ ปีการศึกษา 2522 (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522), หน้า 9 – 16.

⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 11-12, 54.

จากการให้สัมภาษณ์ของคุณอุดมศักดิ์ ศรีธัญโกศ ผู้อำนวยการกองตะวันออกเฉียงใต้ ตะวันออกกลางและแอฟริกา กระทรวงการต่างประเทศ คุณอุดมศักดิ์ให้ความเห็นว่า

“ในอดีต ไทยเน้นทำการค้าการลงทุนกับประเทศตะวันตก สหรัฐอเมริกา ประเทศที่พัฒนาแล้ว... การเดินทางคมนาคมระหว่างไทยกับตะวันออกกลางก็ไม่สะดวก เรามองว่าตะวันออกกลางเป็นภูมิภาคที่เกิดขึ้นใหม่ ในยุคหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 นั้น แม้ว่าในภูมิภาคตะวันออกกลางจะเริ่มมีการขุดพบน้ำมัน แต่ในช่วงเวลาดังกล่าวนั้น ประเทศไทยก็ยังไม่เจริญไม่มาก นอกจากนั้น ความขัดแย้งก็ยังมีเยอะไม่ว่าจะเป็นความขัดแย้งระหว่างอิสราเอลกับประเทศอาหรับ ความขัดแย้งระหว่างชาติอาหรับด้วยกัน ไทยจึงมองว่าเป็นภูมิภาคที่ยังไม่สงบ”⁷

จากความเห็นข้างต้น จึงตั้งข้อสังเกตได้ว่า วงการการศึกษาไทยอาจยังคิดว่ายังไม่ถึงเวลาที่จะต้องศึกษาภูมิภาคตะวันออกกลางอย่างลึกซึ้ง จึงไม่มีการเปิดรายวิชาที่เกี่ยวกับตะวันออกกลางอย่างแพร่หลาย

การศึกษาภูมิภาคตะวันออกกลางในช่วงหลังวิกฤตการณ์น้ำมันยุค และก่อนสงครามเย็นสิ้นสุดลง (ค.ศ. 1981 - ค.ศ. 1991)

จากการศึกษาหลักสูตรการเรียนการสอนในช่วงปีค.ศ. 1981 – ค.ศ. 1991 จะพบว่าการเปลี่ยนแปลงในระดับหนึ่ง กล่าวคือ ในส่วนของหลักสูตรคณะรัฐศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์นั้น ก็ยังไม่มีการเปลี่ยนแปลงหรือเพิ่มจำนวนวิชาภูมิภาคตะวันออกกลางแต่ประการใด ขณะที่มีการเพิ่มจำนวนวิชาที่เกี่ยวกับภูมิภาคอื่นๆและประเทศมหาอำนาจ โดยในหลักสูตรฉบับปีการศึกษา 2526 (ปีค.ศ. 1983) ซึ่งใช้จนกระทั่งถึง ปีการศึกษา 2540 (ปีค.ศ. 1997) นั้น ได้เพิ่มวิชาที่เกี่ยวกับสหรัฐอเมริกา 2 วิชา ได้แก่ วิชาความคิดทางการเมืองอเมริกัน 1 และวิชาความคิดทางการเมืองอเมริกัน 2⁸ และยังได้เพิ่มวิชาเกี่ยวกับภูมิภาค

⁷ สัมภาษณ์ อุดมศักดิ์ ศรีธัญโกศ, ผู้อำนวยการกองตะวันออกเฉียงใต้ ตะวันออกกลางและแอฟริกา กระทรวงการต่างประเทศ, 7 กุมภาพันธ์ 2549.

⁸ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คู่มือการศึกษา ชั้นปริญญาตรี ปีการศึกษา 2526 (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2526), หน้า 178.

ยุโรป ได้แก่ การเมืองการปกครองของกลุ่มประเทศยุโรปเหนือ นอกจากนี้ ยังมุ่งเน้นให้ความสำคัญกับชาติตะวันตกและมหาอำนาจอย่างมาก โดยเปิดวิชาการรวมตัวของกลุ่มประเทศตะวันตก และวิชาสัมมนาเกี่ยวกับมหาอำนาจในการเมืองโลก⁹

จากการสัมภาษณ์รองศาสตราจารย์ ดร. โคริน เฟื่องเกษม อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ รองศาสตราจารย์ ดร. โคริน ได้อธิบายถึงสาเหตุที่ทำให้ไม่มีการเปลี่ยนแปลงหรือเพิ่มจำนวนวิชาที่เกี่ยวกับภูมิภาคตะวันออกกลาง ในขณะที่มีการเพิ่มวิชาเกี่ยวกับประเทศมหาอำนาจนั้น เพราะคณะขาดแคลนผู้เชี่ยวชาญด้านตะวันออกกลาง กล่าวคือ อาจารย์ชัยชนะ พิมานแมน ซึ่งเป็นอาจารย์ผู้สอนวิชาเกี่ยวกับตะวันออกกลางแต่เพียงผู้เดียวได้ถึงแก่กรรมลง หลังจากนั้น ก็ไม่มีการเชิญอาจารย์จากภายนอกมาสอน ทำให้การเรียนการสอนด้านตะวันออกกลางที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หยุดชะงักไป จนกระทั่งถึงปีค.ศ. 1998 ที่รองศาสตราจารย์ ดร. จรัญ มะลูลีม ได้มาเป็นอาจารย์ประจำและรับผิดชอบการสอนวิชาที่เกี่ยวกับภูมิภาคตะวันออกกลางตั้งแต่นั้นมา¹⁰

สำหรับหลักสูตรคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยนั้น ในปีค.ศ. 1989 คณะรัฐศาสตร์ฯ ได้ปรับปรุงหลักสูตรอีกครั้ง โดยในหลักสูตรฉบับปรับปรุงปีการศึกษา 2532 (ค.ศ. 1989) นี้ มีการเพิ่มวิชาจำนวนหนึ่งซึ่งเนื้อหาของรายวิชาเหล่านั้นมุ่งเน้นให้ความสำคัญชาติมหาอำนาจโลกเสรีและชาติมหาอำนาจโลกคอมมิวนิสต์ตลอดจนภูมิภาคเอเชีย เช่น วิชาสัมมนานโยบายต่างประเทศของสหรัฐอเมริกา วิชาสัมมนานโยบายต่างประเทศของสหภาพโซเวียต วิชานโยบายต่างประเทศของสาธารณรัฐประชาชนจีน วิชานโยบายต่างประเทศของญี่ปุ่น¹¹ วิชาอารยธรรมกับความสัมพันธ์ต่างประเทศในเอเชียตะวันออก(วิชาบังคับเฉพาะสาขา) วิชาอารยธรรมกับความสัมพันธ์ต่างประเทศในเอเชียอาคเนย์(วิชาบังคับเฉพาะสาขา)¹² อย่างไรก็ตาม รายวิชาเกี่ยวกับภูมิภาคตะวันออกกลางก็ยังไม่ได้รับการเปลี่ยนแปลงหรือเพิ่มจำนวน แต่ประการใด

ทั้งนี้ รองศาสตราจารย์ ดร. ชัยโชค จุลศิริวงศ์ อดีตอาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ให้สัมภาษณ์ว่า การที่จุฬายังไม่เปิดรายวิชาตะวันออกกลางในช่วงเวลาดังกล่าวนั้น เป็นเพราะคณะ ก็ประสบปัญหาขาดแคลนผู้เชี่ยวชาญด้านตะวันออกกลาง

⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 183, 195, 198.

¹⁰ สัมภาษณ์ โคริน เฟื่องเกษม, รองศาสตราจารย์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 19 กันยายน 2548.

¹¹ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะรัฐศาสตร์, หลักสูตรคณะรัฐศาสตร์ ปีการศึกษา 2532 (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532), หน้า 28.

¹² เรื่องเดียวกัน, หน้า 25.

เช่นกัน ประกอบกับในช่วงเวลานั้น ทั้งรัฐบาลและวงการวิชาการไทยยังมุ่งสนใจประเด็นเรื่อง สงครามเวียดนามและสงครามเย็นอยู่¹³

ผู้ศึกษาจึงมองว่ารัฐบาลและนักวิชาการไทยมุ่งสนใจประเด็นเรื่องสงครามเวียดนามและ สงครามเย็นมากจนละเลยที่จะให้ความสำคัญต่อภูมิภาคอื่นๆ สิ่งที่น่าสนใจประเด็นนี้ก็คือ การเพิ่มรายวิชาเกี่ยวกับชาติมหาอำนาจตะวันตก ชาติมหาอำนาจเอเชียและประเทศเพื่อนบ้าน ดังที่กล่าวมาข้างต้น รวมทั้งการที่ทั้งคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ และธรรมศาสตร์ ไม่ประสบปัญหาขาด แคลนผู้เชี่ยวชาญด้านมหาอำนาจ แต่ขาดแคลนผู้เชี่ยวชาญด้านตะวันออกกลาง

ประเด็นนี้ได้รับการสนับสนุนจากความเห็นของรองศาสตราจารย์ ดร. ไคริน ดังนี้

“ปัญหาเรื่องการขาดแคลนผู้เชี่ยวชาญเฉพาะภูมิภาคเป็น ปัญหาที่แต่ละมหาวิทยาลัยต่างก็ประสบ... แต่ยังไม่เคย ขาดแคลนผู้เชี่ยวชาญด้านมหาอำนาจ ชาติตะวันตก”¹⁴

ทั้งนี้ รองศาสตราจารย์ ดร. กุสุมา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา อดีตหัวหน้าภาควิชาความสัมพันธ์ ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (ปัจจุบันดำรงตำแหน่งประธาน กรรมการที่ปรึกษา สถาบันศึกษาความมั่นคงและนานาชาติ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย) ได้อธิบาย ที่ถึงสาเหตุที่ทำให้วงการวิชาการไทยขาดแคลนผู้เชี่ยวชาญด้านตะวันออกกลาง ดังนี้

“การจะเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านตะวันออกกลางได้ต้องรู้ภาษา อาหรับ ซึ่งถือเป็นอุปสรรคสำคัญ เพราะคนไทยโดย ส่วนใหญ่ไม่รู้ภาษาอาหรับ... การเรียนภาษาอาหรับยากกว่า การเรียนภาษาอังกฤษหรือภาษาตะวันตกอื่นๆ เพราะภาษา ตะวันตกอื่นๆนั้น อย่างน้อยตัวหนังสือก็ยิ่งเหมือนภาษาอังกฤษ แต่ภาษาอาหรับไม่เหมือน ถ้าจะเรียนภาษาอาหรับ ก็เท่ากับต้องเริ่มหัดเขียนตัวอักษรใหม่ตั้งแต่ต้น”¹⁵

¹³ สัมภาษณ์ ชัยโชค จุลศิริวงศ์, รองศาสตราจารย์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2 มีนาคม 2550.

¹⁴ สัมภาษณ์ ไคริน เพ็ญเกษม, รองศาสตราจารย์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 19 กันยายน 2548.

¹⁵ สัมภาษณ์ กุสุมา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา, รองศาสตราจารย์ สถาบันศึกษาความมั่นคงและนานาชาติ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 9 มีนาคม 2550.

ผู้ศึกษามองว่า แม้ว่าภาษาอาหรับจะเรียนรู้ยากกว่าภาษาอังกฤษก็ตาม แต่หากในสมัยนั้น มีการจัดการเรียนการสอนภาษาอาหรับอย่างจริงจัง โดยอาจจะเชิญผู้สอนมาจากต่างประเทศ ในไม่ช้าก็น่าจะมีคนไทยจำนวนหนึ่งที่อยู่ภาษาอาหรับเพียงพอที่จะเป็นพื้นฐานในการไปศึกษาด้านตะวันออกกลางที่ต่างประเทศ เพื่อกลับมาเป็นผู้เชี่ยวชาญในด้านนี้ อย่างไรก็ตาม ผู้ศึกษาเชื่อว่า ในช่วงปีค.ศ. 1981 – ค.ศ. 1991 คนไทยส่วนใหญ่ยังไม่คิดว่าภาษาอาหรับเป็นภาษาสากล แต่มองว่าภาษาอังกฤษเป็นภาษาสากลและจำเป็นที่จะต้องเรียนรู้ ซึ่งถือเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการขยายการเรียนการสอนด้านตะวันออกกลาง และสะท้อนให้เห็นถึงการมุ่งให้ความสำคัญต่อภาษาของชาติตะวันตก และละเลยภาษาของชาติอื่นๆ

ต่อมา ในปีค.ศ. 1989 ได้มีการเปลี่ยนแปลงในสภาพการศึกษาภูมิภาคตะวันออกกลางในประเทศไทย กล่าวคือ มีการประกาศจัดตั้งวิทยาลัยอิสลามศึกษา ซึ่งถือว่าเป็นศูนย์ศึกษาความรู้เกี่ยวกับศาสนาอิสลามและภูมิภาคตะวันออกกลางในแขนงต่างๆ ขึ้นที่มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี โดยวิทยาลัยอิสลามศึกษานั้นได้ถูกจัดตั้งขึ้นตามเป้าหมายและมาตรการการพัฒนาพื้นที่เฉพาะจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งบรรจุอยู่ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 พ.ศ. 2525 – พ.ศ. 2529 (ค.ศ. 1982 - ค.ศ.1986) โดยกำหนดให้จัดตั้งศูนย์การศึกษาศาสนาอิสลามที่มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เพื่อเป็นศูนย์กลางการศึกษาศาสนาอิสลามทุกระดับจนถึงขั้นอุดมศึกษา¹⁶ และเพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายความมั่นคงเกี่ยวกับจังหวัดชายแดนภาคใต้ของสภาพความมั่นคงแห่งชาติที่มีเป้าหมายเพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ ดังเช่น ปัญหาภาษาและวัฒนธรรม ความไม่เข้าใจกันระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐบาลและประชาชนในพื้นที่ ปัญหาการขาดโอกาสทางการศึกษาขั้นสูงของชาวมุสลิมในพื้นที่ โดยที่ผ่านมานั้น มีแต่การเปิดการศึกษาศาสนาอิสลามในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา แต่ไม่มีการเปิดสอนในระดับอุดมศึกษา ผู้ที่สนใจศึกษาด้านศาสนาจึงต้องไปศึกษาในต่างประเทศโดยเฉพาะในมาเลเซียและในภูมิภาคตะวันออกกลางซึ่งมีระดับมาตรฐานการศึกษาศาสนาแตกต่างกันไป การเดินทางไปศึกษาในต่างประเทศนั้น บางคนต้องใช้เงินทุนส่วนตัว บางคนใช้เงินทุนจากต่างประเทศ และเมื่อจบการศึกษากลับมาก็อาจเจอปัญหาเรื่องคุณวุฒิที่คณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (ก.พ.) ไม่รับรอง และบางคนก็หางานทำได้ยากโดยเฉพาะการเข้ารับราชการ เนื่องจากวุฒิการศึกษาที่ต่ำกว่ามาตรฐานที่ก.พ.รับรอง และส่วนใหญ่ไปศึกษาด้านศาสนาต่างๆ ในขณะที่ความต้องการของตลาดแรงงานในประเทศไทยแคบและจำกัด

¹⁶ โครงการจัดตั้งวิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี (สงขลา: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2531), หน้า 7.

จึงทำให้บุคคลเหล่านี้ประสบปัญหาในการประกอบอาชีพและการได้รับค่าจ้างตอบแทนซึ่งมักได้รับต่ำ ดังนั้น การจัดตั้งวิทยาลัยอิสลามศึกษาที่มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี นั้น นอกจากจะช่วยรับผู้ที่จบการศึกษาวិชาศาสนาและวิชาสามัญในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา เพื่อศึกษาวิชาศาสนาในระดับสูงโดยมีคุณภาพและมีมาตรฐานได้รับการรับรองคุณวุฒิแล้ว ยังเป็นทางเลือกให้บุคคลเหล่านี้ศึกษาต่อในประเทศแทนที่จะไปศึกษาต่อในต่างประเทศแต่ทางเดียวดังสมัยก่อน¹⁷

วิทยาลัยอิสลามศึกษานั้นถูกจัดตั้งขึ้นโดยยกระดับจากแผนกวิชาอิสลามศึกษาซึ่งขึ้นกับหน่วยวิชาปรัชญาและวัฒนธรรม (ปัจจุบันได้เลื่อนฐานะเป็นภาควิชาปรัชญาและศาสนา) สังกัดคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ซึ่งทบวงมหาวิทยาลัยให้ความเห็นชอบในหลักสูตรอิสลามศึกษาระดับปริญญาตรี เมื่อวันที่ 24 ธันวาคม พ.ศ. 2523 (ค.ศ. 1980) และคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (ก.พ.) รับรองคุณวุฒิผู้สำเร็จการศึกษาหลักสูตรดังกล่าวในเดือนเมษายน พ.ศ. 2524 (ค.ศ. 1981)¹⁸ แผนกวิชาอิสลามศึกษาได้ดำเนินการสอนหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาอิสลามศึกษา เรื่อยมาจนกระทั่งแยกตัวออกมาจากคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์และยกฐานะเป็นวิทยาลัยอิสลามศึกษาซึ่งเป็นหน่วยงานเทียบเท่าคณะ เมื่อวันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2532 (ค.ศ. 1989)

แม้จะมีการจัดตั้งวิทยาลัยอิสลามศึกษาขึ้นอย่างเป็นทางการแล้วก็ตาม เมื่อผู้ศึกษาได้ดูประวัติความเป็นมาของวิทยาลัยอิสลามศึกษาโดยละเอียดแล้ว จึงพบว่าในช่วงเวลาปีค.ศ. 1989-ค.ศ. 1991 วิทยาลัยอิสลามศึกษายังมีเพียงแผนกวิชาเดียว คือ แผนกวิชาอิสลามศึกษา ซึ่งดำเนินการสอนหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาอิสลามศึกษา ขณะที่ยังไม่มีการเปิดสอนวิชาตะวันออกกลางเลย

ทั้งนี้ สำนักเลขานุการ วิทยาลัยอิสลามศึกษาให้ข้อมูลว่า ในระยะแรก วิทยาลัยอิสลามศึกษาเปิดสอนหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาอิสลามศึกษา เพียงสาขาเดียว เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์หลักในการจัดตั้งวิทยาลัยแห่งนี้ ซึ่งคือ การเป็นศูนย์กลางการศึกษาด้านอิสลามในระดับสูงอย่างมีคุณภาพและมาตรฐาน อย่างไรก็ตาม วิทยาลัยอิสลามศึกษาได้เล็งเห็นถึงความจำเป็นที่จะต้องเปิดสอนสาขาวิชาอื่นๆเพิ่มเติม เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของตลาดแรงงาน จึงนำไปสู่การเปิดสาขาวิชาอื่นๆ ได้แก่ สาขาวิชาครุศาสตร์อิสลาม กฎหมายอิสลาม เศรษฐศาสตร์ และการจัดการในอิสลาม และตะวันออกกลางศึกษา

¹⁷ ประสงค์ สุนศิริ, "อิสลามศึกษากับความมั่นคงแห่งชาติ," รายงานการประชุมสัมมนาเพื่อจัดตั้งศูนย์อิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, เสนอที่มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี 28 พฤษภาคม 2526, หน้า 17-18. (เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่)

¹⁸ โครงการจัดตั้งวิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, หน้า 10.

ในส่วนของหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์การปกครอง มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานีนั้น ในปีการศึกษา 2526 (ค.ศ. 1983) ได้มีการปรับปรุงหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์การปกครอง โดยในหลักสูตรฉบับปรับปรุงนั้น ได้มีการแบ่งการศึกษาแผนกวิชารัฐศาสตร์ออกเป็น 2 แผน คือ การศึกษาแผน ก ศึกษารัฐศาสตร์ทั่วไปและการศึกษาแผน ข ศึกษารัฐศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดชายแดนภาคใต้ ในแผนการศึกษา ก นั้นมีวิชาที่เกี่ยวกับภูมิภาคตะวันออกกลาง 1 วิชา คือ วิชาการเมืองการปกครองในตะวันออกกลาง ในขณะที่มีวิชาเกี่ยวกับภูมิภาคยุโรปและประเทศมหาอำนาจ 5 วิชา ได้แก่ การเมืองการปกครองของสหรัฐอเมริกา การเมืองการปกครองของกลุ่มประเทศยุโรปตะวันออก การเมืองการปกครองของสหราชอาณาจักร นโยบายต่างประเทศของชาติมหาอำนาจ ในแผนการศึกษา ข นั้น ไม่มีวิชาที่ศึกษาภูมิภาคอื่น ๆ นอกเหนือจากภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

นอกจากนี้ ในปีการศึกษา 2530 (ค.ศ. 1987) คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ได้เปิดสาขาวิชาเอกเพิ่มอีกหนึ่งสาขาวิชา คือ สาขาวิชาเอกภาษาอาหรับ ซึ่งถือเป็นภาษาพื้นฐานที่จำเป็นต่อการศึกษารัฐศาสตร์ตะวันออกกลางให้เข้าใจอย่างลึกซึ้ง¹⁹ นอกจากนี้ ในปีการศึกษา 2534 (ค.ศ. 1991) คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ได้ปรับปรุงหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ โดยได้เปิดวิชาความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับชายแดนภาคใต้ของไทย มีสถานะเป็นวิชาเอกบังคับ²⁰ อย่างไรก็ตามก็ยังไม่มีการเปิดรายวิชาที่เกี่ยวกับภูมิภาคตะวันออกกลางแต่ประการใด

ผู้ศึกษาได้สัมภาษณ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พีรยศ ราฮิมมูลา อดีตอาจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ซึ่งเคยเป็นอาจารย์ผู้สอนวิชาการเมืองการปกครองในตะวันออกกลาง ตั้งแต่ปีการศึกษา 2524 (ค.ศ. 1981) ถึงปีการศึกษา 2547 (ค.ศ. 2004) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พีรยศ ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับจำนวนนักศึกษาที่ลงทะเบียนเรียนว่า ในช่วงระยะแรกที่ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พีรยศ เข้ามาสอนวิชาดังกล่าว ในระหว่างปีการศึกษา 2524 – 2526 (ค.ศ. 1981- 1983) มีนักศึกษามาลงทะเบียนเรียนวิชาดังกล่าวประมาณ 60 – 80 คน ซึ่งตามความเห็นของอาจารย์ ถือว่าเป็นจำนวนที่ค่อนข้างมาก

¹⁹ ดูรายละเอียดของรายวิชาเพิ่มเติมได้ใน มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, คู่มือและหลักสูตรการศึกษาชั้นปริญญาตรี ปีการศึกษา 2530 (ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2530), หน้า 139 - 141.

²⁰ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, กองบริการการศึกษา, คู่มือการศึกษา ปีการศึกษา 2534 (ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2534), หน้า 46.

แต่เมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนนักศึกษาที่ลงทะเบียนเรียนวิชาที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มประเทศมหาอำนาจก็
ยังถือว่ามีจำนวนนักศึกษาที่เรียนวิชาตะวันออกกลางค่อนข้างน้อย²¹

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พีรยศ ให้ความเห็นเกี่ยวกับสาเหตุที่ทำให้นักศึกษายังไม่ค่อยให้
ความสนใจต่อภูมิภาคตะวันออกกลางเท่าที่ควรในช่วงปีค.ศ. 1981- ค.ศ. 1991 ดังนี้

“ประเทศไทยผูกมิตรกับมหาอำนาจโลกเสรี นักวิชาการ
นักศึกษาเล็งเห็นว่าประเทศมหาอำนาจตะวันตกมีอำนาจ
ส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพ ความมั่นคง ของประเทศต่างๆได้
ดังจะเห็นได้จากภาวะสงครามเย็น ประเทศมหาอำนาจตะวันตก
เป็นผู้ชนะ ความสนใจที่จะศึกษารายวิชาเกี่ยวกับชาติตะวันตก
จึงยังมีอยู่ต่อไป”²²

จากความเห็นของผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พีรยศ ข้างต้น ผู้ศึกษาจึงตั้งข้อสังเกตว่า
การที่ไทยผูกมิตรกับมหาอำนาจโลกเสรี ถูกมหาอำนาจครอบงำ จึงทำให้นักศึกษาและนักวิชาการ
มุ่งให้ความสำคัญต่อประเทศมหาอำนาจตะวันตก จนละเลยที่จะสนใจภูมิภาคอื่นๆ รวมถึง
ภูมิภาคตะวันออกกลาง ทั้งนี้ ผู้ศึกษาจะกล่าวถึงข้อสังเกตนี้โดยละเอียดในบทถัดไป

การศึกษาภูมิภาคตะวันออกกลางในช่วงหลังสงครามเย็นสิ้นสุดลง ค.ศ. 1992 – ค.ศ. 2001

สภาพการศึกษาภูมิภาคตะวันออกกลางในช่วงปีค.ศ. 1992 – ค.ศ. 2001 มีการเปลี่ยนแปลง
พอสมควรในส่วนของหลักสูตรและอาจารย์ผู้สอน กล่าวคือ แม้ว่าคณะมนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์ และวิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ยังไม่ได้
ปรับปรุงหลักสูตรวิชาเอกของตนเอง แต่ในปีการศึกษา 2539 (ค.ศ. 1996) วิทยาลัยอิสลามศึกษา
ได้เปิดสาขาวิชาตะวันออกกลางศึกษา มีสถานะเป็นวิชาโท²³ วัตถุประสงค์ในการเปิดสาขาวิชา
ตะวันออกกลางศึกษาเป็นวิชาโทนั้น ก็เพื่อให้ นักศึกษาของวิทยาลัยอิสลามศึกษามีความรู้

²¹ สัมภาษณ์ พีรยศ ราฮิมมูลา, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
วิทยาเขตปัตตานี, 24 กันยายน 2548.

²² สัมภาษณ์ พีรยศ ราฮิมมูลา, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
วิทยาเขตปัตตานี, 24 กันยายน 2548.

²³ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, วิทยาลัยอิสลามศึกษา, การเสนอขอเปิดวิชาโท
ตะวันออกกลางศึกษา (หลักสูตรใหม่) พ.ศ. 2539 (ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2539).

ความเข้าใจ เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ อารยธรรม สังคมเศรษฐกิจ และวัฒนธรรมของกลุ่มประเทศ ตะวันออกกลาง นอกเหนือจากความรู้เกี่ยวกับศาสนาอิสลามเพียงอย่างเดียว อีกทั้งนับตั้งแต่ สงครามเย็นสิ้นสุดลง กลุ่มประเทศในตะวันออกกลางมีการพัฒนาด้านเศรษฐกิจอย่างกว้างขวาง เป็นแหล่งการลงทุนและตลาดแรงงานที่ใหญ่แห่งหนึ่งของโลก โดยนำรายได้เข้าสู่ประเทศไทย อย่างมหาศาล²⁴ ทั้งนี้ วิทยาลัยอิสลามศึกษาหวังว่านักศึกษาที่เลือกเรียนวิชาโทตะวันออกกลาง ศึกษาจะได้เรียนรายวิชาที่ให้ข้อมูลรายละเอียดเกี่ยวกับภูมิภาคตะวันออกกลางในด้านต่างๆ ดังเช่น วิชาประวัติศาสตร์และอารยธรรมตะวันออกกลาง วิชาสังคม เศรษฐกิจและการเมือง ตะวันออกกลาง วิชาตะวันออกกลางสมัยใหม่ เป็นต้น²⁵ ซึ่งปรากฏว่าในช่วงระยะเวลาดังกล่าว นักศึกษาก็ยังไม่ค่อยให้ความสนใจที่จะศึกษาวิชาโทตะวันออกกลางศึกษาเท่าที่ควร แต่การที่ วิทยาลัยอิสลามศึกษาและมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี อนุมัติหลักสูตรวิชาโท ตะวันออกกลางศึกษาก็แสดงให้เห็นว่าวิทยาลัยอิสลามศึกษาและมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ฯ ตลอดจนอาจารย์ผู้สอนได้ตระหนักและเล็งเห็นถึงความสำคัญของการศึกษาตะวันออกกลาง มากขึ้น ผู้ศึกษามองว่า การที่หลักสูตรวิชาโทตะวันออกกลางศึกษาได้รับอนุมัติในปีพ.ศ. 2539 (ค.ศ. 1996) ซึ่งให้เห็นว่า ภายหลังจากสงครามเย็นสิ้นสุดลง วงการวิชาการได้หันมาให้ความสำคัญต่อ การศึกษภูมิภาคอื่นๆมากขึ้น แทนที่จะสนใจศึกษาแต่เรื่องของมหาอำนาจแต่เพียงอย่างเดียว

สำหรับคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์นั้น ในปีการศึกษา 2537 (ค.ศ. 1994) ได้เปิดสอนวิชาเกี่ยวกับภูมิภาคตะวันออกกลางในระดับปริญญาโท คือ วิชาสัมมนาการเมือง การปกครองของประเทศในตะวันออกกลาง ซึ่งมีสถานะเป็นวิชาเลือกในหลักสูตรรัฐศาสตรมหา บัณฑิต²⁶ ในปีพ.ศ. 2540 (ค.ศ. 1997) คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้ปรับปรุง หลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต (ระดับปริญญาตรี) ซึ่งใช้ประกอบการเรียนการสอนมาตั้งแต่ ปีพ.ศ. 2526 (ค.ศ. 1983) โดยในหลักสูตรฉบับปรับปรุงปีพ.ศ. 2540 (ค.ศ. 1997) นี้ มีวิชาเกี่ยวกับ ภูมิภาคตะวันออกกลางอยู่ 2 วิชา คือ วิชาการเมืองการปกครองของกลุ่มประเทศตะวันออกกลาง และวิชาความสัมพันธ์และนโยบายต่างประเทศของกลุ่มประเทศในตะวันออกกลาง ซึ่งเป็นวิชา เลือกของภาควิชาการเมืองการปกครองและภาควิชาการระหว่างประเทศตามลำดับ²⁷ ขณะที่

²⁴ เรื่องเดียวกัน.

²⁵ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, กองบริการการศึกษา, คู่มือการศึกษาในระดับ ปริญญาตรี ปีการศึกษา 2540 (ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2540), หน้า 189.

²⁶ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, คู่มือการศึกษา ระดับบัณฑิตศึกษา ปีการศึกษา 2537 (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2537), หน้า 141-142.

²⁷ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, "หลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต ฉบับปรับปรุงแก้ไข พ.ศ. 2540", คู่มือการศึกษา ชั้นปริญญาตรี ปีการศึกษา 2546 (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2546), หน้า 80, 87.

หลักสูตรฉบับดังกล่าวให้ความสำคัญกับประเทศเพื่อนบ้านของไทยและภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มากกว่าเพราะเปิดหลักสูตรวิชาโทเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา 14 วิชา ดังเช่น วิชาสัมมนารัฐและสังคมกัมพูชา วิชาสัมมนารัฐและสังคมฟิลิปปินส์ วิชาการบริหารรัฐกิจเปรียบเทียบในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เป็นต้น²⁸

นอกจากนี้ ภาควิชาการระหว่างประเทศยังได้เปิดรายวิชาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เพิ่มอีกหลายวิชา เช่น วิชาสัมมนาความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ วิชาสัมมนาปัญหาเฉพาะเรื่องในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้²⁹ เป็นต้น นอกจากนี้ ยังคงให้ความสำคัญต่อประเทศมหาอำนาจและภูมิภาคยุโรปโดยได้เปิดรายวิชา เช่น วิชาประเทศมหาอำนาจกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ วิชาสัมมนานโยบายต่างประเทศของไทยต่อประเทศมหาอำนาจ วิชาสัมมนาการรวมตัวของกลุ่มประเทศยุโรปตะวันตก³⁰ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะไม่มีวิชาที่เกี่ยวกับภูมิภาคตะวันออกเฉียงใต้นัก หากเปรียบเทียบกับรายวิชาที่เกี่ยวกับภูมิภาคอื่นๆ แต่ต่อมาในปี ค.ศ. 1998 รองศาสตราจารย์ ดร. จรัญ มะลูลีม นักวิชาการด้านอิสลามและตะวันออกเฉียงใต้ศึกษาเข้ามารับผิดชอบการสอนวิชาตะวันออกเฉียงใต้ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งรองศาสตราจารย์ ดร. จรัญ ได้มารับผิดชอบแทนอาจารย์ ชัยชนะ พیمانแมน อาจารย์ผู้สอนวิชาดังกล่าวที่ได้ถึงแก่กรรมลงเป็นระยะเวลาหลายปีแล้ว³¹

การที่รองศาสตราจารย์ ดร. จรัญ เข้ามารับช่วงการสอนวิชาตะวันออกเฉียงใต้จึงทำให้การเรียนการสอนภูมิภาคตะวันออกเฉียงใต้ซึ่งหยุดชะงักมาเป็นเวลานานนั้น กลับมาเคลื่อนไหวอีกครั้งและช่วยเอื้อให้นักศึกษาค่อยๆ มาลงทะเบียนเรียนวิชาตะวันออกเฉียงใต้มากขึ้นในระยะเวลาต่อมา โดยในช่วงปีการศึกษา 2541 (ค.ศ. 1998) ซึ่งเป็นปีแรกที่รองศาสตราจารย์ ดร. จรัญ เข้ามาสอนนั้น มีนักศึกษาลงทะเบียนเรียนวิชาตะวันออกเฉียงใต้เพียง 3 – 5 คน แต่ในปีการศึกษา 2542 (ค.ศ. 1999) ถึงช่วงก่อนเกิดเหตุการณ์ 11 กันยายน ค.ศ. 2001 นั้น มีจำนวนนักศึกษาลงเรียนวิชาตะวันออกเฉียงใต้ประมาณ 60 คน³² ในขณะที่มีนักศึกษาปริญญาตรี คณะรัฐศาสตร์ ชั้นปีละประมาณ 200 กว่าคน³³ แม้ว่าจำนวนนักศึกษาที่ลงทะเบียนเรียนรายวิชาตะวันออกเฉียงใต้

²⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 71.

²⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 88, 90.

³⁰ เรื่องเดียวกัน.

³¹ สัมภาษณ์ โคริน เฟื่องเกษม, รองศาสตราจารย์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 19 กันยายน 2548.

³² สัมภาษณ์ จรัญ มะลูลีม, รองศาสตราจารย์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 5 ตุลาคม 2548.

³³ สัมภาษณ์ โคริน เฟื่องเกษม, รองศาสตราจารย์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 19 กันยายน 2548.

ดังกล่าวจะน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนนักศึกษาในแต่ละชั้นปีของคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ แต่การที่มีนักศึกษาลงทะเบียนเรียนวิชาตะวันตกกลางในขณะที่ในอดีตไม่มีนักศึกษาลงทะเบียนเรียนนั้นก็แสดงให้เห็นว่าการศึกษานานาชาติตะวันตกกลางเริ่มได้รับความนิยมจากนักศึกษามากขึ้นกว่าแต่ก่อน

สำหรับปัญหาที่รองศาสตราจารย์ ดร. จรัญ เชนิญในช่วงแรกที่สอนวิชาเกี่ยวกับภูมิภาคตะวันตกกลาง ที่คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ก็คือ แหล่งความรู้เกี่ยวกับตะวันตกกลางที่เป็นภาษาไทยมีน้อย จึงต้องใช้เอกสารข้อมูลต่างๆที่เป็นภาษาอังกฤษและภาษาอาหรับ มาประกอบการศึกษาด้วย แต่ปัญหาสำคัญอีกประการคือ นักศึกษาส่วนใหญ่ที่ลงเรียนวิชาตะวันตกกลางนั้นไม่รู้ภาษาไทย จึงต้องอาศัยเอกสารข้อมูลภาษาไทย (ซึ่งมีน้อย) และข้อมูลภาษาอังกฤษ และรองศาสตราจารย์ ดร. จรัญ พบว่ามีนักวิชาการตะวันตกที่ไม่รู้จักตะวันตกกลางอย่างลึกซึ้ง ในขณะที่รองศาสตราจารย์ ดร. จรัญ นั้นมีความรู้ภาษาอังกฤษและภาษาอาหรับ ตลอดจนความรู้เกี่ยวกับตะวันตกกลางอย่างถ่องแท้ จึงทราบได้ว่านักวิชาการตะวันตกอธิบายตะวันตกกลางได้ค่อนข้างตรงกับความเป็นจริงหรือไม่ ทั้งนี้ รองศาสตราจารย์ ดร. จรัญกล่าวเสริมว่าส่วนใหญ่วรรณกรรมที่มีมุมมองต่อตะวันตกกลางอย่างไม่เป็นกลางนั้นจะเขียนโดยนักวิชาการอเมริกัน ขณะที่วรรณกรรมของนักวิชาการอังกฤษจะค่อนข้างเป็นกลางมากกว่า³⁴

ผู้ศึกษามองว่าปัญหาเรื่องแหล่งความรู้ที่รองศาสตราจารย์ ดร. จรัญ กล่าวถึงนั้น เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่ชี้ให้เห็นว่าวงการการศึกษาไทยไม่ให้ความสำคัญต่อตะวันตกกลางศึกษาเท่าที่ควร การขาดแคลนวรรณกรรมภาษาไทย ทำให้นักศึกษาต้องหันไปพึ่งวรรณกรรมภาษาอังกฤษ หากนักศึกษาไม่มีอาจารย์ที่สามารถอธิบายให้นักศึกษาเห็นถึงความแตกต่างระหว่างเอกสารวิชาการเกี่ยวกับตะวันตกกลางที่เขียนโดยนักวิชาการตะวันตก กับเอกสารที่เขียนโดยนักวิชาการอาหรับ นักศึกษาก็อาจได้รับมุมมองต่อตะวันตกกลางอย่าง western point of view ซึ่งหลายครั้งมุมมองเหล่านี้ก็ไม่เป็นกลาง

นอกจากจะเกิดการเปลี่ยนแปลงต่างๆที่คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์แล้ว ในปีพ.ศ. 2540 (ค.ศ. 1997) คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ได้เปิดกลุ่มวิชาเลือกภูมิภาคศึกษา (Area Studies) ขึ้น ทำให้มีรายวิชาเกี่ยวกับภูมิภาคต่างๆดังเช่น วิชาการเมืองระหว่างประเทศในละตินอเมริกา วิชาการเมืองระหว่างประเทศในเอเชียตะวันออก³⁵ โดยในกลุ่ม

³⁴ สัมภาษณ์ จรัญ มะลูลีม, รองศาสตราจารย์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 5 ตุลาคม 2548.

³⁵ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, คณะรัฐศาสตร์, หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2541 (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2541), หน้า 13.

วิชาภูมิภาคศึกษานั้น มีรายวิชาที่เกี่ยวกับภูมิภาคตะวันออกกลาง 2 วิชา คือ วิชาการเมืองในตะวันออกกลาง และวิชาการเมืองระหว่างประเทศในตะวันออกกลาง ซึ่งทั้งสองวิชาเป็นวิชาเลือก³⁶ เมื่อศึกษาหลักสูตรจะพบว่า มีจำนวนวิชาที่เกี่ยวกับภูมิภาคตะวันออกกลางน้อย เมื่อเทียบกับวิชาที่เกี่ยวกับภูมิภาคอื่นๆ เช่น ภูมิภาคยุโรปตะวันตก กลุ่มประเทศมหาอำนาจ ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ภูมิภาคเอเชียตะวันออก แต่การที่คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ได้เปิดสอนวิชาตะวันออกกลาง สามารถชี้ให้เห็นว่าคณะรัฐศาสตร์ฯ ได้เริ่มเล็งเห็นความสำคัญของภูมิภาคตะวันออกกลาง และเอื้อให้เกิดการพัฒนาการศึกษาภูมิภาคตะวันออกกลางในอนาคต

สำหรับคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยนั้น ในปีพ.ศ. 2538 (ค.ศ. 1995) คณะรัฐศาสตร์ได้เริ่มปรับปรุงหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิตฉบับปีพ.ศ. 2532 (ค.ศ. 1989) และได้อนุมัติหลักสูตรฉบับปรับปรุงใหม่เมื่อปีพ.ศ. 2540 (ค.ศ. 1997) โดยในหลักสูตรฉบับปรับปรุงปีพ.ศ. 2540 นั้น คณะฯ ได้เพิ่มรายวิชาบังคับสาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ซึ่งมี 2 วิชาบังคับที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับประเทศมหาอำนาจ ได้แก่ วิชาการเมืองการปกครองของประเทศมหาอำนาจ และวิชานโยบายต่างประเทศของมหาอำนาจ³⁷ อย่างไรก็ตาม ถือเป็นพัฒนาการครั้งสำคัญของการศึกษาภูมิภาคตะวันออกกลาง เมื่อมีการเปิดสอนวิชาตะวันออกกลางเป็นครั้งแรกที่คณะรัฐศาสตร์ จุฬาฯ

รองศาสตราจารย์ ดร. อภิญา รัตนมงคลมาศ อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ จุฬาฯ แสดงทัศนะว่า รัฐบาลไทยเริ่มสนใจประเทศอื่นๆ นอกเหนือจากชาติมหาอำนาจตั้งแต่ปีพ.ศ. 2524 (ค.ศ. 1983) โดยในช่วงนั้น ไทยเริ่มดำเนินนโยบายการทูตแบบรอบด้าน มุ่งเปิดดำเนินการความสัมพันธ์กับประเทศอื่นๆ นอกเหนือจากชาติมหาอำนาจตะวันตก จึงทำให้กระแสความสนใจในแวดวงวิชาการไทยเริ่มหันไปให้ความสำคัญต่อประเทศอื่นๆ บาง แทนที่จะสนใจแต่เพียงชาติมหาอำนาจ ต่อมา หลังจากสงครามเย็นสิ้นสุดลง นักวิชาการไทยก็ให้ความสำคัญต่อภูมิภาคอื่นๆ มากขึ้น³⁸

นอกจากนี้ รองศาสตราจารย์ ดร. อภิญา ยังพูดถึงสาเหตุที่คณะฯ เกิดความคิดที่จะเปิดสอนวิชาตะวันออกกลาง คือ ในเมื่อสิ้นสุดสงครามเย็นแล้ว สถาบันอุดมศึกษาหลักๆ ของไทยก็เริ่ม

³⁶ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน มหาวิทยาลัยรามคำแหง, คณะรัฐศาสตร์, หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2541, หน้า 7-13.

³⁷ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะรัฐศาสตร์, หลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2540 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540), หน้า 35- 36.

³⁸ สัมภาษณ์ อภิญา รัตนมงคลมาศ, รองศาสตราจารย์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 26 กุมภาพันธ์ 2550.

มีการเรียนการสอนเกี่ยวกับภูมิภาคศึกษา (Area Studies) กันบ้างแล้ว แต่ยังไม่มีความชัดเจนในการศึกษา จึงทำให้รองศาสตราจารย์ ดร. กุสุมา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา อดีตหัวหน้าภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ในช่วงตั้งแต่ปีค.ศ. 1979 – ปีค.ศ. 1987 และรองศาสตราจารย์ ดร. วินิตา ศุภรเสพย์ อดีตหัวหน้าภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ตั้งแต่ปีค.ศ. 1987 – ค.ศ. 1991 สนับสนุนให้ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชูเกียรติ พันธ์พรประสิทธิ์ ไปศึกษาต่อด้านตะวันออกกลาง ณ ประเทศอังกฤษ เมื่อผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชูเกียรติ สำเร็จการศึกษากลับมา คณะฯ จึงเปิดสอนวิชาที่เกี่ยวกับภูมิภาคตะวันออกกลาง 1 วิชา

สิ่งนี้แสดงให้เห็นว่า แม้รายวิชาที่เกี่ยวกับตะวันออกกลางที่คณะรัฐศาสตร์ จุฬาฯ จะมีน้อยกว่ารายวิชาที่เกี่ยวกับภูมิภาคอื่นๆ แต่เมื่อคณะฯ มีผู้เชี่ยวชาญด้านตะวันออกกลางแล้ว ก็ไม่รอช้าที่จะเปิดสอนวิชาเกี่ยวกับภูมิภาคตะวันออกกลาง แสดงให้เห็นถึงความพยายามของคณะฯ ที่จะพัฒนาการเรียนการสอนด้านตะวันออกกลางที่จุฬาฯ

เมื่อดูจากภาพรวมของสภาพการศึกษาภูมิภาคตะวันออกกลางในประเทศไทยในช่วงเวลา ค.ศ. 1989 ถึงช่วงก่อนเกิดเหตุการณ์ 11 กันยายน ปีค.ศ. 2001 ก็อาจมองได้ว่า การศึกษาภูมิภาคตะวันออกกลางได้พัฒนาขึ้น เมื่อเทียบกับการศึกษาภูมิภาคตะวันออกกลาง ในอดีตที่ผ่านมา

การศึกษาภูมิภาคตะวันออกกลาง ในช่วงหลังเหตุการณ์ 11 กันยายน ค.ศ. 2001 ถึงปี ค.ศ. 2005

สภาพการศึกษาภูมิภาคตะวันออกกลางในช่วงหลังเกิดเหตุการณ์ 11 กันยายน ค.ศ. 2001 ได้เปลี่ยนแปลงมากอย่างเห็นได้ชัด โดยวงการวิชาการได้หันมาให้ความสนใจศึกษาภูมิภาคตะวันออกกลางมากขึ้น ดังเช่น คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ แม้ว่าจำนวนวิชาที่เกี่ยวกับภูมิภาคตะวันออกกลางจะยังคงมี 2 วิชาเท่าเดิม แต่หลังเหตุการณ์ 11 กันยายน ค.ศ. 2001 จำนวนนักศึกษาที่ลงทะเบียนเรียนวิชาตะวันออกกลางนั้น เพิ่มขึ้นจาก 60 คน (ช่วงก่อนเกิดเหตุการณ์ 11 กันยายน) เป็น 80 – 100 กว่าคน ในขณะที่คณะรัฐศาสตร์รับนักศึกษาปริญญาตรีชั้นปีละประมาณ 220 – 250 คน³⁹ นอกจากนี้ ยังมีวิชาอื่นๆ ที่ไม่ได้มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับภูมิภาคตะวันออกกลาง แต่หลังเหตุการณ์ 11 กันยายน อาจารย์ผู้สอนนั้นได้อธิบายถึงประเด็นเกี่ยวกับภูมิภาคตะวันออกกลางในการสอนวิชานั้นๆ ด้วย ดังเช่น วิชาสัมมนาความขัดแย้งระหว่างประเทศและการแก้ไขความขัดแย้ง รองศาสตราจารย์ ดร. ไกรรินทร์ เพ็ญเกษม ซึ่งเป็นอาจารย์ผู้สอนได้ยกกรณีสงครามระหว่างสหรัฐอเมริกากับอัฟกานิสถาน และสงครามระหว่างสหรัฐอเมริกากับอิรักมาชี้ให้เห็นถึงความขัดแย้งระหว่างสหรัฐอเมริกากับประเทศใน

³⁹ สัมภาษณ์ จรัญ มะลูลีม, รองศาสตราจารย์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 5 ตุลาคม 2548.

ตะวันออกกลาง มาเป็นกรณีศึกษาประกอบการสอน ซึ่งก็ได้รับความสนใจจากนักศึกษาจำนวนมากเช่นกัน⁴⁰

ทั้งนี้ อาจกล่าวได้ว่า เหตุการณ์ 11 กันยายน ค.ศ. 2001 เป็นเหตุการณ์ที่แสดงให้เห็นว่าอำนาจของสหรัฐอเมริกาถูกท้าทายโดยกลุ่มติดอาวุธชาวอาหรับ ที่แสดงให้เห็นว่ากลุ่มก่อการร้ายชาวอาหรับที่ไม่มีขีดความสามารถทางทหารเทียบเท่าสหรัฐอเมริกา แต่กลับโจมตีจุดศูนย์กลางทางเศรษฐกิจและความมั่นคงของสหรัฐอเมริกาได้ เหตุวินาศกรรมครั้งนี้นำไปสู่การประกาศสงครามต่อต้านการก่อการร้าย โดยสหรัฐอเมริกาได้นำกำลังบุกอัฟกานิสถานและอิรัก การทำสงครามกับสองประเทศนี้ไม่ได้ทำให้กลุ่มก่อการร้ายหมดไปแม้แต่น้อย แต่กลับทำให้ความขัดแย้งระหว่างสหรัฐอเมริกากับโลกอาหรับเพิ่มมากขึ้น ประเด็นเรื่องความขัดแย้งระหว่างสหรัฐอเมริกากับโลกอาหรับนี้ ถือเป็นประเด็นที่อยู่ในความสนใจของนักศึกษาจำนวนมากและมาลงเรียนวิชาเกี่ยวกับภูมิภาคตะวันออกกลาง เพื่อศึกษาและพยายามหาคำตอบว่าอะไรคือรากเหง้าของความขัดแย้งระหว่างสหรัฐอเมริกากับโลกอาหรับ ที่นำไปสู่เหตุการณ์ 11 กันยายน ขณะที่วิชาอื่นๆที่ไม่ได้มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับภูมิภาคตะวันออกกลาง ก็มีการยกประเด็นความขัดแย้งระหว่างสหรัฐอเมริกากับโลกอาหรับมาพูดถึงด้วย เพราะถือเป็นความขัดแย้งระหว่างประเทศที่สำคัญ ซึ่งอาจจะลุกลามทำให้เกิดสงครามครั้งใหญ่ได้ หากความขัดแย้งดังกล่าวไม่ได้รับการคลี่คลาย ดังนั้นนักศึกษาจึงมองว่าเหตุการณ์ 11 กันยายน ถือเป็นจุดเปลี่ยนที่ดึงความสนใจจากวงการวิชาการไทยให้มาสนใจภูมิภาคตะวันออกกลางมากขึ้น

นอกจากนี้ ในปีค.ศ. 2003 คณะรัฐศาสตร์ยังได้ปรับปรุงหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต ฉบับปีการศึกษา 2537 (ค.ศ. 1994) โดยในหลักสูตรระดับปริญญาโท ฉบับปรับปรุงใหม่ พ.ศ. 2546 (ค.ศ. 2003) นี้ มีวิชาที่เกี่ยวกับภูมิภาคตะวันออกกลาง 2 วิชา คือ วิชาสัมมนาการเมืองการปกครองในตะวันออกกลาง และวิชาสัมมนานโยบายต่างประเทศของชาติในตะวันออกกลาง ซึ่งเป็นวิชาเปิดใหม่ในปีการศึกษา 2546 (ค.ศ. 2003) ทั้งสองวิชานี้เป็นวิชาเลือก โดยมีรองศาสตราจารย์ ดร. จรัญ มะลูลีม เป็นอาจารย์ผู้สอน มีจำนวนนักศึกษาลงทะเบียนเรียนในวิชาตะวันออกกลาง วิชาละประมาณ 20 – 25 คน โดยคณะรัฐศาสตร์รับนักศึกษาปริญญาโท ภาคปกติรุ่นละ 20 – 25 คน⁴¹

อย่างไรก็ตาม คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ยังคงให้ความสำคัญต่อประเทศมหาอำนาจค่อนข้างมาก โดยในหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต (ระดับปริญญาตรี) ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2547 (ค.ศ. 2004) ได้มีการเปิดวิชาใหม่ คือ วิชาความสัมพันธ์และนโยบายต่างประเทศของ

⁴⁰ สัมภาษณ์ โคริน เฟื่องเกษม, รองศาสตราจารย์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 19 กันยายน 2548.

⁴¹ สัมภาษณ์ โคริน เฟื่องเกษม, รองศาสตราจารย์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 19 กันยายน 2548.

ประเทศมหาอำนาจ ซึ่งถือเป็นวิชาบังคับสาขาการระหว่างประเทศ⁴² สิ่งนี้แสดงให้เห็นว่าการศึกษานิติศาสตร์ในวันออกกลางยังคงได้รับความสนใจค่อนข้างน้อย เมื่อเปรียบเทียบกับการศึกษากลุ่มประเทศมหาอำนาจ

สำหรับคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานีนั้น นักศึกษาเริ่มให้ความสนใจต่อการศึกษานิติศาสตร์ในวันออกกลางมากกว่าแต่ก่อนเช่นกัน โดยในช่วงก่อนเกิดเหตุการณ์ 11 กันยายน นั้น มีจำนวนนักศึกษาลงทะเบียนเรียนวิชาการเมืองการปกครองในวันออกกลางประมาณ 60 – 80 คน แต่ช่วงหลังเหตุการณ์ 11 กันยายน จนกระทั่งถึงปีการศึกษา 2547 (ค.ศ. 2004) ซึ่งเป็นปีสุดท้ายที่ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พีรยศ สอนที่มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี มีจำนวนนักศึกษาเรียนวิชาดังกล่าว 100 กว่าคน ซึ่งนักศึกษาวิชาดังกล่าวส่วนใหญ่เป็นชาวพุทธ ในขณะที่นักศึกษาแผนกวิชารัฐศาสตร์ ชั้นปีที่ 1 ถึงชั้นปีที่ 4 มีจำนวนรวม 336 คน⁴³

ทั้งนี้ การที่มีนักศึกษาชาวพุทธจำนวนมากลงทะเบียนเรียนวิชาการเมืองการปกครองในวันออกกลาง ชี้ให้เห็นว่าเหตุการณ์ 11 กันยายนกระตุ้นให้นักศึกษาชาวพุทธในภาคใต้หันมาสนใจตะวันออกกลางมากขึ้น ไม่ได้จำกัดอยู่แต่เฉพาะในกลุ่มชาวมุสลิมเป็นส่วนใหญ่เหมือนเมื่อก่อน

นอกจากนี้ ในปีพ.ศ. 2548 (ค.ศ. 2005) วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ยังได้เปิดสอนระดับปริญญาตรี สาขาตะวันออกกลางศึกษา โดยที่นักศึกษาของวิทยาลัยอิสลามศึกษาสามารถเลือกเรียนสาขาวิชาตะวันออกกลางศึกษาเป็นวิชาเอกได้ ซึ่งแตกต่างจากแต่ก่อนที่นักศึกษาเลือกเรียนสาขาวิชาตะวันออกกลางศึกษาเป็นเพียงวิชาโทเท่านั้น โดยในหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาตะวันออกกลางศึกษา พ.ศ. 2548 (ค.ศ. 2005) นั้น มีรายวิชาที่ให้ข้อมูลและอธิบายภูมิภาคตะวันออกกลางในด้านต่างๆ ทั้งในด้านอารยธรรม ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรม อย่างละเอียดและลึกซึ้ง ตัวอย่างวิชาในหลักสูตรสาขาวิชาตะวันออกกลางศึกษา ดังเช่น วิชาตะวันออกกลางในโลกร่วมสมัย วิชาความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มประเทศตะวันออกกลางกับประเทศไทย วิชาสัมมนาตะวันออกกลางศึกษา วิชาวรรณกรรมอาหรับสมัยใหม่ในบริบททางสังคมเป็นต้น⁴⁴ ในปีการศึกษา

⁴² มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะรัฐศาสตร์, หลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2547 (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547), หน้า 4.

⁴³ สัมภาษณ์ พีรยศ ราฮิมมูลา, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, 24 กันยายน 2548.

⁴⁴ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ใน มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, วิทยาลัยอิสลามศึกษา, หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาตะวันออกกลางศึกษา (หลักสูตรใหม่ พ.ศ. 2548) (ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2548).

2548 (ค.ศ. 2005) มีนักศึกษาเข้าศึกษาในระดับปริญญาตรี สาขาตะวันออกกลางศึกษา 25 คน ในขณะที่วิทยาลัยอิสลามศึกษาเปิดรับนักศึกษาระดับปริญญาตรีรุ่นปีการศึกษา 2548 (ค.ศ. 2005) จำนวน 292 คน⁴⁵

จากการสัมภาษณ์รองศาสตราจารย์ ดลมนรจณ์ บากา อาจารย์ประจำวิทยาลัยอิสลามศึกษา รองศาสตราจารย์ ดลมนรจณ์ ให้ความเห็นว่า การที่วิทยาลัยอิสลามศึกษาสามารถอนุมัติหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาตะวันออกกลางศึกษา ในปีพ.ศ. 2548 (ค.ศ. 2005) นั้น ส่วนหนึ่งเป็นเพราะได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาล โดยในอดีตนั้น รัฐบาลไม่ค่อยจะสนับสนุนให้มีการเปิดหลักสูตรเกี่ยวกับตะวันออกกลาง เนื่องจากหวาดระแวงว่าหากเปิดหลักสูตรแล้ว คณาจารย์ไทยจะมีความสัมพันธ์กับคณาจารย์อาหรับของบางประเทศในตะวันออกกลาง และประเทศเหล่านั้นในตะวันออกกลางอาจใช้ช่องทางนี้สนับสนุนกลุ่มแบ่งแยกดินแดนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ อย่างไรก็ตาม เหตุการณ์ระหว่างประเทศในระยะเวลาต่อมา เช่น เหตุวินาศกรรม 11 กันยายน ได้ทำให้รัฐบาลไทยสนับสนุนหลักสูตรตะวันออกกลางศึกษามากขึ้น⁴⁶

สำหรับคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย นั้น หลังจากเกิดเหตุการณ์ 11 กันยายน ก็มีนิสิตให้ความสนใจลงทะเบียนเรียนวิชาตะวันออกกลางอย่างต่อเนื่อง ดังเช่น วิชานโยบายต่างประเทศของกลุ่มประเทศตะวันออกกลางซึ่งเป็นวิชาเลือกของภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ในปีการศึกษา 2545 (ค.ศ. 2002) นั้น มีนิสิตลงทะเบียนเรียนวิชานี้ 15 คน แต่ถัดจากปีการศึกษา 2545 (ค.ศ. 2002) เป็นต้นมา มีนิสิตลงทะเบียนเรียนวิชานี้ประมาณ 25 – 30 คน ในขณะที่มีนิสิตสาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ชั้นปีที่ 3 และชั้นปีที่ 4 ที่สามารถลงทะเบียนเรียนวิชาเลือกได้ รวมกันประมาณ 120 คน

จากการศึกษาหลักสูตรการเรียนการสอนด้านรัฐศาสตร์ของสถาบันอุดมศึกษาหลักๆของ ไทย ดังที่ระบุในเนื้อหาข้างต้น พบว่าแม้ในช่วงปัจจุบัน การศึกษาภูมิภาคตะวันออกกลางจะยังคงได้รับความสนใจน้อยกว่าการศึกษาภูมิภาคอื่นๆ แต่ก็ยังถือว่านักวิชาการและนิสิตนักศึกษาให้ความสนใจภูมิภาคตะวันออกกลางมากกว่าแต่ก่อนอย่างเห็นได้ชัด ทั้งนี้ จากการสัมภาษณ์คณาจารย์ต่างๆ ทั้งผู้ที่รับผิดชอบการสอนวิชาที่เกี่ยวกับตะวันออกกลาง ผู้วางหลักสูตรด้านรัฐศาสตร์ และคณาจารย์ชั้นผู้ใหญ่ที่ได้เห็นการเรียนการสอนด้านรัฐศาสตร์มาเป็นเวลานาน ผู้ศึกษาพบว่า การให้ความสำคัญต่อการศึกษาภูมิภาคตะวันออกกลางนั้นเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ช่วงเวลา และเหตุการณ์ระหว่างประเทศ โดยเหตุการณ์ระหว่างประเทศที่ส่งผลทำให้

⁴⁵ ข้อมูลจากสำนักเลขานุการ วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, 26 กันยายน 2548.

⁴⁶ สัมภาษณ์ ดลมนรจณ์ บากา, รองศาสตราจารย์ วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, 26 กันยายน 2548.

วงการวิชาการไทยหันมาสนใจภูมิภาคตะวันออกกลางมากขึ้น ได้แก่ การสิ้นสุดสงครามเย็น และเหตุการณ์ 11 กันยายน ค.ศ. 2001 ทั้งสองเหตุการณ์ระหว่างประเทศส่งผลกระทบต่อสภาพการศึกษาระดับภูมิภาคตะวันออกกลางในประเทศไทยอย่างมาก โดยจะขอสรุปพัฒนาการของการศึกษาระดับภูมิภาคตะวันออกกลาง ดังต่อไปนี้

1. การศึกษาระดับภูมิภาคตะวันออกกลางในช่วงระหว่างปีค.ศ. 1973 – ค.ศ. 1991 (ก่อนสงครามเย็นสิ้นสุดลง)

จากข้อมูลที่ได้จากหลักสูตรการเรียนการสอนด้านรัฐศาสตร์และการสัมมนาของคณาจารย์ผู้ศึกษาสรุปว่า ในช่วงปีค.ศ. 1973 – ค.ศ. 1991 การเรียนการสอนเกี่ยวกับภูมิภาคตะวันออกกลางถูกละเลยอย่างเห็นได้ชัด ในขณะที่มีรายวิชาที่เกี่ยวข้องกับชาติตะวันตกและชาติมหาอำนาจมากมาย มีทั้งรายวิชาบังคับและรายวิชาเลือก ในสถาบันการศึกษาหลักๆของไทย แต่กลับมีเพียงมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เท่านั้น ที่เปิดสอนวิชาที่เกี่ยวข้องกับภูมิภาคตะวันออกกลาง ทั้งสองสถาบันนี้ แต่ละแห่งมีรายวิชาที่เกี่ยวข้องกับภูมิภาคตะวันออกกลางเพียง 1 วิชา เป็นเพียงวิชาเลือก

อนึ่ง แม้จะมีการจัดตั้งวิทยาลัยอิสลามศึกษา ที่มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ในปีพ.ศ. 2532 (ค.ศ. 1989) ก็ตาม แต่ก็ยังเปิดสอนเฉพาะวิชาที่เกี่ยวกับศาสนาอิสลามเท่านั้น ยังไม่ได้เปิดสอนวิชาที่เกี่ยวข้องกับตะวันออกกลาง

นอกจากนี้ ในช่วงปีค.ศ. 1973 – ค.ศ. 1991 สถาบันการศึกษาต่างๆก็ประสบปัญหาขาดแคลนผู้เชี่ยวชาญด้านตะวันออกกลาง จึงทำให้ไม่สามารถจัดการสอนวิชาที่เกี่ยวข้องกับตะวันออกกลางให้แก่นักศึกษาได้ ในทางตรงกันข้าม สถาบันการศึกษาเหล่านี้กลับไม่เคยขาดแคลนผู้เชี่ยวชาญด้านสหรัฐอเมริกาหรือยุโรปเลย

2. การศึกษาระดับภูมิภาคตะวันออกกลางในช่วงระหว่างปีค.ศ. 1992 – ค.ศ. 2001 (ช่วงหลังสงครามเย็นสิ้นสุดลงจนถึงก่อนเกิดเหตุการณ์ 11 กันยายน)

ในช่วงนี้ ผู้ศึกษามองว่ามีการเรียนการสอนด้านตะวันออกกลางมากกว่าในช่วงก่อนสงครามเย็นสิ้นสุดลง กล่าวคือ มีการเปิดรายวิชาเกี่ยวกับตะวันออกกลางเพิ่มอีก 2 วิชา ที่คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยเป็นวิชาเลือกในระดับปริญญาตรี 1 วิชา และวิชาเลือกในระดับปริญญาโทอีก 2 วิชา

ส่วนที่วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ก็เปิดสอนหลักสูตรวิชาโทตะวันออกกลางศึกษา ทำให้มีรายวิชาเกี่ยวกับตะวันออกกลางเพิ่มขึ้น จากแต่เดิมที่วิทยาลัยอิสลามศึกษาเปิดสอนเฉพาะวิชาที่เกี่ยวกับศาสนาอิสลามเท่านั้น

ในด้านอาจารย์ผู้สอนวิชาตะวันตกกลางนั้น ที่คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งในช่วงก่อนสงครามเย็นสิ้นสุด ต่างก็ประสบปัญหาขาดแคลนผู้เชี่ยวชาญด้านตะวันตกกลาง แต่หลังสงครามเย็นสิ้นสุดลง ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ รองศาสตราจารย์ ดร. จรัญ มะลูลีม เข้ามารับผิดชอบการสอนวิชาตะวันตกกลาง ทำให้การเรียนการสอนด้านนี้ซึ่งหยุดชะงักไปหลายปีแล้ว นับตั้งแต่อาจารย์ชัยชนะ พิมานแมน ถึงแก่กรรมนั้น สามารถกลับมาดำเนินการได้อีกครั้ง

ด้านนักศึกษาในสถาบันต่างๆก็มีส่วนหนึ่งหันมาลงเรียนวิชาตะวันตกกลาง ซึ่งถึงแม้จำนวนนักศึกษาที่ลงทะเบียนเรียนวิชาตะวันตกกลางจะน้อย เมื่อเปรียบเทียบจำนวนนักศึกษาในแต่ละชั้นปีของสถาบันต่างๆ แต่การที่มีนักศึกษามาลงเรียนวิชาตะวันตกกลาง จากที่แต่ก่อนแทบจะไม่มีนักศึกษามาลงลงทะเบียนเรียน ก็แสดงให้เห็นว่าการศึกษาตะวันตกกลางเริ่มได้รับความสนใจมากขึ้นบ้าง

3. การศึกษาภูมิภาคตะวันตกกลางในช่วงหลังเกิดเหตุการณ์ 11 กันยายน 2001 จนถึงปี ค.ศ. 2005

ในช่วงตั้งแต่ปีค.ศ. 2001 – ค.ศ. 2005 ผู้ศึกษามองว่า การศึกษาภูมิภาคตะวันตกกลางขยายตัวขึ้นอย่างมาก เพราะหลังเกิดเหตุการณ์ 11 กันยายน ค.ศ. 2001 แล้ว ก็มีนักศึกษาจำนวนมากหันมาให้ความสนใจลงเรียนวิชาตะวันตกกลาง เช่นที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีนักศึกษาลงเรียนวิชาตะวันตกกลาง 80 – 100 กว่าคน ขณะที่คณะรัฐศาสตร์รับนักศึกษาระดับปริญญาตรีชั้นปีละประมาณ 220 – 250 คน ส่วนที่คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี มีนักศึกษาลงเรียนวิชาตะวันตกกลางราว 100 กว่าคน ส่วนใหญ่เป็นชาวพุทธ ในขณะที่มีนักศึกษาแผนกวิชารัฐศาสตร์ชั้นปีที่ 1 – ปีที่ 4 รวม 336 คน

ด้านวิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ก็เปิดหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาตะวันตกกลางศึกษา มีสถานะเป็นวิชาเอก จากแต่เดิมก่อนปีค.ศ. 2005 ตะวันออกกลางศึกษายังเป็นเพียงวิชาโทเท่านั้น การเปิดวิชาเอกตะวันตกกลางศึกษานั้น ทำให้มีรายวิชาเกี่ยวกับตะวันตกกลางเพิ่มขึ้นอีกกว่า 30 วิชา โดยมีทั้งวิชาบังคับและวิชาเลือก

ขณะที่คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ แม้ว่าจะยังไม่มีเพิ่มรายวิชาตะวันตกกลาง แต่ในรายวิชาอื่นๆที่ไม่ได้มีเนื้อหาหลักเกี่ยวกับตะวันตกกลางนั้น กลับมีการนำประเด็นเรื่องราวเกี่ยวกับตะวันตกกลางและความขัดแย้งระหว่างประเทศในตะวันตกกลางกับโลกตะวันตกขึ้นมาหารือและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างอาจารย์และนักศึกษา

จากการสรุปสภาพการศึกษาภูมิภาคตะวันออกเฉียงในประเทศไทย ในบทถัดไป ผู้ศึกษา จะอธิบายถึงผลกระทบจากเหตุการณ์ระหว่างประเทศที่มีต่อสภาพการศึกษาดังกล่าว

ความแตกต่างระหว่างอิสลามศึกษา มุสลิมศึกษา และตะวันออกเฉียงศึกษาศึกษา

สำหรับคำถามที่ว่า อิสลามศึกษา มุสลิมศึกษา และตะวันออกเฉียงศึกษาศึกษา มีความคล้ายคลึงกันหรือไม่ ผู้ศึกษาเคยมองว่าอิสลามศึกษา มุสลิมศึกษา และตะวันออกเฉียงศึกษาศึกษา เป็นประเด็นที่คล้ายคลึงกัน การทำความเข้าใจประเด็นใดประเด็นหนึ่งจะสามารถทดแทนกันได้ แต่เมื่อผู้ศึกษาหาข้อมูลต่างๆ จึงพบว่าอิสลามศึกษา มุสลิมศึกษา และตะวันออกเฉียงศึกษาศึกษา เป็นกิจกรรมทางวิชาการที่แตกต่างกัน ดังต่อไปนี้

อิสลามศึกษา

เป็นกิจกรรมทางวิชาการที่มุ่งศึกษาหลักศาสนาอิสลาม พระบัญญัติของพระอัลเลาะห์ที่ปรากฏในพระคัมภีร์อัลกุรอาน รวมทั้งหลักปฏิบัติที่ชาวมุสลิมต้องกระทำและพึงกระทำ การศึกษาตามแนวอิสลามศึกษาไม่สามารถดัดแปลงแก้ไขหลักการของศาสนาได้เพราะอิสลามเป็นศรัทธา ความเชื่อที่มีชีวิต มีผู้ประกาศตนว่านับถือศาสนาอิสลามมากกว่าพันล้านคนทั่วโลก ภายใต้กรอบของศรัทธาอิสลาม มีหลายสิ่งที่ไม่สามารถต่อรองหรือเปลี่ยนแปลงได้ เช่น ความเชื่อที่ว่าพระอัลเลาะห์เป็นพระเจ้าผู้เป็นเจ้าสูงสุดเหนือสรรพสิ่งทั้งมวล การถือว่าวันสิ้นโลกหรือการถือความดีและความชั่วตลอดจนโชคและเคราะห์ล้วนเป็นสิ่งที่พระเจ้าผู้เป็นเจ้าสร้างขึ้น ตลอดจนการถือว่าพระคัมภีร์อัลกุรอานเป็นถ้อยคำของพระเจ้าผู้เป็นเจ้า มีความสมบูรณ์สูงสุด จะดัดแปลงแก้ไขใดๆ ไม่ได้ทั้งสิ้น⁴⁷ ดังนั้น การศึกษาตามแนวอิสลามศึกษาก็คือ การทำความเข้าใจในหลักอิสลาม คำสอนของพระอัลเลาะห์ สิ่งที่บัญญัติในพระคัมภีร์อัลกุรอาน อาจมีการโยงเข้ากับสิ่งที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ตัวอย่างของอิสลามศึกษา เช่น การศึกษาญีฮัดกับความรุนแรงที่เกิดขึ้นในสี่จังหวัดภาคใต้ อิสลามกับหนทางสร้างสันติภาพ การพัฒนาพื้นที่ภาคใต้โดยใช้หลักการจ่ายชะกาต (หลักการบริจาคทรัพย์สิน) เป็นต้น

ตะวันออกเฉียงศึกษาศึกษา

ถือเป็นกิจกรรมทางวิชาการที่มุ่งศึกษาประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ความเป็นมา การเมือง สังคม เศรษฐกิจ ของประเทศในภูมิภาคตะวันออกเฉียง ตลอดจนศึกษาความสัมพันธ์ด้านต่างๆ

⁴⁷ ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, “มุสลิมศึกษา : สังคมศาสตร์ทวนกระแส และ “ความเป็นอื่น”, *Journal of Social Sciences & Humanities* 4,1 (January-April 1998): 4.

ระหว่างประเทศในตะวันออกกลาง และระหว่างประเทศในตะวันออกกลางกับประเทศนอกภูมิภาคตะวันออกกลางศึกษาيلمุงศึกษาวิเคราะห์เหตุการณ์ระหว่างประเทศที่เกิดขึ้นในตะวันออกกลาง แต่ส่งผลกระทบต่อประเทศอื่นๆทั่วโลก เช่น วิกฤติการณ์น้ำมัน ผลกระทบของสงครามระหว่างกลุ่มติดอาวุธอิสลามและกับอิสราเอล ต่อแรงงานไทยในอิสราเอล นโยบายการทำสงครามต่อต้านการก่อการร้ายของรัฐบาลสหรัฐอเมริกาต่อประเทศในตะวันออกกลาง

มุสลิมศึกษา

มุสลิมศึกษาประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตของชาวมุสลิมในประเทศหรือภูมิภาคต่างๆ ลักษณะสำคัญของมุสลิมศึกษาคือ ไม่ได้มุ่งศึกษาตัวพระคัมภีร์อัลกุรอานหรือหลักกฎหมายอิสลามอันเป็นเรื่องที่ต้องอาศัยความรู้เฉพาะด้านทางศาสนาอย่างลึกซึ้งและความเข้าใจภาษาอาหรับอย่างถ่องแท้ แต่มุ่งศึกษาคนซึ่งก็คือชาวมุสลิม และสังคมที่ผู้คนเหล่านี้มีชีวิตอาศัยอยู่ หากสังคมนั้นมีชาวมุสลิมอยู่เป็นส่วนมากอย่างในภูมิภาคตะวันออกกลางหรืออินโดนีเซีย ก็ถือว่าเป็นมุสลิมศึกษาที่ศึกษาสังคมมุสลิม แต่หากสังคมนั้นมีมุสลิมอาศัยอยู่เป็นคนส่วนน้อยอย่างในฟิลิปปินส์ ประเทศไทย หรือกัมพูชา ก็เป็นการศึกษาชาวมุสลิมในฐานะชนกลุ่มน้อย การศึกษาเหล่านี้อาจเป็นการศึกษาวิจัยความเชื่อของผู้คนแต่ไม่อาจถือเป็นการศึกษาศาสนาในคติของอิสลามศึกษา⁴⁸

ตามความจริงแล้ว ทั้งอิสลามศึกษา ตะวันออกกลางศึกษา และมุสลิมศึกษา ก็มีบางประเด็นที่เชื่อมโยงกันอยู่ เช่น หากจะทำความเข้าใจหลักปฏิบัติของอิสลาม ก็อาจจำเป็นต้องศึกษาประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ของตะวันออกกลาง (เป็นการศึกษาตามแนวของตะวันออกกลางศึกษา) เพราะประชาชนส่วนใหญ่ในตะวันออกกลางอาจไม่ใช่ชาวมุสลิม แต่ชาวมุสลิมส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในตะวันออกกลาง หรือในบางกรณี ตะวันออกกลางศึกษาก็เชื่อมโยงกับอิสลามศึกษาในฐานะที่ศาสนาอิสลามเกิดขึ้นในตะวันออกกลาง มีผลต่อวิถีชีวิตของผู้คนจำนวนหนึ่งในตะวันออกกลาง ขณะที่มุสลิมศึกษาก็เชื่อมโยงกับอิสลามศึกษาในแง่ที่ต้องศึกษาอิทธิพลของหลักอิสลามต่อบุคคล ศึกษาว่าหลักอิสลามหล่อหลอมชาวมุสลิมอย่างไร

อย่างไรก็ตาม แม้จะมีการเชื่อมโยงกิจกรรมทางวิชาการทั้ง 3 สาขานี้ในบางประเด็น แต่สิ่งที่เห็นได้ค่อนข้างชัดเจนก็คือ กิจกรรมทางวิชาการทั้ง 3 สาขานี้แตกต่างกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งอิสลามศึกษาแตกต่างโดยสิ้นเชิงกับตะวันออกกลางศึกษาและมุสลิมศึกษา กล่าวคือเราไม่สามารถใช้การวิเคราะห์หรือประเมินค่าในอิสลามศึกษาได้ เพราะหลักปฏิบัติ คำสั่งสอนของศาสนาใดๆ ล้วนเป็นสิ่งที่ถูกต้องดีงาม หากเราวิเคราะห์ว่าหลักปฏิบัติที่กำหนดให้สตรีต้องถือศีลอดในเดือนรอมฎอนเป็นเรื่องที่ถูกต้องหรือไม่ ก็เหมือนกับเราประเมินค่าหลักคำสอนเรื่องศีล 5 ของพระพุทธเจ้า ว่าเป็นคำสอนที่ดีจริงหรือ ซึ่งเป็นการกระทำที่ไม่สมควรอย่างยิ่ง ในทางตรง

⁴⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 6.

กันข้าม เราอาจใช้การวิเคราะห์ ติความ หรือประเมินค่า ในการศึกษาวิถีชีวิตของชาวมุสลิม หรือ เหตุการณ์ความเป็นไปในตะวันออกกลางได้ เพราะเป็นเรื่องของมนุษย์และสังคมที่อาจจะดีหรือ เสื่อมเสียก็ได้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 3

เหตุการณ์และสภาพระหว่างประเทศในช่วงปีค.ศ. 1973 – ค.ศ. 2005 และผลกระทบต่อการศึกษาภูมิภาคตะวันออกกลาง ในประเทศไทย

จากการศึกษาหลักสูตรการเรียนการสอนด้านรัฐศาสตร์ของสถาบันอุดมศึกษาหลักๆ ของไทย ตั้งแต่ปีค.ศ. 1973 ถึงค.ศ. 2005 ตลอดจนข้อมูลจำนวนนักศึกษาที่ลงทะเบียนเรียน ผู้ศึกษาพบว่าช่วงเวลาที่เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมากต่อสภาพการศึกษาภูมิภาค ตะวันออกกลางนั้น จะอยู่ระหว่างปีค.ศ. 1992 – ค.ศ. 2001 และระหว่างค.ศ. 2001 - ค.ศ. 2005 กล่าวคือ นับตั้งแต่สงครามเย็นสิ้นสุดลงในปีค.ศ. 1991 การเรียนการสอนด้านตะวันออกกลางก็ ขยายตัวมากขึ้น สิ่งบ่งชี้ให้เห็นถึงการขยายตัวนี้ เช่น

1. การเปิดหลักสูตรวิชาโทตะวันออกกลางศึกษาที่มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ในปีการศึกษา 2539 (ค.ศ. 1996)
2. คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยสามารถจัดการเรียนการสอนวิชาที่เกี่ยวกับตะวันออกกลางได้ เนื่องจากมีผู้เชี่ยวชาญด้าน ตะวันออกกลางแล้ว
3. การเปิดกลุ่มวิชาเลือกภูมิภาคศึกษา (Area Studies) ที่คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัย รามคำแหง ซึ่งในจำนวนนั้นเป็นวิชาที่เกี่ยวกับตะวันออกกลาง 2 วิชา

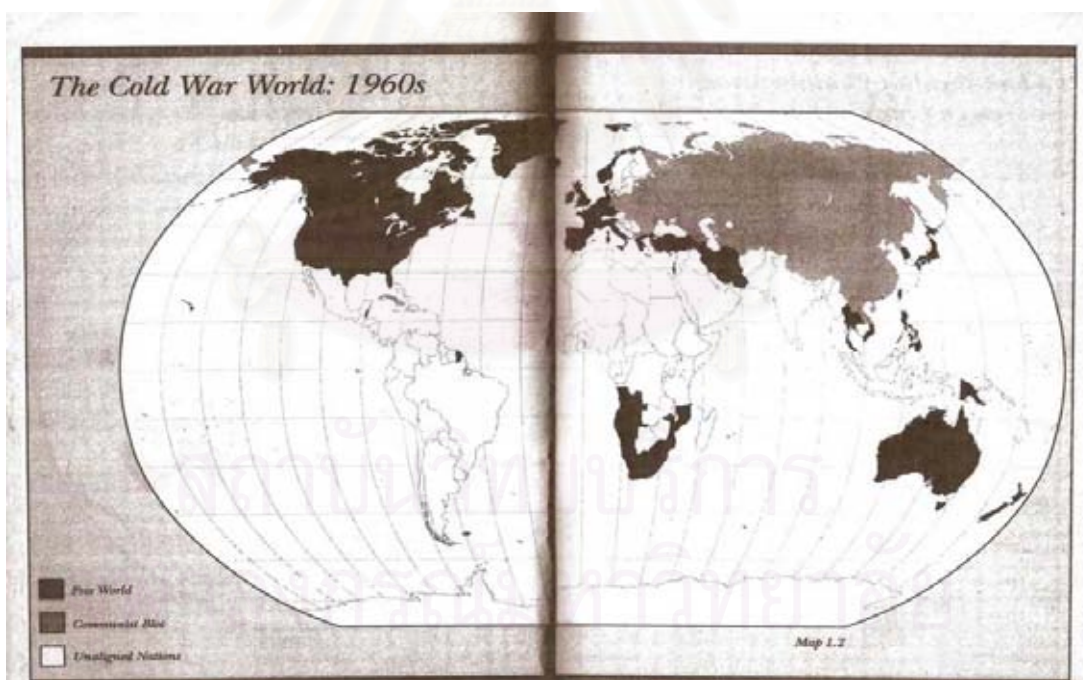
นอกจากการสิ้นสุดสงครามเย็นแล้ว เหตุการณ์ที่ส่งผลกระทบต่อการศึกษาภูมิภาค ตะวันออกกลาง คือ เหตุการณ์ 11 กันยายน กล่าวคือ หลังจากเกิดเหตุการณ์นี้แล้ว นักวิชาการ และนักศึกษาได้หันมาให้ความสนใจต่อภูมิภาคตะวันออกกลางมากขึ้น มีการเปิดรายวิชาใหม่ๆ ที่เกี่ยวกับตะวันออกกลาง และจำนวนนักศึกษาที่เรียนวิชาตะวันออกกลางก็เพิ่มขึ้นมากดังที่กล่าว ไว้ในเนื้อหาบทที่แล้ว

ดังนั้น ในบทนี้ ผู้ศึกษาจะวิเคราะห์ผลกระทบของเหตุการณ์ระหว่างประเทศ เช่น สงครามเย็น การสิ้นสุดของสงครามเย็น และเหตุการณ์ 11 กันยายน ที่มีต่อการศึกษาภูมิภาค ตะวันออกกลางในประเทศไทย โดยผู้ศึกษาตั้งสมมติฐานว่าอิทธิพลของชาติตะวันตก โดยเฉพาะ อย่างยิ่งสหรัฐอเมริกาที่มีต่อไทย เป็นสาเหตุที่ทำให้สภาพการศึกษาภูมิภาคตะวันออกกลาง ในช่วงเวลาต่างๆนั้นแตกต่างกันไป

3.1 สงครามเย็น : การแข่งขันของสองมหาอำนาจ

ในระหว่างปีค.ศ. 1945 – ค.ศ.1990 สภาพการเมืองระหว่างประเทศมีลักษณะเป็นแบบสองขั้วอำนาจ กล่าวคือ ประเทศมหาอำนาจที่ร่วมสู้รบด้านฝ่ายอักษะในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ชัดแย้งกันและแบ่งออกเป็นสองฝ่าย ฝ่ายแรกคือ สหรัฐอเมริกา อังกฤษ ซึ่งตั้งต้นเป็นมหาอำนาจของกลุ่มประเทศโลกเสรี ผู้ยึดมั่นในหลักการประชาธิปไตย อีกฝ่ายคือสหภาพโซเวียต ผู้นำกลุ่มประเทศที่ยึดมั่นในแนวทางคอมมิวนิสต์ บรรดาประเทศที่ไม่ใช่มหาอำนาจก็แบ่งฝักแบ่งฝ่ายเข้าร่วมกลุ่มประเทศเสรีภายใต้การนำของสหรัฐอเมริกา หรือไม่ก็กลุ่มประเทศโลกคอมมิวนิสต์ ภายใต้การนำของสหภาพโซเวียต ทั้งนี้ แม้จะมีบางประเทศซึ่งส่วนใหญ่เป็นประเทศยากจนและไร้เสถียรภาพทางการเมือง รวมตัวกันและประกาศตัวว่าเป็นกลุ่มประเทศไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด (Non Aligned Movement : NAM)¹ แต่กลุ่ม NAM นั้นก็ไม่มีบทบาทการเมืองระหว่างประเทศชัดเจนเท่ากลุ่มประเทศโลกเสรีและกลุ่มประเทศโลกคอมมิวนิสต์

แผนภาพที่ 3.1 แสดงการแบ่งฝักแบ่งฝ่ายของประเทศต่างๆ ในโลกยุคสงครามเย็น (ดูภาคผนวก ก. ประกอบ)

ที่มา : Samuel P. Huntington, *The Clash of Civilizations and The Remaking of World Order* (New York: Simon & Schuster, 1996), pp. 24-25.

¹ Samuel P. Huntington, *The Clash of Civilizations and The Remaking of World Order* (New York: Simon & Schuster, 1996), p. 21.

ทั้งสองชาติมหาอำนาจ ไม่ว่าจะเป็นสหรัฐอเมริกา หรือสหภาพโซเวียต ต่างพยายามดึงประเทศต่างๆ ให้เข้าร่วมกลุ่มหรืออุดมการณ์เดียวกันกับตนให้ได้มากที่สุด โดยสหภาพโซเวียตนั้นพยายามขยายขอบเขตโลกคอมมิวนิสต์ให้ครอบคลุมในภูมิภาคต่างๆ นอกเหนือจากแถบยุโรปตะวันออก ภูมิภาคแถบที่สหภาพโซเวียตพยายามเข้าไปมีอิทธิพล ได้แก่ แถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ตะวันออกกลาง สำหรับสหรัฐอเมริกาก็พยายามดึงให้ประเทศต่างๆ เข้าร่วมอุดมการณ์ประชาธิปไตย และแนวทางเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ตลอดจนพยายามป้องกันไม่ให้ประเทศต่างๆ ตกอยู่ใต้อิทธิพลของสหภาพโซเวียต หรือลัทธิคอมมิวนิสต์

หลายคนอาจมองว่าในช่วงสงครามเย็น สหภาพโซเวียตใช้ลัทธิคอมมิวนิสต์ครอบงำประเทศต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ประเทศในแถบยุโรปตะวันออก ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงมองว่า การที่สหรัฐอเมริกาขัดขวางไม่ให้ประเทศต่างๆ ตกอยู่ใต้อิทธิพลของสหภาพโซเวียต โดยพยายามดึงให้ประเทศเหล่านั้นเข้าร่วมอุดมการณ์ประชาธิปไตย ก็ถือเป็นการครอบงำเช่นเดียวกัน เพราะการกระทำของทั้งสหภาพโซเวียตและสหรัฐอเมริกา ต่างก็แสดงให้เห็นถึงความต้องการของประเทศมหาอำนาจ หรือประเทศศูนย์กลาง(Center) ที่จะเข้าไปตีक्टวงผลประโยชน์ และมีอิทธิพลเหนือประเทศเล็กๆ หรือประเทศรอบนอก(Periphery)

ทั้งนี้ ผู้ศึกษามองว่าสภาพของการครอบงำประเทศต่างๆ โดยชาติมหาอำนาจนั้น สามารถอธิบายได้ด้วยทฤษฎีจักรวรรดินิยมของ Johan Galtung ในบทความเรื่อง “ A Structural Theory of Imperialism ” Galtung ได้วิเคราะห์จักรวรรดินิยมในแง่ของความสัมพันธ์เชิงพึ่งพาระหว่างประเทศศูนย์กลาง (Center) กับประเทศรอบนอก (Periphery) ซึ่งแสดงให้เห็นภาพของการที่ประเทศศูนย์กลางเข้าไปมีอิทธิพลครอบงำประเทศรอบนอก เพื่อตีक्टวงผลประโยชน์ต่างๆ จากประเทศรอบนอก

Galtung ได้วิเคราะห์จักรวรรดินิยมด้านอื่นๆ นอกเหนือจากด้านเศรษฐกิจ ซึ่งได้แก่ จักรวรรดินิยมทางการเมือง จักรวรรดินิยมทางการทหาร จักรวรรดินิยมทางการสื่อสารติดต่อ จักรวรรดินิยมทางวัฒนธรรม จักรวรรดินิยมทางวิทยาศาสตร์ ดังที่ผู้ศึกษากล่าวไปแล้วบทที่ 1 ในบทนี้ จะขอกล่าวถึงเฉพาะแนวคิดจักรวรรดินิยมทางการเมืองและจักรวรรดินิยมทางวัฒนธรรมของ Galtung โดยผู้ศึกษามองว่า แนวคิดจักรวรรดินิยมทั้งสองรูปแบบนี้ สามารถอธิบายให้เห็นถึงผลกระทบของสงครามเย็นที่ทำให้การศึกษาเรื่องตะวันออกกลางในไทย ไม่ได้รับความสนใจเท่าที่ควร

Galtung ได้อธิบายลักษณะของจักรวรรดินิยมทางการเมืองว่าประเทศศูนย์กลาง (ในที่นี้หมายถึงมหาอำนาจ) เป็นผู้ตัดสินใจกำหนดนโยบายหรือแก้ปัญหาการเมืองระหว่างประเทศให้แก่ประเทศรอบนอก ซึ่งการกระทำเช่นนั้นอาจส่งผลกระทบต่อรูปแบบเศรษฐกิจ การทหาร สังคมและวัฒนธรรมของประเทศรอบนอก ทั้งนี้ การตัดสินใจกำหนดนโยบายหรือแก้ปัญหาการเมืองระหว่าง

ประเทศให้แก่ประเทศรอบนอกนั้นอาจอยู่ในรูปแบบของการที่ประเทศศูนย์กลางให้ความช่วยเหลือหรือคำปรึกษาแก่ประเทศรอบนอก หรือบางครั้งประเทศรอบนอกอาจเลียนแบบนโยบายหรือแนวทางการแก้ปัญหาทางการเมืองระหว่างประเทศที่ประเทศศูนย์กลางเผยแพร่ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศศูนย์กลางและประเทศรอบนอกจะเป็นไปในลักษณะของ “ต้นแบบและผู้ปฏิบัติตาม (Model-Imitator Relation)” ตัวอย่างที่สามารถชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ลักษณะนี้คือ การที่ชาติมหาอำนาจพยายามเผยแพร่โครงสร้างทางการเมืองและวัฒนธรรมตะวันตกที่ตนเองเชื่อว่าเป็นสิ่งที่ดีกว่า ดังเช่น “การพัฒนา” ความเป็นสมัยใหม่ ฯลฯ ให้ประเทศเล็กๆปฏิบัติตาม²

สำหรับแนวคิดจักรวรรดินิยมทางวัฒนธรรมนั้น Galtung อธิบายว่า ประเทศศูนย์กลางจะทำหน้าที่เป็น “ครู” ปลูกฝังสิ่งที่ประเทศศูนย์กลางมองว่าควรค่าแก่การเรียนรู้ นับตั้งแต่บทในพระคัมภีร์ของศาสนาคริสต์ไปจนถึงหลักการทฤษฎีของเทคโนโลยีและวิทยาศาสตร์ให้แก่ประเทศรอบนอก ส่วนประเทศรอบนอกก็จะทำตนเป็น “นักเรียน” เรียนรู้และซึมซับสิ่งที่ประเทศศูนย์กลางปลูกฝัง ไม่มีสิ่งใดที่จะทำให้ประเทศศูนย์กลางพึงพอใจได้เท่ากับการที่ประเทศรอบนอกยอมรับค่านิยม วัฒนธรรม ที่พัฒนาในประเทศศูนย์กลาง โดยประเทศรอบนอกจะได้ประโยชน์จากการกระทำเช่นนี้³

เมื่อพิจารณาแนวคิดเรื่องจักรวรรดินิยมทางการเมืองและจักรวรรดินิยมทางวัฒนธรรมของ Galtung แล้ว ผู้ศึกษามองว่าทั้งสองแนวคิดนี้สามารถอธิบายสิ่งที่เกิดขึ้นกับประเทศไทยในช่วงสงครามเย็น ซึ่งทำให้การศึกษาตะวันออกกลางในช่วงเวลาดังกล่าวไม่ได้รับความสนใจเท่าที่ควร

สงครามเย็น : ไทยในฐานะพันธมิตรอันใกล้ชิดของสหรัฐอเมริกา

นับตั้งแต่ปี.ศ. 1950 เป็นต้นมา มีเหตุการณ์ที่ชี้ให้เห็นว่าภูมิภาคเอเชียได้รับผลกระทบของสงครามเย็นอย่างเห็นได้ชัด เช่นพรรคคอมมิวนิสต์จีนประสบความสำเร็จในสงครามกลางเมืองและสถาปนาสาธารณรัฐประชาชนจีน ขณะที่จีนคณะชาติ (พรรคก๊กมินตั๋ง) ของเจียงไคเช็ค ซึ่งสหรัฐอเมริกาสนับสนุนและช่วยเหลือได้พ่ายแพ้และลี้ภัยไปอยู่ที่เกาะไต้หวัน ชัยชนะของฝ่ายคอมมิวนิสต์ในจีนซึ่งเป็นประเทศที่มีพลเมืองมากที่สุดในโลก ตลอดจนการที่สาธารณรัฐประชาชนจีนลงนามในสนธิสัญญามิตรภาพ พันธมิตร และความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน (Treaty of Friendship, Alliance and Mutual Assistance) กับสหภาพโซเวียต ในเดือนกุมภาพันธ์

² Johan Galtung, *The True Worlds : A Transnational Perspective* (New York: The Free Press, 1980), pp. 128-129.

³ Ibid., p. 130.

ค.ศ. 1950 ทำให้ดูเหมือนว่าฝ่ายคอมมิวนิสต์อยู่ภายใต้การนำของสหภาพโซเวียตและกำลังแผ่ขยายอิทธิพลเข้ามาในเอเชีย⁴

ขณะที่สถานการณ์ในเวียดนาม ประเทศที่อยู่ในภูมิภาคอินโดจีนเช่นเดียวกับไทย ก็ยังไม่สงบ โดยขบวนการชาตินิยมเวียดนามยังคงพยายามต่อสู้ เพื่อให้เวียดนามได้รับเอกราชจากฝรั่งเศส จนในที่สุดก็สามารถยึดฐานที่มั่นของฝรั่งเศสที่เมืองเดียนเบียนฟูได้สำเร็จเมื่อปีค.ศ. 1954 และเข้ายึดกรุงฮานอย หลังจากนั้น จึงมีการเจรจาระหว่างฝ่ายต่างๆ เพื่อยุติความรุนแรง โดยในที่สุดเวียดนามก็ได้รับเอกราชและถูกแบ่งประเทศเป็นเวียดนามเหนือและเวียดนามใต้⁵ ทั้งนี้ รัฐบาลจีนคอมมิวนิสต์ได้สนับสนุนให้เวียดนามเหนือเผยแพร่ระบอบคอมมิวนิสต์ไปยังประเทศใกล้เคียง ขณะที่เวียดนามใต้ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากสหรัฐอเมริกาและฝรั่งเศสก็พยายามต่อต้านระบอบดังกล่าว

การที่ประเทศในเอเชียถูกแนวคิดคอมมิวนิสต์ครอบงำไปที่ละประเทศๆ ส่งผลให้ไทยหวั่นวิตกว่าภัยคอมมิวนิสต์อาจมาถึงตัวในไม่ช้า จึงพยายามผูกมิตรกับประเทศมหาอำนาจตะวันตกในกลุ่มโลกเสรี โดยเฉพาะอย่างยิ่งสหรัฐอเมริกา เพื่อหวังพึ่งสหรัฐอเมริกาและโลกเสรีในการต่อต้านคอมมิวนิสต์ ดังนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกาในช่วงนี้จึงใกล้ชิดอย่างมาก โดยไทยได้ดำเนินนโยบายหลายประการที่ทำให้สหรัฐอเมริกาพึงพอใจ ดังเช่น รับรองรัฐบาลเบาไตของเวียดนามในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1950 ส่งทหารประมาณ 4,000 นาย ไปร่วมรบในกองกำลังผสมแห่งสหประชาชาติ ในสงครามเกาหลี ในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1950 อีกทั้งไทยยังได้เข้าร่วมนโยบายความมั่นคงร่วมกัน (Collective Security) กับสหรัฐอเมริกา เพื่อปิดล้อมฝ่ายคอมมิวนิสต์ โดยไทยได้ลงนามในสนธิสัญญาอะนิลา เมื่อวันที่ 8 กันยายน ค.ศ. 1954 ร่วมกับประเทศอื่นๆ อันได้แก่ ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ อังกฤษ ฝรั่งเศส ฟิลิปปินส์ ปากีสถาน และสหรัฐอเมริกา ก่อตั้ง “องค์การสนธิสัญญาป้องกันร่วมกันแห่งประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ส.ป.อ.)” หรือซีโต้ (SEATO) โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อต่อต้านคอมมิวนิสต์

ในระหว่างปีค.ศ. 1960 – ค.ศ. 1980 นั้น ไทยรู้สึกว่าคุณคุกคามจากภัยคอมมิวนิสต์จากทั้งนอกและในประเทศมากขึ้น ภัยจากนอกประเทศ คือ แนวคิดคอมมิวนิสต์ค่อยๆ แพร่อิทธิพลจากเวียดนามมายังเพื่อนบ้านของไทย ได้แก่ ลาวและกัมพูชา ส่วนภัยคุกคามจากในประเทศนั้น คือ การที่กลุ่มคนที่ยึดถือแนวคิดคอมมิวนิสต์มีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างมากจนเกิดการจัดตั้งเป็นพรรคหรือ

⁴ จุลชีพ ชินวรรณ, “นโยบายต่างประเทศของไทยในช่วงสงครามเย็น,” ใน 5 ทศวรรษการต่างประเทศของไทย : จากความขัดแย้งสู่ความร่วมมือ, ชัยโชค จุลศิริวงศ์ บรรณาธิการ (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2536), หน้า 122.

⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 123.

⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 124.

แนวร่วมคอมมิวนิสต์ต่างๆที่ได้รับความช่วยเหลือจากภายนอกประเทศ ไม่ว่าจะจากจีนหรือเวียดนามเหนือ ตัวอย่างของกลุ่มคอมมิวนิสต์ที่มีอิทธิพลมากกลุ่มหนึ่ง คือ พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (พคท.)

ภัยคอมมิวนิสต์ทั้งสองนี้จึงผลักดันให้ไทยพยายามกระชับความสัมพันธ์กับสหรัฐอเมริกาให้แน่นแฟ้นกว่าเดิม โดยเมื่อสหรัฐอเมริกาเข้าสู่สงครามเวียดนามอย่างเต็มตัวและหนุนหลังให้เวียดนามใต้เอาชนะเวียดนามเหนือ ไทยก็เปิดช่องทางเชื้อประโยชน์ให้กองทัพสหรัฐอเมริกาในการทำสงคราม ทั้งนี้ รัฐบาลไทยได้ยินยอมให้สหรัฐอเมริกาเข้ามาตั้งฐานทัพและสาธารณูปโภคพื้นฐานสำหรับกองทัพในพื้นที่ต่างๆ เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่กองทัพสหรัฐอเมริกาในการรบกับเวียดนามเหนือ⁷

ในช่วงปลายทศวรรษ 1970 เกิดเหตุการณ์ที่กระทบต่อเสถียรภาพความมั่นคงของไทยอีกครั้ง คือ เวียดนามพยายามยกกองทัพบุกกัมพูชา เมื่อเดือนธันวาคม ค.ศ. 1978 อีกทั้งยังลวงล้ำพรมแดนไทยที่บ้านโนนหมากมูน จังหวัดปราจีนบุรี ในเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1980 เหตุการณ์เหล่านี้ทำให้สหรัฐอเมริกาเสนอความช่วยเหลือด้านการทหาร ชายและมอบอาวุธยุทโธปกรณ์ต่างๆให้แก่รัฐบาลไทย⁸

สัมพันธ์ไมตรีระหว่างไทยและสหรัฐอเมริกาในช่วงเวลาดังกล่าว สามารถชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่มีลักษณะของจักรวรรดินิยมทางการเมือง ตามที่ Galtung อธิบายไว้ กล่าวคือ ประเทศศูนย์กลางคือสหรัฐอเมริกา ให้คำปรึกษาและช่วยเหลือประเทศรอบนอกซึ่งในที่นี้คือไทย ในการแก้ปัญหาการเมืองระหว่างประเทศ คือการที่เวียดนามซึ่งมีการปกครองแบบคอมมิวนิสต์ รุกรานประเทศเพื่อนบ้านของไทย โดยไทยมองว่าการกระทำของเวียดนามส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพความมั่นคงของประเทศ ฝ่ายสหรัฐอเมริกา ก็พยายามเผยแพร่ลัทธิอุดมการณ์ประชาธิปไตยไปยังประเทศในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และให้ความช่วยเหลือด้านการทหารแก่ไทยเพื่อคุ้มครองไทยให้รอดพ้นจากการตกอยู่ใต้อิทธิพลของลัทธิคอมมิวนิสต์

การที่ไทยมุ่งเป็นพันธมิตรอันใกล้ชิดกับสหรัฐอเมริกาส่งผลให้รัฐบาลไทยในสมัยนั้น มุ่งให้ความสำคัญต่อสหรัฐอเมริกาอย่างมาก เพื่อหวังให้ช่วยคุ้มครองให้รอดพ้นจากภัยคอมมิวนิสต์ดังกล่าว ยิ่งไปกว่านั้น แม้จะไม่มีหลักฐานที่ชี้ชัดว่ารัฐบาลไทยในช่วงสมัยสงครามเย็นกำหนดให้สถาบันการศึกษาต่างๆวางหลักสูตรศึกษาเฉพาะแต่วิชาที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับสหรัฐอเมริกาและชาติตะวันตกเสรีเท่านั้น แต่ปรากฏว่าความสนใจของคนไทยรวมถึงวงการวิชาการไทยในสมัยนั้นก็มุ่งไปที่สหรัฐอเมริกา ชาติมหาอำนาจ ชาติตะวันตก โดยมีการยืนยันจากการให้สัมภาษณ์ของ

⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 125.

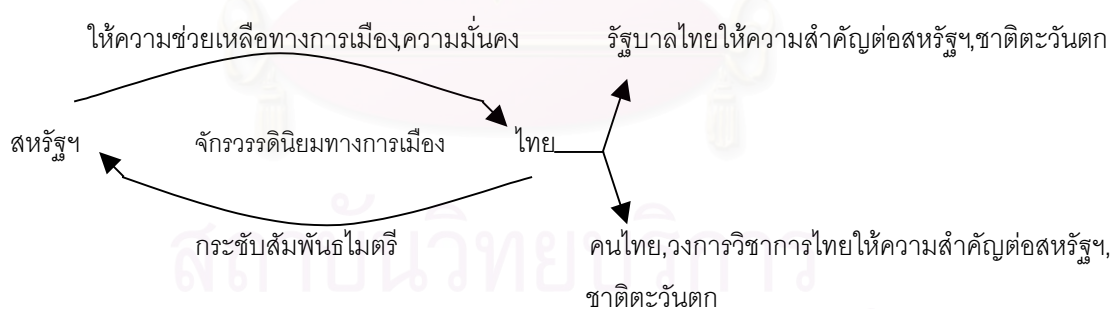
⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 133.

รองศาสตราจารย์ ดร. กุสุมา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา อดีตหัวหน้าภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในช่วงตั้งแต่ปีค.ศ. 1974 – ค.ศ. 1978 และช่วงตั้งแต่ปีค.ศ. 1979 – ค.ศ. 1987 ว่า ในช่วงสงครามเย็น นักวิชาการในคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ให้ความสำคัญสหรัฐอเมริกา ซาติมหาอำนาจตะวันตก จีน และอาเซียน⁹ เป็นอย่างมาก

ขณะที่ ดร. พีรยศ ราฮิมมูลา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ก็กล่าวว่า สภาพเหตุการณ์ระหว่างประเทศในช่วงสมัยสงครามเย็นทำให้นักศึกษาและนักวิชาการด้านรัฐศาสตร์ให้ความสำคัญต่อชาติตะวันตก เพราะตระหนักถึงพลังอำนาจของตะวันตก จนละเลยที่จะให้ความสำคัญต่อประเทศด้อยพัฒนาหรือภูมิภาคเล็กๆ¹⁰

จากคำกล่าวข้างต้น ผู้ศึกษาจึงสรุปว่าความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกาในช่วงสงครามเย็น ซึ่งมีลักษณะตรงกับแนวคิดจักรวรรดินิยมทางการเมืองของ Galtung ส่งผลให้รัฐบาลไทยมุ่งให้ความสำคัญต่อสหรัฐอเมริกา ขณะที่คนไทยและวงการวิชาการไทยก็ให้ความสำคัญต่อสหรัฐอเมริกาเช่นกัน ดังแผนภาพนี้

แผนภาพที่ 3.2 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างจักรวรรดินิยมทางการเมืองต่อทัศนคติของรัฐบาลและวงการวิชาการของไทยที่มีต่อสหรัฐอเมริกาและชาติตะวันตก

⁹ สัมภาษณ์ กุสุมา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา, รองศาสตราจารย์ สถาบันศึกษาความมั่นคงและนานาชาติ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 9 มีนาคม 2550.

¹⁰ สัมภาษณ์ พีรยศ ราฮิมมูลา, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, 24 กันยายน 2548.

ดังนั้น การที่คนไทยและวงการศึกษาของไทยให้ความสำคัญต่อสหรัฐอเมริกาและชาติตะวันตกอย่างมาก จึงทำให้การเรียนการสอนด้านรัฐศาสตร์ของไทยในช่วงระหว่างปีค.ศ. 1973 – ค.ศ. 1991 ซึ่งเป็นช่วงที่ประเทศไทยประสบกับภาวะสงครามเย็นมุ่งศึกษาเรื่องราวของสหรัฐอเมริกา ชาติตะวันตก และชาติมหาอำนาจ จนละเลยที่จะศึกษาภูมิภาคตะวันออกกลางอย่างจริงจัง

ทั้งนี้ ผู้ศึกษามองว่าแม้รัฐบาลซึ่งในช่วงเวลาดังกล่าวไม่ได้กำหนดให้สถาบันการศึกษาของไทยต้องวางหลักสูตรตามที่รัฐบาลต้องการ แต่ในเมื่อรัฐบาลให้ความสำคัญต่อสหรัฐอเมริกา ชาติตะวันตก ชาติมหาอำนาจ กระแสความสนใจของวงการศึกษาไทยก็มักจะมุ่งไปในทิศทางเดียวกับรัฐบาล

สำหรับประเด็นนี้ รองศาสตราจารย์ ดร. อภิญา รัตนมงคลมาศ อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ให้ความเห็นสนับสนุนดังนี้

“การเรียนการสอน ส่วนหนึ่งก็สนองตอบนโยบายต่างประเทศของรัฐบาล ถ้าฝ่ายรัฐบาลไม่พูดถึงตะวันออกกลาง แล้วใครที่ไหนจะมาพูดถึงตะวันออกกลาง”¹¹

สำหรับข้อสังเกตที่ว่า ในช่วงสงครามเย็น สหรัฐอเมริกาใช้จักรวรรดินิยมทางการเมืองครอบงำไทย จึงส่งผลให้รัฐบาลและวงการศึกษาของไทยให้ความสำคัญต่อสหรัฐอเมริกาและละเลยตะวันออกกลางนั้น ผู้ศึกษามองว่ารัฐบาลไทยในช่วงสมัยสงครามเย็น เปิดโอกาสให้สหรัฐอเมริกาครอบงำเพื่อหวังให้สหรัฐอเมริกาช่วยเหลือคุ้มครองไทยให้รอดพ้นจากภัยคอมมิวนิสต์ ทั้งนี้จากการให้สัมภาษณ์ของรองศาสตราจารย์ ดร. ชัยโชค จุลศิริวงศ์ อดีตอาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีความเห็นดังนี้

“เรามักจะมองว่า เวลาเกิดปัญหาต่างๆ มหาอำนาจน่าจะมาช่วยเหลือเราได้ แล้วอีกอย่าง มันอาจเป็นเพราะผู้ที่ปกครองประเทศ ไม่ว่าจะเป็พลเรือนหรือทหารก็แล้วแต่ ก็มักจะใส่ใจเกี่ยวกับเรื่องมหาอำนาจ เพราะนั่นคือเงินที่เข้ามา

¹¹ สัมภาษณ์ อภิญา รัตนมงคลมาศ, รองศาสตราจารย์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 26 กุมภาพันธ์ 2550.

พลเรือนก็ได้เงินจากสหรัฐอเมริกา ทหารยังได้
 ความช่วยเหลือจากอเมริกามากมาย เพราะฉะนั้น เขายังจะ
 สนใจ เอาใจอเมริกามากกว่า แต่ตะวันออกกลางไม่ได้ให้
 เงินช่วยเหลือเราเลย...”¹²

สำหรับอาจารย์ มุหัมมัดรอฟลี แวะหะมะ รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ วิทยาลัย
 อิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ได้ตอบคำถามที่ผู้ศึกษาดูว่า
 “อาจารย์มีความเห็นอย่างไรต่อความเห็นที่ว่า การที่สหรัฐอเมริกาและชาติตะวันตกเป็นตัวแสดง
 หลักในสภาพระหว่างประเทศ ส่งผลให้วงการวิชาการของไทยมุ่งสนใจสหรัฐอเมริกาและชาติ
 ตะวันตก จนทำให้ละเลยที่จะให้ความสำคัญต่อภูมิภาคอื่นๆ รวมทั้งตะวันออกกลาง” ดังนี้

“เป็นเรื่องปกติ ชาติมหาอำนาจมีอำนาจมากกว่า ไทยก็ต้อง
 อยู่ใต้อำนาจนั้น ใครมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับใครก็ต้อง
 ตามคนนั้น สมัยที่รัสเซีย(อดีตสหภาพโซเวียต) มีอำนาจ
 ฝ่ายประเทศคอมมิวนิสต์ก็อยู่ใต้อำนาจของรัสเซีย ประเทศ
 โลกเสรีก็อยู่ใต้อำนาจของสหรัฐอเมริกา...”¹³

เช่นเดียวกับผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พีรยศ ราฮิมมูดา จากคณะมนุษยศาสตร์และ
 สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ที่ให้คำตอบยืนยันว่า

“วัฒนธรรมไทยเราอบรมสั่งสอนให้คบผู้ใหญ่ ให้รู้จักผู้ใหญ่
 ยิ่งผู้ใหญ่ที่มีบารมีมากๆ เราควรจะเข้าไปใกล้คนนั้น คิดว่า
 ผู้ใหญ่เหล่านั้นสามารถปกป้องเราได้ เราเริ่มต้นจากคำว่า
 ‘เดินตามหลังผู้ใหญ่ หมาไม่กัด’ มันสอนัยบางอย่าง นำไปสู่
 วัฒนธรรมทางด้านความคิดว่า ควรคบประเทศมหาอำนาจ
 โดยคิดว่ามหาอำนาจจะช่วยเราได้ โดยไม่คำนึงว่ามหาอำนาจ
 จะเอาเปรียบเรายังไง เราไม่สนใจ ขอให้ได้ใกล้ชิดผู้ใหญ่...”

¹² สัมภาษณ์ ชัยโชค จุลศิริวงศ์, รองศาสตราจารย์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2 มีนาคม 2550.

¹³ สัมภาษณ์ มุหัมมัดรอฟลี แวะหะมะ, รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
 วิทยาเขตปัตตานี, 27 กันยายน 2548.

นำไปสู่แนวคิดที่เรามองว่า เราต้องเรียนรู้ประเทศมหาอำนาจ
มันจะเป็นประโยชน์แก่เรา โดยละเอียดประเทศด้อยพัฒนา
กลุ่มประเทศในภูมิภาคเดียวกับเรา เราก็ละเอียด...”¹⁴

ความเห็นข้างต้นนี้จึงสนับสนุนสมมติฐานของผู้ศึกษาที่ตั้งไว้ว่า การที่ไทยยอมให้สหรัฐอเมริกาซึ่งไทยมองว่าเป็นชาติมหาอำนาจ ใช้จักรวรรดินิยมทางการเมืองครอบงำ ส่งผลให้ในช่วงสงครามเย็น รัฐบาลไทยและนักวิชาการมุ่งสนใจสหรัฐอเมริกาและชาติตะวันตก จนทำให้ละเลยที่จะให้ความสำคัญต่อภูมิภาคอื่นๆ

อย่างไรก็ตาม นักวิชาการบางท่านก็ไม่เห็นด้วยกับประเด็นที่ว่า จักรวรรดินิยมทางการเมืองเป็นสาเหตุที่ทำให้รัฐบาลและวงการวิชาการไทยในช่วงสมัยสงครามเย็น ให้ความสำคัญต่อสหรัฐอเมริกา ชาติตะวันตก ชาติมหาอำนาจ และละเลยภูมิภาคตะวันออกกลาง ทั้งนี้ รองศาสตราจารย์ ดร. กุสุมา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา ให้ความเห็นว่า

“มองในแง่ของผู้กำหนดนโยบาย ใครมีอิทธิพลที่เราจะต้อง
รับมือด้วยมากที่สุด ถ้าประเทศใดมีผลต่อความมั่นคงภายใน
ของเรา เราก็ต้องให้ความสำคัญอยู่แล้ว อย่างเช่นที่เราเคยให้
ความสำคัญต่อเวียดนาม... มันเป็น real politik ต้องดูสภาพ
แวดล้อม”¹⁵

จากคำสัมภาษณ์ข้างต้นชี้ให้เห็นว่า รองศาสตราจารย์ ดร. กุสุมา พิจารณาว่า เป็นเรื่องปกติที่รัฐบาลหรือนักวิชาการไทยในช่วงสมัยสงครามเย็นจะให้ความสำคัญต่อสหรัฐอเมริกา เพราะในเวลานั้น สหรัฐอเมริกาเป็นประเทศที่มีอิทธิพลต่อความมั่นคงภายในของไทยมากที่สุด ขณะที่ภูมิภาคตะวันออกกลางยังเป็นภูมิภาคอันห่างไกลไม่ได้มาเกี่ยวข้องหรือส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของไทย ไม่เหมือนในปัจจุบันที่ไทยกำลังเผชิญกับปัญหาภาคใต้

ผู้ศึกษาเห็นพ้องกับรองศาสตราจารย์ ดร. กุสุมา ว่า ในช่วงสมัยสงครามเย็น สหรัฐอเมริกาเป็นผู้ทรงอิทธิพลต่อความมั่นคงของไทย แต่ผู้ศึกษามองว่าการที่สหรัฐอเมริกาใช้จักรวรรดินิยมทางการเมืองต่อรัฐบาลไทย เป็นสาเหตุทำให้สหรัฐอเมริกาเป็นประเทศทรงอิทธิพล

¹⁴ สัมภาษณ์ พีรยศ ราฮิมมูลา, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, 24 กันยายน 2548.

¹⁵ สัมภาษณ์ กุสุมา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา, รองศาสตราจารย์ สถาบันศึกษาความมั่นคงและนานาชาติ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 9 มีนาคม 2550.

มากที่สุด ในสายตาของผู้กำหนดนโยบายของไทย กล่าวคือ สหรัฐอเมริกาเป็นผู้เสนอความช่วยเหลือด้านความมั่นคงให้แก่รัฐบาลไทย ซึ่งไทยก็เต็มใจรับความช่วยเหลือเหล่านั้น ทั้งนี้ สหรัฐอเมริกาไม่ได้เพียงแค่ส่งทหารและอาวุธยุทโธปกรณ์ให้แก่ไทยเท่านั้น แต่ยังเข้ามาตั้งฐานทัพในไทยด้วย นอกจากนี้ ยังตั้งสาขาของสำนักข่าวสารอเมริกัน (United States Information Service : USIS) ในไทย สำนักข่าวสารอเมริกันนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารของสหรัฐอเมริกาให้แก่นานาชาติได้รับทราบ สร้างความเข้าใจอันดีระหว่างสหรัฐอเมริกาและนานาชาติ และสำนักข่าวสารอเมริกันมีบทบาทสำคัญในการเผยแพร่ลัทธิประชาธิปไตยให้แก่ประชาชนชาวไทย เป็นเครื่องมือด้านจิตวิทยาของรัฐบาลสหรัฐอเมริกาอย่างชัดเจน

นอกจากนี้ ในช่วงสงครามเย็น สหรัฐอเมริกายังส่งเจ้าหน้าที่ของสำนักงานข่าวกรองกลางสหรัฐอเมริกา หรือซีไอเอ (Central Intelligence Agency : CIA) เข้ามาเพื่อคอยจับตาดูผู้ที่มีความคิดขัดแย้งกับลัทธิเสรีประชาธิปไตย อีกทั้งยังเฟื่องฟูที่เดินทางหรือติดต่อสื่อสารกับสหภาพโซเวียต โดยการเฟื่องฟูนี้กระทำผ่านตำรวจสันติบาลของไทย

กิจกรรมของสหรัฐอเมริกา ไม่ว่าจะเป็นการตั้งฐานทัพ การตั้งสาขาของสำนักข่าวสารอเมริกันที่ทำหน้าที่เผยแพร่อุดมการณ์ประชาธิปไตย สร้างภาพให้ลัทธิคอมมิวนิสต์เป็นผู้ร้าย การส่งเจ้าหน้าที่ซีไอเอเข้ามาจับตาดูผู้ที่สนิทชิดเชื้อกับสหภาพโซเวียต แสดงให้เห็นว่า สหรัฐอเมริกาใช้จักรวรรดินิยมทางการเมืองครอบงำรัฐบาลไทย เพื่อพยายามดึงให้ไทยเป็นพันธมิตรร่วมอุดมการณ์เสรีประชาธิปไตย เพื่อแข่งขันกับโลกคอมมิวนิสต์ที่มีสหภาพโซเวียตเป็นผู้นำ ฝ่ายรัฐบาลไทยก็เห็นว่าสหรัฐอเมริกาช่วยคุ้มครองประเทศให้รอดพ้นจากภัยคุกคามคอมมิวนิสต์จากประเทศเพื่อนบ้านได้ จึงมองว่าสหรัฐอเมริกาคือประเทศมหาอำนาจผู้ทรงอิทธิพลที่สุดที่รัฐบาลสมควรดำเนินความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด สิ่งนี้จึงทำให้รัฐบาลและวงการวิชาการไทยมุ่งให้ความสำคัญต่อสหรัฐอเมริกาและละเลยภูมิภาคตะวันออกกลาง

นอกจากรองศาสตราจารย์ ดร. กุสุมา ที่ไม่เห็นด้วยกับประเด็นเรื่องจักรวรรดินิยมทางการเมืองแล้ว ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อิบราเฮ็ม ณรงค์รักษาเขต หัวหน้าภาควิชาอิสลามศึกษา วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ก็ไม่เห็นด้วยกับข้อสังเกตของผู้ศึกษาที่ว่า ในระหว่างปีค.ศ. 1973 – ค.ศ. 1991 รัฐบาลและนักวิชาการตลอดจนนักศึกษาได้ละเลยภูมิภาคตะวันออกกลาง ทั้งนี้ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อิบราเฮ็มมองว่านักศึกษาไปถึงโอกาสในการทำงานมากกว่า กล่าวคือในสมัยก่อนนั้น หากเรียนจบด้านตะวันออกกลางศึกษา จะหางานทำ ได้ยาก ในสมัยนั้นตลาดแรงงานยังไม่เปิดรับบัณฑิตที่จบการศึกษาในด้านนี้ เรื่องปัญหา

ในการหางานหลังเรียนจบ จึงเป็นสาเหตุทำให้นักศึกษาไม่ค่อยมาลงเรียนด้านตะวันออกกลางศึกษา¹⁶

อย่างไรก็ตาม ผู้ศึกษามีความเห็นขัดแย้งกับผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อิบราเฮ็ม กล่าวคือประเด็นที่ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อิบราเฮ็ม กล่าวว่า นักศึกษาไม่ค่อยลงเรียนวิชาตะวันออกกลางศึกษาเพราะเกรงว่าเมื่อเรียนจบแล้วจะไม่มียานทำงาน ยิ่งชี้ให้เห็นว่าฝ่ายต่างๆที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นรัฐบาลหรือสถาบันการศึกษา ละเลยภูมิภาคตะวันออกกลางเพียงใด

ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาคำให้สัมภาษณ์ของนักวิชาการจากสถาบันการศึกษาหลักๆ จะพบว่าปัญหาที่สถาบันต่างๆประสบในช่วงก่อนสงครามเย็นสิ้นสุดลง คือขาดแคลนผู้เชี่ยวชาญด้านตะวันออกกลาง แต่ปรากฏว่า ในทางตรงกันข้าม นักศึกษากลับไม่กล้าเรียนตะวันออกกลางศึกษา เพราะกลัวว่าจะไม่มียานทำงาน สิ่งนี้ย่อมหมายความว่า ในช่วงเวลานั้น สถาบันการศึกษาต่างๆไม่ได้เตรียมส่งเสริมสรรหาตำแหน่งงานไว้สำหรับบัณฑิตที่จะจบการศึกษาด้านตะวันออกกลาง

ทั้งนี้ รองศาสตราจารย์ ดร. ชัยโชค อติตตอาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กล่าวว่า ในช่วงก่อนสงครามเย็นสิ้นสุดลง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ก็ประสบปัญหาขาดแคลนผู้เชี่ยวชาญด้านตะวันออกกลางเช่นเดียวกับ Area Studies อื่นๆ “จริงๆแล้ว ทางคณะก็อยากจะทำผู้เชี่ยวชาญด้าน Area Studies แต่ไม่ค่อยได้โฆษณารับสมัคร อย่างเช่น ‘เปิดรับสมัครผู้เชี่ยวชาญด้าน Area Studies ภูมิภาคดังต่อไปนี้...’ เราปล่อยเลยตามเลย ใครเข้ามาสมัครก็ดูเป็นรายๆไป แต่ไม่คิดจะโฆษณาเผยแพร่ในวงกว้าง”¹⁷

นอกจากนี้รัฐบาลในยุคสงครามเย็นก็ไม่มีการจัดเตรียมตำแหน่งงานไว้รองรับผู้ที่จบการศึกษาด้านตะวันออกกลาง เช่นกัน ทั้งนี้ รองศาสตราจารย์ ดร. อภิญา ให้ความเห็น

“นโยบายต่างประเทศของไทยในสมัยนั้นไม่สนับสนุนการศึกษา
ด้านตะวันออกกลาง นักศึกษาตั้งคำถามว่าจะเรียนตะวันออกกลาง
ไปทำไม ในเมื่อเรียนจบมาก็หางานทำไม่ได้ กระทรวงต่างประเทศ
ไม่มีตำแหน่งงานรองรับ”¹⁸

¹⁶ สัมภาษณ์ อิบราเฮ็ม ณรงค์รักษาเขต, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ หัวหน้าภาควิชาอิสลามศึกษา วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตปัตตานี, 26 กันยายน 2548.

¹⁷ สัมภาษณ์ ชัยโชค จุลศิริวงศ์, รองศาสตราจารย์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2 มีนาคม 2550.

¹⁸ สัมภาษณ์ อภิญา รัตนมงคลมาศ, รองศาสตราจารย์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 26 กุมภาพันธ์ 2550.

ด้วยเหตุนี้ ผู้ศึกษาจึงมองว่า การที่รัฐบาลและแวดวงวิชาการละเลยภูมิภาค ตะวันออกกลางทำให้เกิดปัญหาในการหางานทำของผู้ที่เรียนด้านตะวันออกกลางศึกษา ซึ่งเป็น ปัจจัยหนึ่งที่ทำให้นักศึกษาจำนวนมากไม่สนใจมาเรียนตะวันออกกลางศึกษา ตามที่ผู้ช่วย ศาสตราจารย์ ดร. อิบราฮีม กล่าว

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า ในระหว่างปีค.ศ. 1973 – ค.ศ. 1991 ซึ่งเป็นช่วงเวลาก่อนสงครามเย็น สิ้นสุดลงนั้น อิทธิพลของจักรวรรดินิยมทางการเมืองของสหรัฐอเมริกาที่มีต่อรัฐบาลไทย ส่งผลให้ สภาพการเรียนการสอนภูมิภาคตะวันออกกลางไม่ได้รับความสนใจเท่าที่ควร

3.2 การสิ้นสุดของสงครามเย็นในปีค.ศ. 1991

นับตั้งแต่ช่วงกลางทศวรรษ 1980 ปัญหาในคาบสมุทรอินโดจีนซึ่งส่งผลต่อความมั่นคงของ ไทยได้คลี่คลายลง เมื่อสหภาพโซเวียตซึ่งเคยเป็นผู้สนับสนุนเวียดนามให้รุกรานกัมพูชาเริ่มเปลี่ยน ท่าทีต่อประชาคมระหว่างประเทศ กล่าวคือ มีการเปลี่ยนตัวผู้นำของสหภาพโซเวียต โดยมีคาอิล กอร์บาชอฟ (Mikhail Gorbachev) ได้ขึ้นมาดำรงตำแหน่งเลขาธิการใหญ่ของพรรคคอมมิวนิสต์ ในปีค.ศ. 1985 ในช่วงเวลาดังกล่าว สหภาพโซเวียตกำลังประสบวิกฤติเศรษฐกิจในประเทศอย่าง หนัก ส่งผลให้ผู้นำประเทศคนใหม่อย่างกอร์บาชอฟต้องร่วมมือกับนานาประเทศมากขึ้น โดย พยายามฟื้นฟูความสัมพันธ์กับสหรัฐอเมริกาและจีนนับตั้งแต่ปีค.ศ. 1986 เป็นต้นมา และ พยายามใช้วิธีการทูต การเจรจา โน้มน้าวให้เวียดนามถอนทหารออกจากกัมพูชา ซึ่งในที่สุด ในเดือนเมษายน ค.ศ. 1989 รัฐบาลฮานอยก็ยอมถอนทหารออกจากกัมพูชา¹⁹

นอกจากนี้ กอร์บาชอฟยังได้ปรับเปลี่ยนแนวทางการทหารเพื่อให้สอดคล้องกับ การพยายามดำเนินนโยบายทางการทูตกับนานาชาติ และช่วยบรรเทาวิกฤติเศรษฐกิจที่กำลัง ประสบอยู่ โดยมีการปลดประจำการทหารหลายแสนคน นับตั้งแต่ปีค.ศ. 1989 รวมทั้งปรับลด งบประมาณที่ใช้ในการจัดซื้ออาวุธยุทโธปกรณ์ต่างๆมากมาย เพื่อนำเงินส่วนดังกล่าวมาแก้ปัญหา เศรษฐกิจ

การปรับเปลี่ยนแนวทางการทหารรวมไปถึงการตัดงบประมาณสนับสนุนประเทศในยุโรป ตะวันออกที่ปกครองโดยระบอบคอมมิวนิสต์ ที่กำลังประสบปัญหาเศรษฐกิจอย่างมาก ทำให้ ประชาชนในประเทศเหล่านี้ไม่พอใจอย่างมาก ดังนั้น เมื่อประชาชนออกมาเดินขบวนต่อต้าน การปกครองของระบอบคอมมิวนิสต์ รัฐบาลคอมมิวนิสต์ก็ไม่มีกำลัง อำนาจ และงบประมาณ เพียงพอที่จะต้านทานหรือปราบปรามพลังของประชาชนได้ ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลง การปกครองในหลายประเทศในยุโรปตะวันออกจากระบอบคอมมิวนิสต์ไปสู่ระบอบอื่น เช่น

¹⁹ T.B. Millar and James Walter, *Asian-Pacific Security After The Cold War* (Canberra: Allen & Unwin, 1993), p. 24.

เหตุการณ์การทำลายกำแพงเบอร์ลินซึ่งกั้นระหว่างเยอรมนีตะวันตกกับเยอรมนีตะวันออก ในปี ค.ศ. 1989 ซึ่งได้นำไปสู่การรวมประเทศเป็นเยอรมนี

ส่วนดินแดนต่างๆในสหภาพโซเวียต ที่ไม่ได้รับงบประมาณทางการทหารสนับสนุนจาก กอร์บาเชฟ ต่างพากันแยกตัวเป็นอิสระ จนนำไปสู่การล่มสลายของสหภาพโซเวียตในปี ค.ศ. 1991 ซึ่งถือได้ว่าเป็นการสิ้นสุดภาวะสงครามเย็นระหว่างสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียต

การสิ้นสุดของสงครามเย็นถือเป็นเหตุการณ์สำคัญที่ส่งผลกระทบต่อประเทศไทยพอสมควร กล่าวคือ เหตุการณ์นี้ทำให้ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หลุดพ้นจากการเป็นเวทีของการแทรกแซงและแข่งขันของอภิมหาอำนาจทั้งสองขั้ว โดยสหภาพโซเวียต อดีตมหาอำนาจของโลก คอมมิวนิสต์ ถอนบทบาทออกจากภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่นเดียวกับสหรัฐอเมริกาที่ พยายามลดบทบาทด้านความมั่นคงและการทหารในภูมิภาคนี้เช่นกัน

เมื่อสงครามเย็นสิ้นสุดลงก็เท่ากับเป็นการสลายตัวของระบบสองขั้วอำนาจ²⁰ และทำให้เกิดโครงสร้างอำนาจของระบบโลกใหม่ ที่ไม่ได้เน้นแต่เพียงกำลังอำนาจทางการทหารเพียงอย่างเดียวแต่ต้องคำนึงถึงความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี อุตสาหกรรมด้วย

สำหรับสหรัฐอเมริกานั้น เมื่อสงครามเย็นสิ้นสุดลง จึงทำให้สหรัฐอเมริกาไม่ต้องคอย ป้องกันไม่ให้ประเทศต่างๆตกอยู่ใต้อิทธิพลของลัทธิคอมมิวนิสต์อีกต่อไป ดังนั้น สหรัฐอเมริกาซึ่งมี นโยบายทยอยถอนบทบาทออกจากภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตั้งแต่พ่ายแพ้สงคราม เวียดนามเมื่อปี ค.ศ. 1975 จึงค่อยๆลดการให้ความช่วยเหลือด้านความมั่นคงและการทหารแก่ รัฐบาลไทย สำหรับประเทศไทยนั้น การสิ้นสุดของสงครามเย็นทำให้ภัยคุกคามคอมมิวนิสต์จาก นอกประเทศหมดไป รัฐบาลไทยไม่จำเป็นต้องพึ่งพิงสหรัฐอเมริกาในการช่วยคุ้มครองประเทศไทย ให้รอดพ้นจากภัยคอมมิวนิสต์ที่มาจากประเทศเพื่อนบ้านอีกต่อไป

อนึ่ง การสิ้นสุดของสงครามเย็นยังรวมถึงการสิ้นสุดการเป็นศัตรูทางอุดมการณ์และการคุกคามทางทหารต่อกัน²¹ จึงทำให้ประเด็นความขัดแย้งทางอุดมการณ์และการเผชิญหน้า ทางทหารถูกลดความสำคัญลง ปฏิสัมพันธ์ทางอำนาจและความมั่นคงลดความโดดเด่นลงไป การแข่งขันด้านเศรษฐกิจและการค้ากลายเป็นประเด็นหลักในการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่าง ประเทศ โดยมีการค้าและความมั่งคั่งเข้ามาเป็นประเด็นหลักหลัก²²

²⁰ ธีระ นุชเปี่ยม, "นโยบายต่างประเทศไทยยุคหลังสงครามเย็น," ใน 5 ทศวรรษการต่างประเทศของไทย : จากความขัดแย้งสู่ความร่วมมือ, ชัยโชค จุลศิริวงศ์ บรรณาธิการ, หน้า 207.

²¹ เรื่องเดียวกัน.

²² เรื่องเดียวกัน, หน้า 208.

สิ่งนี้ทำให้รัฐบาลไทยตระหนักดีว่า ความเข้มแข็งทางทหารและความมั่นคงไม่อาจทำให้ประเทศเจริญก้าวหน้าและแข็งแกร่งได้ หากปราศจากอำนาจทางเศรษฐกิจและความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และอุตสาหกรรม

ดังนั้น รัฐบาลไทยจึงเล็งเห็นถึงความสำคัญของการดำเนินนโยบาย “รอบทิศทาง” (omnidirectional) คบหาหาอำนาจแทนที่จะพึ่งพาสหรัฐอเมริกาแต่เพียงผู้เดียว และแสวงหามิตรประเทศในภูมิภาคอื่นๆ นอกเหนือจากชาติมหาอำนาจ เพื่อผลประโยชน์ในด้านเศรษฐกิจ

ผู้นำประเทศในช่วงเวลาดังกล่าวคือ พลเอก ชาติชาย ชุณหะวัณ ซึ่งขึ้นดำรงตำแหน่งต่อจากพลเอก เปรม ติณสูลานนท์ ในปีค.ศ. 1989 จึงยึดแนวทาง “เปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า” โดยพยายามดำเนินความสัมพันธ์กับประเทศในภูมิภาคต่างๆ เพื่อขยายตลาดส่งออกสินค้าของไทยใช้ประโยชน์ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ความรู้วิทยาการ เทคโนโลยีใหม่ๆ มาป้อนให้แก่ภาคอุตสาหกรรมของไทย

การดำเนินความสัมพันธ์กับประเทศในภูมิภาคอื่นๆ นอกเหนือจากมหาอำนาจ เพื่อผลประโยชน์ด้านเศรษฐกิจทำให้รัฐบาลไทยเริ่มหันมาให้ความสำคัญต่อภูมิภาคตะวันออกกลาง

จากการสัมภาษณ์ คุณอุดมศักดิ์ ศรีธัญ โภศ ผู้อำนวยการกองตะวันออกกลาง กรมเอเชียใต้ ตะวันออกกลางและแอฟริกา กระทรวงการต่างประเทศ คุณอุดมศักดิ์ได้อธิบายว่า ในยุคหลังสงครามเย็น ปัจจัยต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น 1. การล่มสลายของสหภาพโซเวียตและการแตกแยกของกลุ่มประเทศคอมมิวนิสต์ 2. การดำเนินนโยบายต่างประเทศและเศรษฐกิจของจีนที่ต้องการจะเปิดประเทศเพื่อพัฒนามากกว่าจะเพื่อขยายแนวคิดคอมมิวนิสต์หรือรุกรานผู้อื่น 3. ความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีใหม่ๆ การติดต่อสื่อสารคมนาคม การเดินทางทำให้โลกแคบลง 4. การที่ไทยมีปัญหาเรื่องการค้าการลงทุนกับประเทศคู่ค้าเดิม เช่น สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น กลุ่มประเทศพัฒนาแล้ว ทำให้ไทยต้องมองหาตลาดใหม่ มองหาโอกาสของความสัมพันธ์ใหม่ ปัจจัยทั้ง 4 นี้ จึงกระตุ้นให้รัฐบาลเริ่มเพิ่มความสนใจที่จะดำเนินความสัมพันธ์กับภูมิภาคใหม่ๆ ที่อยู่ห่างไกลประเทศไทย ดังเช่น ตะวันออกกลาง มากขึ้น²³

“สงครามอินโดจีนสงบ สงครามเวียดนามสงบ โลกกำลังพุดถึงความร่วมมือระหว่างประเทศ ไทยก็มองหาความร่วมมือหลายๆ อย่าง Free Trade Area เราก็ต้องมองหาตลาดใหม่ๆ เรามองออกไปถึงตะวันออกกลาง แอฟริกา ซึ่งมองว่าน่าจะเป็นภูมิภาคที่มีศักยภาพ เป็นตลาดใหม่ ในแง่ของการค้า การลงทุน

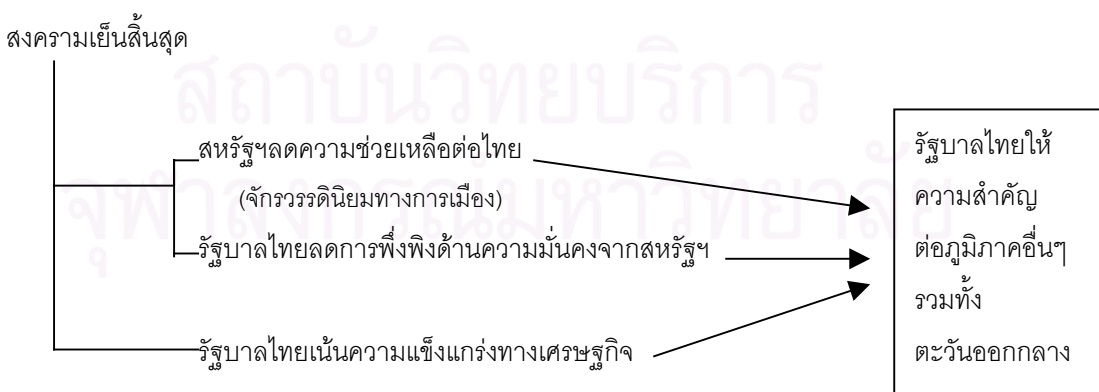
²³ สัมภาษณ์ อุดมศักดิ์ ศรีธัญ โภศ, ผู้อำนวยการกองตะวันออกกลาง กรมเอเชียใต้ ตะวันออกกลางและแอฟริกา กระทรวงการต่างประเทศ, 7 กุมภาพันธ์ 2549.

เป็นพันธมิตรทางการเมืองระหว่างประเทศ ที่เราจะร่วมมือกัน เพื่อต่อรองกับกลุ่มประเทศตะวันตก หรือกลุ่มประเทศพัฒนาแล้ว ในเรื่องของการขายสินค้าทางการเกษตร หรือการร่วมมือเป็น พันธมิตรในเวทีการเมืองระหว่างประเทศ...กลุ่มประเทศใน ตะวันออกกลางก็มีศักยภาพเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ จากการที่ ค้นพบน้ำมันมากขึ้น ซาอุดีอาระเบียส่งออกน้ำมันมากที่สุด ของโลก อันดับ 1 รองมาคือ สหรัฐอาหรับเอมิเรต อิหร่าน...ภูมิภาคแถบนี้เริ่มมีความสำคัญ มีผลต่อเศรษฐกิจ ของโลก ในฐานะที่เป็นแหล่งพลังงาน ประเทศไทยก็ซื้อ น้ำมันส่วนใหญ่จากตะวันออกกลาง ผมคิดว่ามากถึงร้อยละ 70 – 80 ...”²⁴

คำให้สัมภาษณ์ของคุณอุดมศักดิ์ข้างต้นชี้ให้เห็นว่า เมื่อสงครามเย็นสิ้นสุด รัฐบาลไทยได้หันมาให้ความสนใจที่จะดำเนินความสัมพันธ์กับตะวันออกกลางมากขึ้น

จากข้อมูลข้างต้น ผู้ศึกษาจึงมองว่า ปัจจัยต่างๆที่เป็นผลมาจากการสิ้นสุดของสงครามเย็น ไม่ว่าจะเป็นการที่สหรัฐอเมริกาดึงดูดการใช้จักรวรรดินิยมทางการเมืองต่อไทย รัฐบาลไทยลดการพึ่งพิงด้านความมั่นคงและการทหารกับสหรัฐอเมริกา ความจำเป็นที่จะต้องสร้างสัมพันธ์กับภูมิภาคอื่นๆ นอกเหนือจากเอเชียและยุโรปหรือชาติมหาอำนาจเพื่อประโยชน์ด้านการค้า จึงส่งผลให้รัฐบาลหันมาให้ความสำคัญต่อตะวันออกกลาง ดังแผนภาพต่อไปนี้

แผนภาพที่ 3.3 แสดงผลของการสิ้นสุดของสงครามเย็นซึ่งทำให้รัฐบาลไทยมีทัศนคติต่อภูมิภาคตะวันออกกลางเปลี่ยนไป

²⁴ สัมภาษณ์ อุดมศักดิ์ ศรีธัญโกศ, ผู้อำนวยการกองตะวันออกกลาง กรมเอเชียใต้ ตะวันออกกลาง และแอฟริกา กระทรวงการต่างประเทศ, 7 กุมภาพันธ์ 2549.

สำหรับแวดวงวิชาการนั้น รองศาสตราจารย์ ดร. อภิญา กล่าวไว้แล้วว่าจริงๆแล้ว นักวิชาการไทยเริ่มสนใจภูมิภาคอื่นๆ นอกเหนือจากชาติมหาอำนาจตั้งแต่ปีค.ศ. 1983²⁵ ซึ่งในช่วงเวลาดังกล่าว ปัญหาในคาบสมุทรอินโดจีนซึ่งผลต่อความมั่นคงของไทยก็ค่อยๆคลี่คลายลง แต่ภายหลังสงครามเย็นสิ้นสุดลง นักวิชาการก็สนใจภูมิภาคอื่นๆมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด

ขณะที่รองศาสตราจารย์ ดร. ชัยโชค ให้สัมภาษณ์ว่า เมื่อสงครามเย็นสิ้นสุดแล้ว เวียดนามถอนทหารออกจากกัมพูชา นักวิชาการไทยก็ลดความสนใจต่อปัญหาที่กัมพูชา เวียดนาม คอมมิวนิสต์ และหันไปสนใจภูมิภาคอื่นๆ ทั้งนี้ ผู้ศึกษามองว่า “ภูมิภาคอื่นๆ” ที่ทั้งรองศาสตราจารย์ ดร. ชัยโชค และ รองศาสตราจารย์ ดร. อภิญา กล่าวถึงนั้น ควรจะหมายถึงภูมิภาคนอกจาก เอเชีย ยุโรป และชาติมหาอำนาจ เช่น ละตินอเมริกา แอฟริกา ตะวันออกกลาง เอเชียใต้

อนึ่ง สำหรับคำถามที่ว่า การที่รัฐบาลไทยให้ความสำคัญต่อตะวันออกกลางเกี่ยวข้องกับอะไรกับการที่นักวิชาการให้ความสำคัญต่อภูมิภาคตะวันออกกลาง จนมีผลทำให้การศึกษาตะวันออกกลางพัฒนาขึ้นนั้น ในความเป็นจริงแล้ว นักวิชาการไม่จำเป็นต้องรอให้รัฐบาลให้ความสำคัญต่อตะวันออกกลางเสียก่อน แล้วนักวิชาการจึงค่อยให้ความสำคัญต่อตะวันออกกลางบ้าง อย่างไรก็ตาม หากรัฐบาลให้ความสำคัญต่อตะวันออกกลางและสนับสนุนให้มีการเรียนการสอนเกี่ยวกับตะวันออกกลางมากขึ้น ก็จะทำให้การจัดตั้งหรือขยายหลักสูตรตะวันออกกลางศึกษาทำได้สะดวกขึ้น

รองศาสตราจารย์ ดลมนรรจน์ บากา อาจารย์ประจำวิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ให้สัมภาษณ์ถึงการเปิดสาขาตะวันออกกลางศึกษา ซึ่งมีสถานะเป็นวิชาโท ในปีการศึกษา 2539 (ค.ศ. 1996) โดยกล่าวว่า สถาบันฯได้เสนอขอเปิดหลักสูตรนี้มานานแล้ว แต่กว่าที่รัฐบาลจะยอมอนุมัติหลักสูตรได้ก็ใช้เวลานาน ทั้งนี้ รองศาสตราจารย์ ดลมนรรจน์ กล่าวว่า ขึ้นกับนโยบายของรัฐบาลว่าอยากจะเปิดหลักสูตรตะวันออกกลางศึกษาที่สถาบันไหนและเมื่อใด²⁶

²⁵ สัมภาษณ์ อภิญา รัตน์มงคลมาศ, รองศาสตราจารย์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 26 กุมภาพันธ์ 2550.

²⁶ สัมภาษณ์ ดลมนรรจน์ บากา, รองศาสตราจารย์ วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี,

นอกจากนี้ เอกสารการเสนอขอเปิดวิชาโทตะวันออกกลางศึกษา พ.ศ. 2539 (ค.ศ. 1996) ยังระบุว่า นับตั้งแต่สงครามเย็นสิ้นสุดลง ประเทศในตะวันออกกลางก็มีการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจอย่างกว้างขวางเป็นแหล่งการลงทุนและตลาดแรงงานที่ใหญ่แห่งหนึ่งของโลก โดยนำรายได้เข้าสู่ประเทศไทยอย่างมหาศาล²⁷

ข้อมูลจากเอกสารการเสนอขอเปิดวิชาโทตะวันออกกลางศึกษา และการให้สัมภาษณ์ของรองศาสตราจารย์ ดลมนรรัตน์ ชี้ให้เห็นว่าการที่รัฐบาลไทยสนับสนุนตะวันออกกลางศึกษา ภายหลังจากสงครามเย็นสิ้นสุด และการที่นักวิชาการเล็งเห็นถึงความสำคัญและศักยภาพของภูมิภาคตะวันออกกลางช่วยทำให้การศึกษาตะวันออกกลางขยายตัวขึ้น

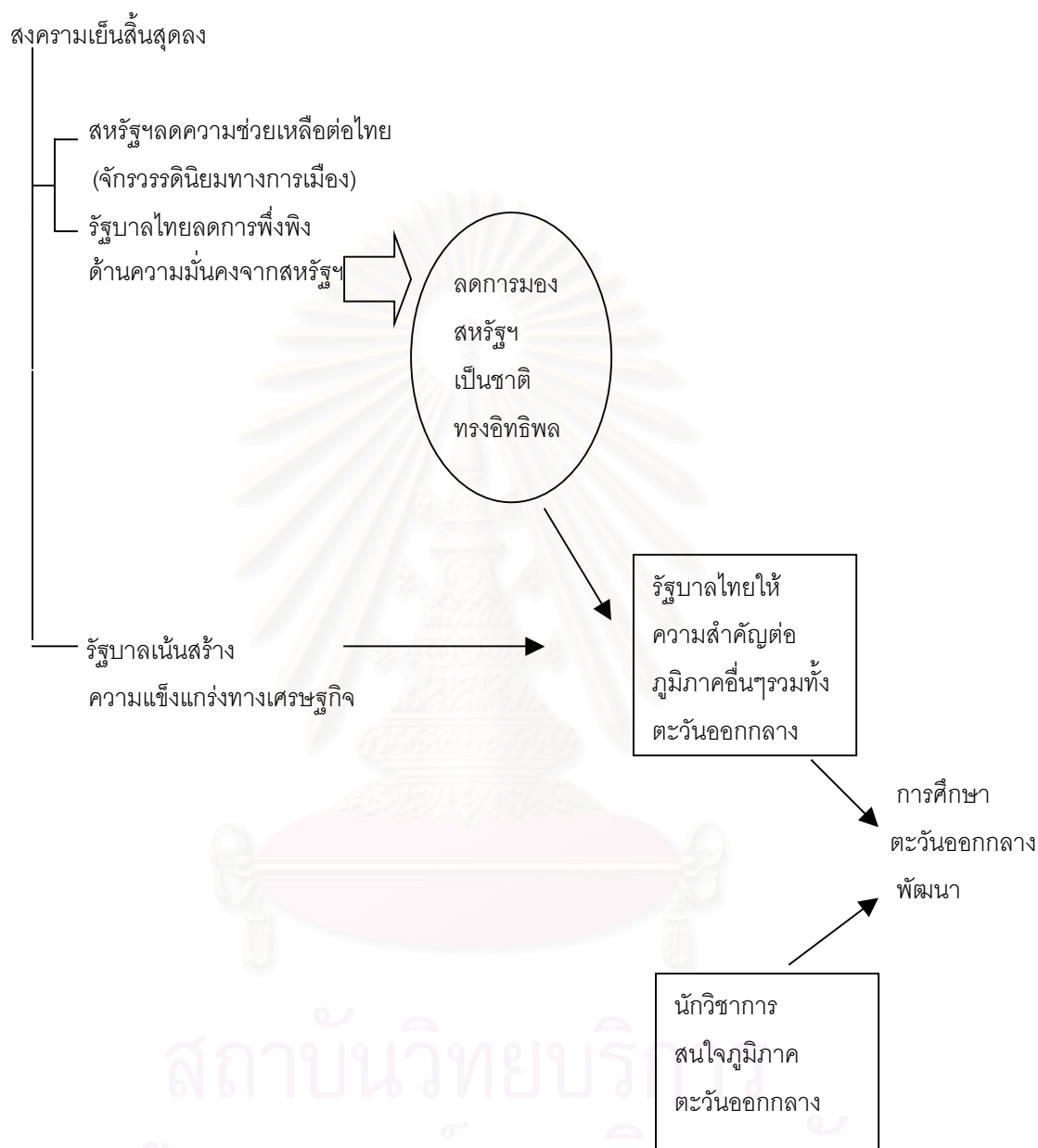
ผู้ศึกษาพิจารณาว่า การที่รัฐบาลไทยให้ความสำคัญต่อภูมิภาคอื่นๆ รวมทั้งตะวันออกกลาง อันเป็นผลมาจากการที่สหรัฐอเมริกาลดการใช้จักรวรรดินิยมทางการเมืองต่อไทย รวมทั้งการที่นักวิชาการเองก็ตระหนักถึงความสำคัญของตะวันออกกลางส่งผลให้การศึกษาตะวันออกกลางในช่วงหลังสงครามเย็นสิ้นสุด ได้รับความนิยมนมากขึ้น ดังแผนภาพนี้

สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

²⁷ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, วิทยาลัยอิสลามศึกษา, การเสนอขอเปิดวิชาโทตะวันออกกลางศึกษา (หลักสูตรใหม่) พ.ศ. 2539 (ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2539).

แผนภาพที่ 3.4 สรุปผลกระทบด้านต่างๆจากการที่สงครามเย็นสิ้นสุด อันส่งผลต่อการเรียนการสอน ภูมิภาคตะวันออกเฉียง

อย่างไรก็ตาม หากเปรียบเทียบการเรียนการสอนภูมิภาคตะวันออกเฉียง ในช่วงหลัง สงครามเย็นสิ้นสุด กับการเรียนการสอนเกี่ยวกับภูมิภาคอื่นๆ ในเวลาเดียวกันนั้น ก็ยังปรากฏ ชัดเจนว่า การเรียนการสอนตะวันออกเฉียงยังคงไม่ได้รับความสนใจมากเทียบเท่ากับการเรียน การสอนเกี่ยวกับภูมิภาคอื่นๆ

แม้ว่าในช่วงเวลาหลังสงครามเย็นสิ้นสุดลง จักรวรรดินิยมทางการเมืองที่สหรัฐอเมริกา มี ต่อไทยจะเสื่อมลงบ้างก็ตาม แต่สิ่งที่ทำให้การศึกษาตะวันออกเฉียงยังคงถูกละเลยนั้น เป็นเพราะ

อิทธิพลของจักรวรรดินิยมทางวัฒนธรรมของสหรัฐอเมริกาที่มีต่อไทย

ทั้งนี้ แนวคิดจักรวรรดินิยมทางวัฒนธรรมของ Galtung กล่าวไว้ว่า ประเทศศูนย์กลางจะทำหน้าที่เป็น “ครู” ผู้ปลูกฝังสิ่งที่ประเทศศูนย์กลางมองว่า ควรค่าแก่การเรียนรู้ ให้แก่ประเทศรอบนอก ส่วนประเทศรอบนอกก็จะทำตนเป็น “นักเรียน” เรียนรู้และซึมซับสิ่งที่ประเทศศูนย์กลางปลูกฝัง²⁸

ในกรณีของประเทศไทยนั้น แม้จะไม่มีหลักฐานที่ชี้ว่าสหรัฐอเมริกาบีบบังคับให้ไทยต้องยอมรับมุมมองของสหรัฐอเมริกาที่มีต่อภูมิภาคตะวันออกเฉียง แต่ปัญหาการขาดแคลนแหล่งข้อมูลเกี่ยวกับตะวันออกเฉียงที่เป็นภาษาไทยและการที่นักศึกษาไม่รู้ภาษาอาหรับ ตามที่รองศาสตราจารย์ ดร. จรัญ มะลูลีม ให้ข้อคิดเห็น²⁹ ทำให้นักศึกษาไทยต้องพึ่งข้อมูลจากนักวิชาการอเมริกันและนักวิชาการอังกฤษ การพึ่งข้อมูลจากนักวิชาการอเมริกันทำให้นักศึกษาไทยซึมซับบางมุมมองของนักวิชาการอเมริกัน ซึ่งอาจทำให้นักศึกษาละเลย ไม่ค่อยเข้าใจหรือมีทัศนคติในแง่ลบต่อตะวันออกเฉียง

ทั้งนี้ รองศาสตราจารย์ ดร. จรัญ กล่าวว่า ไม่ถูกต้องนักหากกล่าวว่าผลงานของนักวิชาการตะวันตกทุกคนมีมุมมองต่อตะวันออกเฉียงอย่างไม่เป็นกลาง ส่วนใหญ่ผลงานทางวิชาการที่มีมุมมองต่อตะวันออกเฉียงอย่างไม่เป็นกลางนั้นจะเขียนโดยนักวิชาการอเมริกัน ขณะที่ผลงานทางวิชาการของนักวิชาการอังกฤษจะค่อนข้างเป็นกลาง³⁰

ผลงานของนักวิชาการอเมริกันเหล่านั้นก็จะถ่ายทอดมุมมองต่อตะวันออกเฉียง โดยผ่าน “เลนส์” ของชาวอเมริกัน หากนักศึกษาค้นอ่านผลงานเหล่านั้นโดยไม่เปรียบเทียบกับข้อมูลจากนักวิชาการอาหรับ ก็จะซึมซับมุมมองต่อตะวันออกเฉียงแบบ American point of view มาโดยไม่รู้ตัว

ทั้งนี้ รองศาสตราจารย์ ดร. ชัยโชค จุลศิริวงศ์ อดีตรองคณบดีฝ่ายวิชาการ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในช่วงตั้งแต่ปีค.ศ. 1994 ถึงค.ศ. 1998 ให้สัมภาษณ์ต่อประเด็นนี้ว่า

“อาจารย์อเมริกันเองก็ไม่ได้มีจำนวนเท่าไรที่สนใจ
ตะวันออกเฉียงอย่างจริงจัง ดังนั้น การสอนจึงเป็น
ในลักษณะของ American point of view มากกว่าที่
จะเป็น Middle East point of view เมื่อคนไทยไปเรียน

²⁸ Johan Galtung, *The True Worlds : A Transnational Perspective*, p. 130.

²⁹ สัมภาษณ์ จรัญ มะลูลีม, รองศาสตราจารย์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 5 ตุลาคม 2548.

³⁰ สัมภาษณ์ จรัญ มะลูลีม, รองศาสตราจารย์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 5 ตุลาคม 2548.

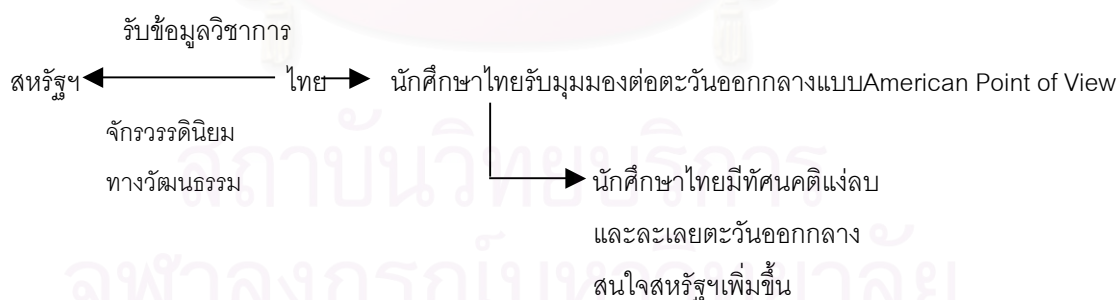
ที่นั่น หรืออ่านงานของนักวิชาการอเมริกัน ก็จะได้
มุมมองลักษณะของ American point of view มา...”³¹

ทั้งนี้รองศาสตราจารย์ ดร. ชัยโชค มองว่า

“สหรัฐอเมริกาตระหนักดีว่า ถ้าสนับสนุนให้มีการเรียน
การสอนเรื่องตะวันออกกลางมากขึ้น ผู้คนก็จะรู้เรื่อง
เข้าอกเข้าใจ หรืออาจจะเห็นใจพวกตะวันออกกลาง
เพราะฉะนั้น ถ้าเพื่อจัดการเรียนการสอนโดยใช้
มุมมองแบบอเมริกัน สหรัฐอเมริกาก็สามารถทำให้
ผู้คนยังเกลียดพวกตะวันออกกลางได้ และสนใจ
สหรัฐอเมริกามากขึ้น ประเด็นความขัดแย้งต่างๆ เกิดขึ้น
ในตะวันออกกลางจริง สหรัฐอเมริกาก็มีส่วนร่วม แต่
ปรากฏว่า สหรัฐอเมริกาพยายามทำให้ชาวโลกมองจาก
มุมมองของสหรัฐอเมริกา”³²

จากคำกล่าวข้างต้น ผู้ศึกษาจึงสรุปได้ตามแผนภาพ ต่อไปนี้

แผนภาพที่ 3.5 แสดงผลการรับข้อมูลวิชาการจากสหรัฐอเมริกาซึ่งกระทบต่อทัศนคติของนักศึกษา
ไทยที่มีต่อตะวันออกกลาง

³¹ สัมภาษณ์ ชัยโชค จุลศิริวงศ์, รองศาสตราจารย์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2 มีนาคม 2550.

³² สัมภาษณ์ ชัยโชค จุลศิริวงศ์, รองศาสตราจารย์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2 มีนาคม 2550.

ทั้งนี้ รองศาสตราจารย์ ดร. ชัยโชค กล่าวว่่า จักรวรรดินิยมที่ไทยกำลังเผชิญอยู่นั้นไม่ใช่ จักรวรรดินิยมแบบเก่า เหมือนในสมัยที่สหรัฐอเมริกาและอังกฤษนำกำลังบุกยึดดินแดนของ ชาวพื้นเมือง แล้วส่งประชาชนของตนไปตั้งถิ่นฐานในประเทศนั้นๆ ในทางตรงกันข้าม จักรวรรดินิยมที่ไทยกำลังเผชิญนั้น เป็นจักรวรรดินิยมแนวใหม่ซึ่งเป็นผลมาจากโลกาภิวัตน์³³ ในกรณีนี้ สหรัฐอเมริกาไม่ได้นำกำลังเข้ามาบุกยึดดินแดนของไทยหรือควบคุมประเทศไทย โดยตรง แต่ใช้วิธีครอบงำไทยผ่านองค์การระหว่างประเทศหรือหน่วยงานข้ามชาติทั้งหลาย ไม่ว่าจะ เป็นหน่วยงานที่เป็นตัวแทนของรัฐหรือเอกชน รวมทั้งกระทำผ่านการผูกขาดเครื่องมือต่างๆ อาทิ การสื่อสารติดต่อ การทหาร³⁴

สรุป ด้วยเหตุนี้ ผู้ศึกษาจึงมองว่า ในช่วงสงครามเย็นสิ้นสุด จักรวรรดินิยมทางวัฒนธรรม เป็นสาเหตุที่ทำให้นักศึกษาไทยละเลยภูมิภาคตะวันออกกลาง

3.3 เหตุวินาศกรรมใจมติสหรัฐอเมริกาเมื่อวันที่ 11 กันยายน ค.ศ. 2001

จากการสัมภาษณ์คณาจารย์ที่รับผิดชอบการเรียนการสอนวิชาตะวันออกกลางนั้น ทุกท่านกล่าวว่า เหตุการณ์ระหว่างประเทศที่ทำให้ผู้คนจำนวนมากทั้งนักศึกษาและประชาชนทั่วไปหันมาให้ความสำคัญต่อตะวันออกกลางนั้น คือ เหตุการณ์ 11 กันยายน และนำไปสู่ การพัฒนาครั้งสำคัญของการศึกษาภูมิภาคตะวันออกกลางในประเทศไทย ในบทนี้ ผู้ศึกษาจะ วิเคราะห์ว่าเหตุการณ์นี้ได้ทำให้ประชาชนจำนวนมากหันมาให้ความสนใจต่อตะวันออกกลาง มากขึ้น

11 กันยายน ค.ศ. 2001 สหรัฐอเมริกาถูกทำร้าย

ในช่วงเช้าของวันที่ 11 กันยายน ค.ศ. 2001 เกิดเหตุเครื่องบินโดยสารของสายการบิน อเมริกันแอร์ไลน์และยูไนเต็ดแอร์ไลน์ พุ่งชนอาคารแฝดเวิลด์เทรดเซ็นเตอร์ในนครนิวยอร์ก และ อาคารที่ทำการกระทรวงกลาโหมสหรัฐอเมริกา(เพนตากอน) นอกจากนี้ยังมีเครื่องบินอีกลำของ ยูไนเต็ดแอร์ไลน์ตกกลางทุ่งหญ้าในมลรัฐเพนซิลวาเนีย ภายหลังเจ้าหน้าที่ทราบว่าเครื่องบินลำนี้ ถูกสลัดอากาศยึดและพยายามบังคับเครื่องเข้าชนรัฐสภาสหรัฐอเมริกาในกรุงวอชิงตัน แต่ ผู้โดยสารพยายามขัดขวาง สลัดอากาศจึงบังคับให้เครื่องตกกระทบบน ขณะนี้เครื่องบินลำที่ พุ่งชนเวิลด์เทรดเซ็นเตอร์และเพนตากอนก็มีสลัดอากาศเป็นผู้บังคับเครื่องเช่นกัน

³³ สัมภาษณ์ ชัยโชค จุลศิริวงศ์, รองศาสตราจารย์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2 มีนาคม 2550.

³⁴ Johan Galtung, *The True Worlds : A Transnational Perspective*, pp. 132-133.

ภายในไม่กี่วันหลังเกิดเหตุการณ์ 11 กันยายน เจ้าหน้าที่สหรัฐอเมริกาก็สามารถระบุตัว สลัดอากาศผู้จี้เครื่องบินสายการบินอเมริกัน ทั้ง 4 ลำนี้ได้ ทั้งหมดเป็นชาวอาหรับและมีความสัมพันธ์กับกลุ่มก่อการร้ายอัลกออิดะห์(AI-Qaeda) ซึ่งมีอูซามะห์ บินลาดีน (Osama BinLaden) เป็นแกนนำ ในวันที่ 20 กันยายน ค.ศ. 2001 ประธานาธิบดีจอร์จ ดับเบิลยู. บุช ให้คำมั่นว่าจะปราบปรามกลุ่มก่อการร้ายและประเทศที่สนับสนุนกลุ่มเหล่านี้ ถือเป็นประกาศทำสงครามต่อต้านการก่อการร้าย การประกาศครั้งนี้ของบุชนำไปสู่การทำสงครามบุกอัฟกานิสถาน ในปลายเดือนธันวาคมปีเดียวกัน เพื่อโค่นล้มรัฐบาลตอลิบาน(Taliban) ซึ่งสนับสนุนกลุ่มอัลกออิดะห์และกลุ่มก่อการร้ายในเครือ³⁵

การที่สหรัฐอเมริกา ซึ่งได้ชื่อว่าเป็นหนึ่งในประเทศที่มีแสนยานุภาพทางการทหารที่แข็งแกร่งที่สุด และมีหน่วยข่าวกรองที่ยอดเยียมที่สุดของโลก ถูกกลุ่มก่อการร้ายชาวอาหรับโจมตีบริเวณที่ถือว่าเป็นจุดยุทธศาสตร์ทางเศรษฐกิจและการทหารของประเทศ ทำให้ประชาชนมหาศาลเสียชีวิต ถือเป็นเรื่องที่ทำให้ผู้คนทั่วโลกตั้งคำถามว่า เพราะเหตุใด กลุ่มคนที่ไม่ได้มีอาวุธที่มีเทคโนโลยีทันสมัยและอาวุธร้ายแรง จึงสามารถใช้เครื่องบินโดยสารเป็นอาวุธเข้าทำทลายอำนาจของสหรัฐอเมริกา มหาอำนาจของโลกได้

ตามความจริงแล้ว เหตุการณ์ 11 กันยายน ไม่ใช่เป็นเหตุการณ์เดียวที่เป็นผลมาจากความไม่พอใจของชาวอาหรับที่มีต่อโลกตะวันตก จากประวัติศาสตร์ที่ผ่านมา เราจะเห็นได้ว่า เหตุการณ์ความขัดแย้งระหว่างโลกอาหรับหรือมุสลิม กับโลกตะวันตก เกิดขึ้นเป็นระยะๆมาโดยตลอด ดังที่ Samuel P. Huntington กล่าวไว้ในหนังสือ The Clash of Civilizations and The Remaking of World Order ว่า

“ในโลกที่เปลี่ยนแปลงนี้ ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ และกลุ่มที่มาจากอารยธรรมที่แตกต่างนั้น จะไม่ใกล้ชิดกัน และบ่อยครั้งจะเป็นปรปักษ์กัน ทั้งนี้ ความขัดแย้งที่เห็นเด่นชัดที่สุด ก็คือความขัดแย้งระหว่างโลกตะวันตกกับโลกมุสลิม”³⁶ สาเหตุของความขัดแย้งเหล่านี้ คือการที่โลกตะวันตกโดยเฉพาะอย่างยิ่งสหรัฐอเมริกาพยายามทำให้ค่านิยมวัฒนธรรมของตะวันตกได้รับการยอมรับจากทุกกลุ่มสังคมในโลก หรือเป็นค่านิยมวัฒนธรรมสากล (Universal) เมื่อสงครามเย็นสิ้นสุดลง ระบอบคอมมิวนิสต์ล่มสลาย โลกตะวันตกก็ยิ่งเชื่อมั่นว่า อุดมการณ์เสรีนิยม

³⁵ Christopher Hewitt, Political Violence and Terrorism in Modern America : A Chronology (Westport: Praeger Security International, 2005), p. 178.

³⁶ Samuel P. Huntington, The Clash of Civilizations and The Remaking of World Order, p. 183.

ประชาธิปไตย ตลาดเสรี หลักสิทธิมนุษยชน มีชัยชนะเหนืออุดมการณ์อื่นๆทั่วโลก ดังนั้น แนวคิดหลักการเหล่านี้ควรเป็นแนวทางที่ถูกต้องและได้รับการยอมรับเป็นสากล³⁷

สหรัฐอเมริกาได้พยายามเผยแพร่แนวคิดที่ตนยึดถือ อีกทั้งยังกดดันให้ประชาชนที่มีเชื้อชาติตะวันตกนำแนวคิดค่านิยมเหล่านี้ ไปผูกติดกับสถาบันทางการเมืองและสังคมในประเทศของพวกเขาด้วย ทั้งนี้ เจมส์ เบเกอร์ อดีตรัฐมนตรีต่างประเทศสหรัฐอเมริกา เคยกล่าวไว้เมื่อปี ค.ศ. 1990 ว่า สำหรับโลกยุคหลังสงครามเย็นสิ้นสุดลง ประธานาธิบดี จอร์จ บุช (ผู้พ่อ) ได้กำหนดภารกิจใหม่ของอเมริกา นั่นคือ เผยแพร่และสร้างความแข็งแกร่งให้แก่ประชาธิปไตย นอกเหนือจากสหรัฐอเมริกาแล้ว การเผยแพร่แนวคิดประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชนยังเป็นหลักเกณฑ์ที่องค์การเศรษฐกิจและการเงินระหว่างประเทศซึ่งควบคุมโดยชาติตะวันตกกำหนดไว้ในกาให้เงินกู้แก่ประเทศกำลังพัฒนา³⁸ กล่าวคือ ประเทศใดจะขอกู้เงินจากองค์กรเหล่านี้ ต้องเปลี่ยนมาใช้ระบอบประชาธิปไตย และเคารพหลักสิทธิมนุษยชน สิ่งนี้จึงกระตุ้นให้ความขัดแย้งระหว่างโลกตะวันตกกับชาติมุสลิมและเอเชียขยายขึ้น

ตามความจริงแล้ว ในประเทศมุสลิมและเอเชียก็มีคนส่วนหนึ่งที่สนับสนุนแนวคิดค่านิยมตะวันตก แต่คนจำนวนมากกลับตั้งข้อสงสัยในแนวคิดเหล่านั้น หลายคนต่อต้านค่านิยมตะวันตกอย่างเต็มที่ สิ่งที่ชาติตะวันตกมองว่าเป็นแนวคิดค่านิยมอันเป็นสากลนั้น คนกลุ่มอื่นๆกลับมองว่าเป็นลัทธิจักรวรรดินิยม³⁹

บรรดาประเทศเอเชียและมุสลิมที่เคยประสบความสำเร็จในการได้รับอิสรภาพทางการเมืองจากชาติตะวันตก จึงหวังที่จะแยกออกจากการครอบงำทางเศรษฐกิจ การทหาร และวัฒนธรรมของชาติตะวันตก⁴⁰

ชาวตะวันตกบางคนซึ่งรวมถึงประธานาธิบดี บิล คลินตัน แห่งสหรัฐอเมริกาได้ว่าโลกตะวันตกไม่ได้มีปัญหาเกี่ยวกับโลกมุสลิมแต่มีปัญหาเฉพาะกับพวกหัวรุนแรงอิสลามิสต์ (Islamist Extremist) อย่างไรก็ตาม ประวัติศาสตร์ที่ผ่านมาชี้ให้เห็นว่าศาสนาอิสลามกับศาสนาคริสต์ขัดแย้งกันอยู่บ่อยครั้ง⁴¹

³⁷ Ibid., pp. 183-184.

³⁸ Ibid., p. 193.

³⁹ Ibid., p. 184.

⁴⁰ Ibid., p. 184.

⁴¹ Ibid., p. 209.

สาเหตุของความขัดแย้งระหว่างโลกตะวันตกที่นับถือศาสนาคริสต์กับโลกมุสลิม คือ ทั้งศาสนาคริสต์และอิสลามเป็นศาสนาที่นับถือพระเจ้าองค์เดียว สวาทของศาสนาทั้งสองต่างมองว่าคำสอนของศาสนาตนเป็นสิ่งที่ เป็นสากล เป็นความเชื่อที่ถูกต้องเพียงความเชื่อเดียว นอกจากนี้ ยังเชื่อว่าพวกตนต้องทำให้ “คนนอกศาสนา” หันกลับมา นับถือศาสนาของตน ทั้งนี้ เหล่าสวาทต่างทำสงครามเอาชนะดินแดนอื่นๆ เพื่อเผยแพร่ศาสนา⁴²

สำหรับปัจจัยที่ทำให้ความขัดแย้งระหว่างโลกตะวันตกกับโลกมุสลิมขยายตัว ในช่วงปลายศตวรรษที่ 20 นั้น เช่น

1. ประชากรมุสลิมเพิ่มขึ้นอย่างมากก่อให้เกิดปัญหาการว่างงาน ผลักดันให้วัยรุ่นที่ว่างงานและไม่พอใจรัฐบาลและสังคมหันไปเข้าร่วมกลุ่มกับนักรบอิสลามิสต์ วัยรุ่นบางกลุ่มอพยพไปยังชาติตะวันตกแต่ก็ถูกกีดกัน
2. การฟื้นกลับขึ้นมาของแนวทางศาสนาอิสลาม (Islamic Resurgence) ทำให้ชาวมุสลิมฟื้นความเชื่อมั่นในวัฒนธรรมค่านิยมของศาสนาตนว่า ดีกว่าของชาวตะวันตก
3. ชาติตะวันตกพยายามรักษาความแข็งแกร่ง ความเป็นใหญ่ทางการทหารและเศรษฐกิจ และเข้าไปแทรกแซงปัญหาความขัดแย้งในโลกมุสลิม⁴³

ฝ่ายโลกตะวันตกนั้น แม้จะได้ชัยชนะในสงครามเย็นและจะยังคงมีอำนาจและอิทธิพลต่อไปในเวทีโลกในศตวรรษที่ 21 แต่เมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มสังคมวัฒนธรรมอื่นๆ แล้ว อำนาจและอิทธิพลของโลกตะวันตกก็จะลดลงเรื่อยๆ อำนาจทางเศรษฐกิจเริ่มตกไปอยู่ในกลุ่มประเทศเอเชียตะวันออก ส่วนอำนาจทางการทหารก็ลดลง เช่น การที่สหรัฐอเมริกาต้องตัดลดงบประมาณด้านการทหารภายหลังสงครามเย็นสิ้นสุดลง⁴⁴ ขณะในช่วงทศวรรษ 1990 อุตสาหกรรมด้านการทหารได้ขยายตัวไปสู่ภูมิภาคต่างๆ ซึ่งทำลายความได้เปรียบด้านการทหารของชาติตะวันตก ทั้งนี้ มีหลายประเทศที่ไม่ใช่ชาติตะวันตก แต่มีอาวุธนิวเคลียร์แล้ว เช่น รัสเซีย (อดีตสหภาพโซเวียต) จีน อินเดีย เกาหลีเหนือ⁴⁵ ขณะที่อำนาจของโลกตะวันตกลดลงนั้น ชาติอื่นๆ ก็เริ่มที่จะไม่ปฏิบัติตามคำสั่งหรือแนวทางที่โลกตะวันตกต้องการ ด้านโลกมุสลิมก็เป็นปรปักษ์ต่อโลกตะวันตกมากขึ้นเรื่อยๆ⁴⁶

⁴² Ibid., p. 211.

⁴³ Ibid.

⁴⁴ Ibid., p. 87.

⁴⁵ Ibid., p. 90.

⁴⁶ Ibid., p. 82.

ในขณะที่ความรู้สึกต่อต้านตะวันตกในโลกมุสลิมเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ โลกตะวันตกก็หวั่นวิตกยิ่งขึ้นต่อภัยคุกคามจากกลุ่มหัวรุนแรงมุสลิม ในสายตาของชาวตะวันตกศาสนาอิสลามถูกมองว่าเป็นบ่อเกิดของการแพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์และลัทธิก่อการร้าย⁴⁷

ขณะที่โลกตะวันตกมองว่าอิสลามมีภาพของความรุนแรงผูกติดอยู่ โลกมุสลิมก็รู้สึกว่าคุณภาพโลกตะวันตกเอาเปรียบอยู่เสมอ เมื่อเป็นเช่นนี้ เหตุความขัดแย้งระหว่างกัน จึงยังเกิดขึ้นมาโดยตลอด ในช่วงหลังๆ เหตุการณ์ความขัดแย้งที่ความรุนแรงยิ่งขึ้น

เหตุการณ์ 11 กันยายน นั้น เป็นผลที่เกิดจากความขัดแย้งระหว่าง 2 กลุ่มวัฒนธรรมนี้ ชาวมุสลิมอาหรับที่ก่อเหตุกล่าวว่า เหตุการณ์ครั้งนี้ถือเป็นบทลงโทษของพระเจ้าต่อสหรัฐอเมริกาที่เอาไรต์เอาเปรียบข่มเหงชาวมุสลิมอยู่บ่อยครั้ง⁴⁸

ฝ่ายสหรัฐอเมริกานั้น ภายหลังจากเหตุการณ์ 11 กันยายน ประธานาธิบดี จอร์จ ดับเบิลยู บุช ประกาศทำสงครามต่อต้านการก่อการร้าย ส่งกำลังทหารรุกรานอัฟกานิสถาน โดยสหรัฐอเมริกาสามารถโค่นรัฐบาลตอลิบานผู้ปกครองอัฟกานิสถาน รวมทั้งยังสามารถจับกุม คาลิด เชค มุฮัมหมัด (Khalid Sheikh Mohammed) ผู้มีบทบาทสำคัญในการวางแผนก่อเหตุการณ์ 11 กันยายน อย่างไรก็ตาม สหรัฐอเมริกาก็ยังคงไม่สามารถจับตัว บินลาดีน แกนนำกลุ่มอัลกออิดะห์ ยิ่งไปกว่านั้น สถานการณ์ความรุนแรง เหตุนองเลือดในอัฟกานิสถาน ก็ยังไม่มีทีท่าว่าจะสงบ

นอกเหนือจากอัฟกานิสถานแล้ว รัฐบาลของบุช ยังโจมตีประเทศที่เชื่อว่าเป็นแหล่งซ่องสุมการก่อการร้าย อีกทั้งเชื่อว่ารัฐบาลซัดดัมจะร่วมมือรัฐบาลตอลิบานและกลุ่มอัลกออิดะห์ในการโจมตีสหรัฐอเมริกาและพันธมิตร นอกจากนี้ รัฐบาลของบุชใช้ความเชื่อที่ว่าอิรักมีอาวุธทำลายล้างสูง (Weapon of Mass Destruction) เป็นข้ออ้างในการโจมตีอิรัก เมื่อปี ค.ศ. 2002 อย่างไรก็ตาม แม้กองทัพของสหรัฐอเมริกาและชาติพันธมิตรจะบุกอิรักและโค่นล้มรัฐบาลของซัดดัม ฮุสเซน แต่เมื่อส่งเจ้าหน้าที่เข้าไปในอิรักเพื่อตรวจสอบอาวุธ WMD ก็ไม่พบอาวุธดังกล่าว

หลังจากนั้น แม้สหรัฐอเมริกาจะสามารถจับกุมซัดดัม ได้เมื่อวันที่ 13 ธันวาคม ค.ศ. 2003 และนำตัวมาพิจารณาคดีในข้อหาสังหารหมู่ชาวซีเรีย และใช้อาวุธเคมีฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ชาวเคิร์ด และเมื่อปลายปี ค.ศ. 2006 ซัดดัมได้ถูกประหารชีวิต แต่สำหรับประเด็นเรื่องซัดดัมมีความสัมพันธ์กับกลุ่มอัลกออิดะห์ รัฐบาลสหรัฐอเมริกาก็ไม่สามารถหาหลักฐานมาสนับสนุนประเด็นนี้ได้

⁴⁷ Ibid., p. 215.

⁴⁸ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้จาก นอม ชอมสกี, *ฟายุยก่อการร้าย*, แปลโดย พิภพ อุดมอิทธิพงษ์ (กรุงเทพมหานคร: โครงการสรรพาสัน สำนักพิมพ์มูลนิธิเด็ก, 2547), หน้า 114.

* ตัวอย่างของอาวุธทำลายล้างสูง ได้แก่ อาวุธเคมีเช่นก๊าซซาริน อาวุธชีวภาพเช่นผงเชื้อแอนแทรกซ์ และอาวุธนิวเคลียร์

ยิ่งไปกว่านั้น เมื่อวันที่ 8 กันยายน ค.ศ. 2006 คณะกรรมาธิการข่าวกรองของวุฒิสภาสหรัฐอเมริกา ได้เผยแพร่ข้อมูลจากรายงานการประเมินของซีไอเอประจำปีค.ศ. 2005 ซึ่งระบุว่าตามความจริงแล้ว รัฐบาลอิรักไม่มีความสัมพันธ์กับกลุ่มอัลกออิดะห์ อีกทั้งมองว่ากลุ่มก่อการร้ายดังกล่าวเป็นภัยคุกคาม⁴⁹

สำหรับประธานาธิบดีบุช ในที่สุดก็ยอมรับในระหว่างที่กล่าวสุนทรพจน์เนื่องในโอกาสครบรอบ 5 ปี เหตุการณ์ 11 กันยายน ว่า ซัดดัมไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการก่อการร้ายในสหรัฐอเมริกา⁵⁰

สิ่งต่างๆข้างต้นชี้ให้เห็นว่านโยบายของสหรัฐอเมริกาที่ท่าสงครามโจมตีอัฟกานิสถานและอิรัก แทบจะไม่ส่งผลต่อกลุ่มอัลกออิดะห์ อีกทั้งไม่ช่วยลดภัยก่อการร้ายให้แก่สหรัฐอเมริกาได้

ยิ่งไปกว่านั้น รายงานประเมินข่าวกรองแห่งชาติของสหรัฐอเมริกา (National Intelligence Estimate) ซึ่งเผยแพร่เมื่อวันที่ 26 กันยายน ค.ศ. 2006 ระบุว่า การทำสงครามรุกรานอิรักยิ่งทำให้กลุ่มอิสลามิสต์หัวรุนแรงสามารถระดมกำลังและเสียงสนับสนุนจากประชาชนที่โกรธแค้นสหรัฐอเมริกา ทำให้สถานการณ์ก่อการร้ายที่สหรัฐอเมริกาต้องเผชิญ รุนแรงมากขึ้น⁵¹

ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่าแนวทางแก้ปัญหาการก่อการร้ายของสหรัฐอเมริกาด้วยการทำสงครามโจมตีประเทศที่สหรัฐอเมริกาคิดว่าสนับสนุนกลุ่มก่อการร้าย ไม่ใช่วิธีที่ถูกต้องยิ่งกว่านั้น การทำสงครามปราบปรามกลุ่มก่อการร้ายอย่างหนักทั้งในอัฟกานิสถานและอิรัก ไม่ได้ทำให้ผู้ก่อการร้ายหมดไป แต่กลับทำให้ประชาชนมหาศาลในอัฟกานิสถานและอิรักเสียชีวิต และไร้ที่อยู่อาศัย สภาพบ้านเรือนพังเสียหาย สิ่งนี้ยังทำให้ความรู้สึกเกลียดชังของชาวมุสลิมอาหรับที่มีต่อสหรัฐอเมริกาและโลกตะวันตกเพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้พวกผู้ก่อการร้ายได้รับแรงสนับสนุนจากประชาชนซึ่งโกรธแค้นสหรัฐอเมริกา เพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ

เหตุการณ์ 11 กันยายนกับการศึกษาภูมิภาคตะวันออกกลางในประเทศไทย

ตามที่คุณศึกษาแล้วไว้ในบทที่ 2 ว่า เหตุการณ์ 11 กันยายน ทำให้การศึกษภูมิภาคตะวันออกกลางในประเทศไทยพัฒนาขึ้นอย่างมากนั้น คณาจารย์ที่สอนวิชาด้านรัฐศาสตร์และวิชาที่เกี่ยวข้องกับภูมิภาคตะวันออกกลาง หลายท่านมีความเห็นเช่นเดียวกับผู้ศึกษา ทั้งนี้ อาจารย์ได้พูดถึงสาเหตุที่เหตุการณ์ 11 กันยายน ดังนี้

⁴⁹ Saddam 'had no link to al-Qaeda' [Online], BBC NEWS, Available from:

<http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/5328592.stm> [2006, September 20]

⁵⁰ ทีมงานผู้จัดการออนไลน์, บุชกล่าวจะหาบินลาดีนจนเจอ ยอมรับซัดดัมไม่มีเกี่ยวข้องกับ 9/11 [ออนไลน์], ผู้จัดการออนไลน์,

แหล่งที่มา: <http://www.manager.co.th/Around/ViewNews.aspx?NewsID=9490000115288> [2549, 20 กันยายน]

⁵¹ Olivier Knox, Iraq war 'cause celebre' for terror: US intelligence report [Online], AFP, Available from:

http://news.yahoo.com/s/afp/20060926/pl_afp/usattacksiraqreport_060926232239 [2006, October 2]

รองศาสตราจารย์ ดร. จรัญ มะลูลีม อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กล่าวว่าเหตุการณ์ 11 กันยายน ตลอดจนกระแสต่อต้านการก่อการร้ายนำโดยชาติตะวันตก และการรวมตัวของประเทศอาหรับเพื่อต่อต้านประเทศตะวันตก มีผลทำให้จำนวนนักศึกษาที่เรียนวิชาเกี่ยวกับตะวันออกกลางเพิ่มขึ้น เพราะเหตุการณ์ 11 กันยายน ถือเป็นเหตุการณ์ระหว่างประเทศที่สำคัญที่แสดงให้เห็นถึงความขัดแย้งระหว่างตะวันตกกับโลกมุสลิมอาหรับ โดยโลกมุสลิมอาหรับได้โจมตีสหรัฐอเมริกา เพื่อตอบโต้ที่สหรัฐอเมริกาวางตัวไม่เป็นกลางสนับสนุนอิสราเอล ตลอดจนเข้าแทรกแซงภูมิภาคตะวันออกกลาง นักศึกษาหันมาลงทะเบียนวิชาตะวันออกกลางเพิ่มมากขึ้น เพื่อต้องการทำความเข้าใจสาเหตุที่แท้จริงของความขัดแย้งระหว่างโลกตะวันตกกับโลกอาหรับ นอกจากนี้ ภายหลังจากที่สหรัฐอเมริกาเข้าโจมตีอัฟกานิสถานและอิรัก เพราะหวังว่าจะทำให้เหตุการณ์ความขัดแย้ง การก่อการร้ายสงบลง แต่ก็ไม่เป็นเช่นนั้น เหตุการณ์เหล่านี้ทำให้นักศึกษาสนใจประเทศอาหรับและภูมิภาคตะวันออกกลางมากขึ้นเช่นกัน⁵²

ขณะที่ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พีรยศ ราฮิมมูลา อดีตอาจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี กล่าวว่าเหตุการณ์ 11 กันยายนชี้ให้เห็นว่า แนวโน้มความขัดแย้งจะเปลี่ยนแปลงไปสู่ความขัดแย้งระหว่างโลกตะวันตกกับโลกมุสลิม ประเทศอาหรับมุสลิมจะรวมตัวกันต่อสู้กับประเทศตะวันตกมากขึ้น⁵³

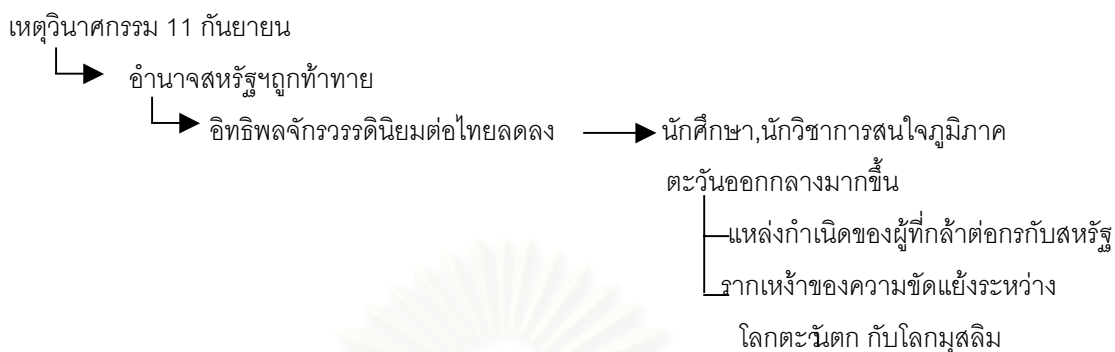
จากการให้สัมภาษณ์ข้างต้น ผู้ศึกษาพิจารณาว่าเหตุการณ์ 11 กันยายนส่งผลให้วงการการศึกษาไทย หันไปให้ความสนใจผู้ที่กล้าท้าทายสหรัฐอเมริกา ซึ่งในกรณีนี้ก็คือชาวอาหรับในตะวันออกกลาง ด้วยเหตุนี้ การศึกษาตะวันออกกลางจึงได้รับความสนใจเพิ่มขึ้นอย่างมาก ดังภาพต่อไปนี้

สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁵² สัมภาษณ์ จรัญ มะลูลีม, รองศาสตราจารย์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 5 ตุลาคม 2548.

⁵³ สัมภาษณ์ พีรยศ ราฮิมมูลา, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, 24 กันยายน 2548.

แผนภาพที่ 3.6 แสดงผลของเหตุวินาศกรรม 11 กันยายน ค.ศ. 2001 ที่กระทบต่อทัศนคติของนักศึกษาและนักวิชาการ ที่มีต่อภูมิภาคตะวันออกกลาง

ความเห็นของผู้ศึกษาได้รับการสนับสนุนจากการให้สัมภาษณ์ของผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อิบราเฮ็ม ณรงค์รักษาเขต ดังต่อไปนี้

“ช่วงสงครามเย็น มีเพียง 2 ขั้วมหาอำนาจใหญ่ นั่นคือ สหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียตรบกัน เมื่อสงครามเย็นสิ้นสุดลง เหลือสหรัฐอเมริกาเป็นมหาอำนาจแต่ผู้เดียว แล้วหลังจากนั้นก็มีความที่กล้าเข้ามาต่อกรกับสหรัฐอเมริกา นั่นก็คือตะวันออกกลาง ผู้คนก็เลยเริ่มหันมาสนใจภูมิภาคที่กล้าแข็งข้อกับสหรัฐอเมริกา”⁵⁴

ขณะที่รองศาสตราจารย์ ดร. กุสุมา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา อดีตหัวหน้าภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ก็เห็นพ้องว่า เหตุการณ์ 11 กันยายน มีส่วนทำให้นักวิชาการ นักศึกษา และบุคคลทั่วไป หันมาสนใจภูมิภาคตะวันออกกลางมากขึ้น จากแต่ก่อนไม่ค่อยมีการจัดอภิปรายระหว่างประเทศเกี่ยวกับตะวันออกกลาง แต่หลังเหตุการณ์ 11 กันยายน ก็มีการอภิปรายประเด็นนี้ในวงกว้าง ทั้งในประเทศไทยและในต่างประเทศ ถือว่าเป็นช่องทางสำหรับนักวิชาการที่ต้องการจะนำเสนอทัศนะมุมมองเกี่ยวกับเรื่องราวหรือเหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นในตะวันออกกลาง⁵⁵

⁵⁴ สัมภาษณ์ อิบราเฮ็ม ณรงค์รักษาเขต, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ หัวหน้าภาควิชาอิสลามศึกษา วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, 26 กันยายน 2548.

⁵⁵ สัมภาษณ์ กุสุมา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา, รองศาสตราจารย์ สถาบันศึกษาความมั่นคงและนานาชาติ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 9 มีนาคม 2550.

โดยสรุปแล้ว ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์คณาจารย์ดังกล่าว จะเห็นได้ว่าอิทธิพลของ จักรวรรดินิยมของสหรัฐอเมริกาที่มีต่อประเทศไทย ส่งผลทำให้ความสนใจของวงการศึกษไทยที่มี ต่อภูมิภาคตะวันออกกลาง แตกต่างกันไปดังต่อไปนี้

1. ในช่วงสงครามเย็น การที่สหรัฐอเมริกาให้ความช่วยเหลือทางการทหารและ ความมั่นคงต่อประเทศไทย ทำให้ไทยถูกจักรวรรดินิยมทางการเมืองจากสหรัฐอเมริกาครอบงำ ส่งผลให้ทั้งรัฐบาลไทยและวงการวิชาการไทยให้ความสำคัญต่อสหรัฐอเมริกาและชาติตะวันตก จนละเลยที่จะศึกษาภูมิภาคอื่นๆ

2. เมื่อสงครามเย็นสิ้นสุด เท่ากับว่า ภัยคุกคามของคอมมิวนิสต์ที่มีต่อประเทศไทย หมดไป รัฐบาลไทยจึงลดการพึ่งพิงด้านความมั่นคงจากสหรัฐอเมริกา ฝ่ายสหรัฐอเมริกานั้นก็ลด ความช่วยเหลือต่อไทย ส่งผลให้อิทธิพลจักรวรรดินิยมทางการเมืองที่สหรัฐอเมริกามีต่อไทยลดลง ประกอบกับในช่วงหลังสงครามเย็นสิ้นสุด รัฐบาลก็เน้นเสริมสร้างความแข็งแกร่งทางเศรษฐกิจ จึงเล็งเห็นความจำเป็นที่จะต้องดำเนินความสัมพันธ์กับภูมิภาคอื่นๆ เพื่อแสวงหาตลาดหรือ ประเทศคู่ค้าใหม่ๆ ดังนั้น รัฐบาลไทยจึงให้ความสำคัญกับภูมิภาคอื่นๆ ซึ่งรวมทั้งตะวันออกกลาง ในกรณีนี้ รัฐบาลได้สนับสนุนการเรียนการสอนด้านตะวันออกกลางมากขึ้น ในช่วงเวลาเดียวกันนี้ นักวิชาการไทยก็สนใจภูมิภาคตะวันออกกลางมากขึ้นเช่นกัน ทั้งบทบาทของรัฐบาลและ นักวิชาการจึงทำให้การศึกษาเกี่ยวกับภูมิภาคตะวันออกกลางในช่วงหลังสงครามเย็น พัฒนาบ้าง อย่างไรก็ตาม การที่นักศึกษาไทยยังต้องรับข้อมูลวิชาการเกี่ยวกับภูมิภาคตะวันออกกลางจาก สหรัฐอเมริกา เนื่องจากขาดแคลนข้อมูลภาษาไทย และภาษาอาหรับ ทำให้นักศึกษารับมุมมอง ต่อตะวันออกกลางในลักษณะของ American point of view มาโดยไม่รู้ตัว อันเป็นผลมาจาก อิทธิพลของจักรวรรดินิยมทางวัฒนธรรม สิ่งนี้ส่งผลให้นักศึกษามีทัศนคติในทางลบหรือละเลย ภูมิภาคตะวันออกกลาง ดังนั้น จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้การเรียนการสอนเกี่ยวกับภูมิภาค ตะวันออกกลางไม่ได้รับความสนใจเท่าที่ควร หากเปรียบเทียบกับการเรียนการสอนเกี่ยวกับ ภูมิภาคอื่นๆ

3. เหตุการณ์ 11 กันยายน ซึ่งส่งผลให้สหรัฐอเมริกาใช้นโยบายปราบปราม กลุ่มก่อการร้ายอย่างหนัก แต่ก็ไม่ประสบผลสำเร็จและกลับทำให้ประชาชนในอัฟกานิสถานและ อิรักเสียชีวิตมากมายจากการโจมตีของสหรัฐอเมริกา นำมาซึ่งความรู้สึกเกลียดชังของชาวอาหรับ ที่มีต่อสหรัฐอเมริกา เพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ เหตุการณ์ 11 กันยายน นี้ ชี้ให้เห็นว่าสหรัฐอเมริกาถูก ทำทนาย นักวิชาการและนักศึกษาจึงหันไปให้ความสนใจกับตะวันออกกลางมากขึ้น ในฐานะที่เป็น บ่อเกิดรากเหง้าของปัญหาความขัดแย้งระหว่างโลกตะวันตกกับโลกมุสลิม และเป็นต้นกำเนิดของ กลุ่มที่ออกมาคัดค้านสหรัฐอเมริกาผู้เป็นมหาอำนาจของโลก

ถึงแม้ว่าอาจารย์และนักวิชาการบางท่านมองว่า ปัจจัยอื่นที่ไม่ได้เกี่ยวกับจักรวรรดินิยม เช่น การไม่รู้ภาษาอาหรับ การขาดแคลนผู้เชี่ยวชาญด้านตะวันออกกลาง การขาดแคลนแหล่งความรู้เกี่ยวกับภูมิภาคตะวันออกกลางที่เป็นภาษาไทย เป็นสาเหตุทำให้การศึกษาตะวันออกกลางไม่ได้รับความสนใจเท่าที่ควร แต่ผู้ศึกษามองว่าปัจจัยเหล่านี้ ส่วนหนึ่งก็มีสาเหตุมาจากจักรวรรดินิยม กล่าวคือ ในสมัยก่อนสงครามเย็นสิ้นสุดลง คนไทย (ระดับปัญญาชน) ส่วนใหญ่ไม่รู้ภาษาอาหรับแต่รู้ภาษาอังกฤษ เพราะคนไทยมองว่าภาษาอังกฤษเป็นภาษาสากล จำเป็นต้องเรียนรู้ ขณะที่ภาษาอาหรับเป็นภาษาที่ใช้เฉพาะในประเทศตะวันออกกลางซึ่งไม่ได้มีความสัมพันธ์หรือมีผลกระทบต่อไทย ในเรื่องการขาดแคลนผู้เชี่ยวชาญด้านตะวันออกกลาง ก็ไม่เห็นว่าจะวงการการศึกษาไทยขาดแคลนผู้เชี่ยวชาญด้านตะวันออกกลางมาโดยตลอด แต่ไม่เคยขาดแคลนผู้เชี่ยวชาญด้านชาติมหาอำนาจตะวันตก เช่น สหรัฐอเมริกา เลย ทั้งยังมีงานวิชาการภาษาไทยมากมายที่กล่าวถึงชาติมหาอำนาจตะวันตก แต่มีงานวิชาการไม่กี่ชิ้นที่อธิบายข้อมูลเรื่องราวเกี่ยวกับตะวันออกกลาง จากข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์คณาจารย์ต่างๆ ผู้ศึกษาจึงมองว่า สิ่งเหล่านี้เกิดจากการที่สหรัฐอเมริกาใช้จักรวรรดินิยมครอบงำไทย ส่งผลให้รัฐบาลไทย นักวิชาการไทย และคนไทย มองสหรัฐอเมริกาเป็นชาติมหาอำนาจที่สำคัญ แล้วจึงให้ความสำคัญต่อสหรัฐอเมริกาจนละเลยภูมิภาคอื่นๆซึ่งรวมถึงตะวันออกกลาง สิ่งนี้จึงทำให้เกิดปัญหาต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการมุ่งศึกษาภาษาที่ใช้สื่อสารกับสหรัฐอเมริกา แต่ไม่รู้ภาษาอาหรับ การขาดแคลนผู้เชี่ยวชาญ แหล่งความรู้ด้านตะวันออกกลาง

สำหรับประเด็นเรื่องการขาดแคลนอาจารย์หรือผู้เชี่ยวชาญด้านตะวันออกกลางนั้น แม้ในปัจจุบันจะมีผู้เชี่ยวชาญด้านนี้มากขึ้น แต่ก็ยังถือว่าเป็นจำนวนที่ค่อนข้างน้อย นอกจากนี้มีอาจารย์ที่สอนวิชาตะวันออกกลางเพียงไม่กี่ท่านที่จบการศึกษาด้านตะวันออกกลางโดยตรง ดังรายชื่อต่อไปนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชูเกียรติ พันธ์พรประสิทธิ์ จบการศึกษาระดับปริญญาเอกด้านตะวันออกกลางศึกษา จากประเทศอังกฤษ

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

- รองศาสตราจารย์ ดร. จรัญ มะลูลีม จบการศึกษาระดับปริญญาโทและปริญญาเอกด้านเอเชียตะวันตกศึกษา จากประเทศอินเดีย

วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

- อาจารย์ ดร. ชาฟีอี อาดำ (อาจารย์ประจำ) จบการศึกษาระดับปริญญาตรีด้านภาษาอาหรับระดับปริญญาโทและปริญญาเอกด้านเอเชียตะวันตกศึกษา

- ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. หะสัน หมัดหมาน (อาจารย์พิเศษ ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการสถาบัน
ภาษา วิทยาลัยอิสลามยะลา) จบการศึกษาระดับปริญญาเอกด้านตะวันออกกลางศึกษา
อาจารย์ท่านอื่นๆจบการศึกษาด้านต่างๆดังต่อไปนี้

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

- ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พีรยศ ราฮิมมูลา จบการศึกษาระดับปริญญาโทด้านรัฐศาสตร์ ระดับ
ปริญญาเอกด้านเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา จากประเทศอินเดีย

วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

- รองศาสตราจารย์ ดลมนรรจน์ บากา จบการศึกษาระดับปริญญาโทด้านศาสนาเปรียบเทียบ

- ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อิบราฮีม ณรงค์รักษาเขต จบการศึกษาระดับปริญญาโทด้าน
ครุศาสตร์อิสลาม ระดับปริญญาเอกด้านครุศาสตร์

- อาจารย์ มุหัมมัดรอฟลี แวะหะมะ จบการศึกษาระดับปริญญาโทด้านประวัติศาสตร์และศิลปะ
อิสลาม

จากข้อมูลข้างต้นจะเห็นได้ว่า แม้แต่วิทยาลัยอิสลามศึกษาซึ่งเปิดวิชาเอกสาขา
ตะวันออกกลางศึกษา ก็ยังมีอาจารย์ผู้จบการศึกษาด้านตะวันออกกลางเพียง 1 ท่าน ต้องเชิญ
อาจารย์พิเศษจากวิทยาลัยอิสลามยะลามาสอน 1 ท่าน ขณะที่คณาจารย์ส่วนหนึ่งที่วิทยาลัย
อิสลามศึกษา จบการศึกษาด้านอิสลาม แต่มาสอนวิชาตะวันออกกลาง สิ่งนี้ชี้ให้เห็นว่าวงการ
วิชาการไทยยังขาดแคลนผู้เชี่ยวชาญที่จบการศึกษามาทางด้านตะวันออกกลาง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 4

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

นักวิชาการและนักศึกษาไทยให้ความสนใจกับการศึกษาภูมิภาคตะวันออกกลางแตกต่างกันไปตามสภาพเหตุการณ์ระหว่างประเทศในช่วงเวลาต่างๆ ทั้งนี้ การเรียนการสอนเกี่ยวกับภูมิภาคตะวันออกกลางไม่ได้รับความสนใจเท่าที่ควรในระหว่างปีค.ศ. 1973 – ค.ศ. 1991 ซึ่งเป็นช่วงก่อนสงครามเย็นนั้นสิ้นสุด ต่อมาหลังสงครามเย็นสิ้นสุด การศึกษาภูมิภาคตะวันออกกลางได้รับความสนใจเพิ่มมากขึ้น แต่ยังคงถือว่าน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับการศึกษาภูมิภาคอื่นๆ แต่หลังจากเหตุการณ์ 11 กันยายน การศึกษาเกี่ยวกับตะวันออกกลางขยายตัวและพัฒนาขึ้นอย่างมาก นักศึกษาหันมาลงทะเลเรียนวิชาเกี่ยวกับตะวันออกกลางมากขึ้น อาจารย์ผู้สอนก็ให้ความสนใจมากขึ้นเช่นกัน ในบางสถาบันซึ่งก็คือ วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี อาจารย์และนักวิชาการได้ช่วยกันพัฒนาหลักสูตรจนได้รับการอนุมัติให้เปิดการเรียนการสอนสาขาตะวันออกกลางศึกษา และนักศึกษาที่เรียนจบหลักสูตรจะได้รับปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาตะวันออกกลางศึกษา

ปัญหาสำคัญที่ทำให้การศึกษาภูมิภาคตะวันออกกลางในช่วงสงครามเย็นถูกละเลยนั้นเป็นเพราะ

1. ขาดแคลนอาจารย์ผู้สอน นักวิชาการด้านนี้
2. นักศึกษาไทยไม่รู้ภาษาอาหรับ ซึ่งถือว่าเป็นภาษาที่จำเป็นในการศึกษา ทำความเข้าใจภูมิภาคตะวันออกกลางอย่างลึกซึ้ง
3. ทั้งภาครัฐและเอกชนไม่ค่อยมีตำแหน่งงานรองรับบัณฑิตที่จบการศึกษาด้านนี้ จึงทำให้นักศึกษาไม่อยากศึกษา เพราะเกรงว่าหลังจบการศึกษาจะไม่มียานหา

ปัญหาทั้งสามข้างต้น ทำให้ผู้ศึกษาตั้งคำถามว่าในเมื่อช่วงสงครามเย็น ประเทศไทยขาดแคลนผู้เชี่ยวชาญด้านตะวันออกกลาง เหตุใดจึงไม่เชิญผู้เชี่ยวชาญมาสอนภาษาอาหรับให้กับนักศึกษาไทย เพื่อให้สามารถศึกษาจากภาษาอาหรับเองได้บ้าง และเพราะเหตุใดจึงไม่เปิดตำแหน่งเพื่อรองรับผู้ที่จบศึกษา

ผู้ศึกษาพิจารณาว่า ในช่วงสงครามเย็น ประเทศไทยประสบปัญหาภัยคุกคามจากลัทธิคอมมิวนิสต์ทั้งจากในและนอกประเทศ จึงได้กระชับความสัมพันธ์กับสหรัฐอเมริกา โดยหวังให้ช่วยคุ้มครองให้รอดพ้นจากภัยคอมมิวนิสต์ และสหรัฐอเมริกาก็ให้ความช่วยเหลือทั้งด้านการเมืองและการทหารอย่างเต็มที่ ในที่สุด รัฐบาลไทยก็ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลจักรวรรดินิยมทางการเมืองของสหรัฐอเมริกา สิ่งนี้ส่งผลให้รัฐบาลไทยมองสหรัฐอเมริกาเป็นชาติผู้ทรงอิทธิพล และให้

ความสำคัญโดยเฉพาะกับสหรัฐอเมริกาจนละเลยภูมิภาคอื่น ๆ รวมทั้งตะวันออกกลาง ทั้งนี้ แม้ว่ารัฐบาลไม่ได้กำหนดให้สถาบันการศึกษาของไทยต้องกำหนดหลักสูตรตามที่รัฐบาลต้องการ แต่การเรียนการสอนด้านรัฐศาสตร์นั้น ส่วนหนึ่งก็สนองตามนโยบายต่างประเทศของรัฐบาล ทำให้วงการวิชาการไทยละเลยต่อภูมิภาคตะวันออกกลาง

ต่อมา หลังสงครามเย็นสิ้นสุด ภัยคอมมิวนิสต์ที่คุกคามภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หมดไป รัฐบาลไทยลดการพึ่งพิงด้านความมั่นคงและการทหารจากสหรัฐอเมริกา ขณะที่สหรัฐอเมริกา ก็ลดการให้ความช่วยเหลือกับไทยเช่นกัน นอกจากนี้ ในช่วงเวลานั้น รัฐบาลไทยก็เล็งเห็นถึงความจำเป็นที่จะต้องเสริมสร้างความแข็งแกร่งทางเศรษฐกิจ ปัจจัยเหล่านี้จึงทำให้รัฐบาลไทยให้ความสำคัญต่อภูมิภาคอื่น ๆ มากขึ้นซึ่งรวมทั้งภูมิภาคตะวันออกกลางด้วย อีกทั้งยังสนับสนุนด้านการเรียนการสอนด้านตะวันออกกลางมากขึ้น จึงทำให้ในช่วงเวลานี้ การศึกษาเกี่ยวกับภูมิภาคนี้พัฒนาขึ้นมาบ้าง

หลังจากนั้น เมื่อเกิดเหตุการณ์ 11 กันยายน ถือเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญที่ทำให้ภูมิภาคตะวันออกกลางได้รับความสนใจจากอาจารย์ นักวิชาการ และนักศึกษาเพิ่มขึ้นอย่างมาก นักวิชาการ นักศึกษา ตลอดจนบุคคลทั่วไปพยายามศึกษาความรู้เกี่ยวกับตะวันออกกลางจากหนังสือ ผลงานทางวิชาการจากแหล่งต่างๆ นักศึกษาจำนวนมากลงเรียนวิชาเกี่ยวกับตะวันออกกลาง เพื่อทำความเข้าใจถึงสาเหตุที่ทำให้คนบางกลุ่มจากตะวันออกกลาง รวมตัวกันต่อต้านอำนาจของสหรัฐอเมริกา ทั้งนี้ เหตุการณ์ 11 กันยายน ยังทำให้เห็นว่า สหรัฐอเมริกาถูกทำร้าย ขณะที่กลุ่มอารยธรรมอื่น ๆ ซึ่งรวมทั้งโลกอาหรับ แข็งแกร่งมากขึ้น สิ่งนี้ถือเป็นอีกปัจจัยที่ทำให้การศึกษาตะวันออกกลางได้รับความสนใจมากขึ้น เช่นกัน

อย่างไรก็ตาม แม้ในปีค.ศ. 2005 การศึกษาภูมิภาคตะวันออกกลางได้ขยายตัวมากขึ้น เมื่อเปรียบเทียบกับในอดีตก็ตาม แต่จากสภาพการณ์ในปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นการตื่นตัวจากภัยก่อการร้าย ปัญหาความไม่สงบในสี่จังหวัดภาคใต้ ความหวังของรัฐบาลที่ต้องการจะเป็นศูนย์กลางการลงทุนที่ดึงดูดนักลงทุนจากตะวันออกกลาง ตลอดจนเป้าหมายของกลุ่มธุรกิจด้านสาธารณสุขที่หวังให้ไทยเป็นศูนย์กลางของธุรกิจบริการทางการแพทย์ที่ดึงดูดลูกค้าผู้มั่งคั่งจากภูมิภาคตะวันออกกลาง สิ่งเหล่านี้ชี้ให้เห็นว่าเราจำเป็นต้องพัฒนาการศึกษาภูมิภาคตะวันออกกลางให้มากกว่าที่เป็นอยู่

สำหรับประเด็นการตื่นตัวต่อภัยก่อการร้ายหลังเกิดเหตุการณ์ 11 กันยายน นั้น ไทยในฐานะประเทศเล็ก ๆ คงไม่สามารถจะดำเนินนโยบายเชิงรุก เข้าไปปราบปรามการก่อการร้ายในประเทศต่าง ๆ ได้ แต่สิ่งที่รัฐบาลไทยกำลังดำเนินการ คือพยายามป้องกันไม่ให้ผู้ก่อการร้ายเข้ามาใช้ประเทศไทยเป็น “แหล่งซ่องสุม” หรือเข้ามาก่อเหตุในประเทศไทย ทั้งนี้ ผู้ศึกษามองว่าการศึกษาภูมิภาคตะวันออกกลางให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ จะช่วยทำให้การดำเนินความสัมพันธ์กับ

ตะวันออกกลางเป็นไปอย่างรวดเร็วมากขึ้น ส่งผลดีต่อไทยในด้านข่าวกรอง หากไทยจำเป็นต้องขอความช่วยเหลือจากประเทศเหล่านี้ให้ช่วยติดตามความเคลื่อนไหวของกลุ่มก่อการร้ายในไทย

สำหรับประเด็นปัญหาความไม่สงบในสี่จังหวัดภาคใต้ นั้น ยังเป็นปัญหาที่เรื้อรังมานาน และนับวันจะทวีความรุนแรงมากขึ้น หากรัฐบาลไม่สามารถแก้ไขความรุนแรงในรูปแบบต่างๆ อีกทั้งไทยยังต้องเผชิญกับขบวนการแบ่งแยกดินแดนต่างๆ ด้วย ซึ่งขบวนการเหล่านี้พยายามเข้าไปมีบทบาทในกลุ่มประเทศตะวันออกกลาง และในองค์การการประชุมอิสลาม (Organization of Islamic Conference : OIC) ผู้ศึกษามองว่า ไทยจำเป็นต้องดำเนินนโยบายเข้าไปเป็นพันธมิตรกับประเทศมุสลิมในตะวันออกกลาง เพื่อที่จะชี้แจงข้อเท็จจริงให้เข้าใจถึงปัญหา และป้องกันไม่ให้กลุ่มแบ่งแยกดินแดนเผยแพร่ความเท็จที่โฆษณาชวนเชื่ออยู่เสมอว่าชาวมุสลิมในไทยถูกกดขี่ทางศาสนาเป็นข้ออ้างเพื่อสร้างสัมพันธ์กับประเทศในตะวันออกกลางโดยแฝงตัวเข้าไปในองค์การต่างๆ และเอาสถานะขององค์การเหล่านั้นมากดดันประเทศไทย ถ้าไทยไม่สนใจผูกมิตรกับตะวันออกกลาง อาจทำให้กลุ่มแบ่งแยกดินแดนในไทยมีโอกาสทำให้ประเทศตะวันออกกลางและโลกมุสลิมเข้าใจประเทศไทยอย่างคลาดเคลื่อน และอาจจะทำให้ประเทศเหล่านั้นคิดว่าบาตรไม่ทำการค้ากับประเทศไทยก็เป็นได้

สำหรับภาคเอกชน ที่หวังให้ไทยเป็นศูนย์กลางของธุรกิจบริการทางการแพทย์นั้น คุณอุดมศักดิ์ ศรีธัญโกศ ผู้อำนวยการกองตะวันออกกลาง กรมเอเชียใต้ ตะวันออกกลางและแอฟริกา กระทรวงการต่างประเทศให้ความเห็นว่า ปัจจุบัน ประเทศไทยมีความเจริญด้านการแพทย์อย่างมาก ในขณะที่ประเทศตะวันตกและสหรัฐอเมริกา ที่แต่เดิมเป็นศูนย์กลางด้านการแพทย์ นั้น ได้เข้มงวดตรวจตราชาวอาหรับมากขึ้นเพราะเหตุการณ์ 11 กันยายน นอกจากนี้ ค่ารักษาพยาบาลในไทยถูกกว่าประเทศตะวันตกมาก ทั้งสองปัจจัยจึงดึงดูดชาวอาหรับให้เข้ามาใช้บริการทางการแพทย์ในไทยมากขึ้น ทั้งนี้ กระทรวงฯ ก็คาดหวังให้มีการจัดการศึกษาเกี่ยวกับตะวันออกกลางให้แพร่หลายมากขึ้น และที่สำคัญ ควรจัดการเรียนการสอนภาษาอาหรับ เพื่อผลิตบุคลากรที่สามารถช่วยเหลืออำนวยความสะดวกให้ชาวอาหรับที่มาใช้บริการทางการแพทย์

สำหรับความต้องการของรัฐบาลที่ตั้งเป้าหมายให้ไทยเป็นศูนย์กลางดึงดูดนักลงทุนจากตะวันออกกลางนั้น กระทรวงการต่างประเทศของไทยมองว่านักลงทุนจากตะวันออกกลางมีศักยภาพเพียงพอที่จะดำเนินธุรกิจในประเทศไทยไม่แพ้ นักลงทุนจากภูมิภาคอื่นๆ ไทยเองก็ต้องการประเทศคู่ค้าใหม่ๆ เพื่อระบายสินค้าหรือแรงงานที่มีทักษะฝีมือเช่นกัน²

¹ สัมภาษณ์ อุดมศักดิ์ ศรีธัญโกศ, ผู้อำนวยการกองตะวันออกกลาง กรมเอเชียใต้ ตะวันออกกลาง และแอฟริกา กระทรวงการต่างประเทศ, 7 กุมภาพันธ์ 2549.

² สัมภาษณ์ อุดมศักดิ์ ศรีธัญโกศ, ผู้อำนวยการกองตะวันออกกลาง กรมเอเชียใต้ ตะวันออกกลาง และแอฟริกา กระทรวงการต่างประเทศ, 7 กุมภาพันธ์ 2549.

ข้อเสนอแนะ

1. หากต้องการจะเข้าใจเรื่องราวเกี่ยวกับภูมิภาคตะวันออกกลางอย่างลึกซึ้งนั้น จำเป็นต้องรู้ภาษาอาหรับ เพราะข้อมูลเอกสารเกี่ยวกับภูมิภาคนี้ส่วนใหญ่เป็นภาษาอาหรับ รองลงมาคือภาษาอังกฤษ ดังนั้น สถาบันการศึกษาหลักๆของไทยควรจัดให้มีการเรียนการสอนภาษาอาหรับ ในฐานะเป็นภาษาต่างประเทศ เช่นเดียวกับภาษาอื่นๆ เช่น จีน ญี่ปุ่น ฝรั่งเศส เยอรมัน ฯลฯ ทั้งนี้ ภาษาอาหรับยังจะเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่ดำเนินความสัมพันธ์ทางการค้าและเศรษฐกิจกับประเทศในตะวันออกกลางด้วย
2. สถาบันอุดมศึกษาของไทยควรเพิ่มงบประมาณในการผลิตเอกสารวิชาการเกี่ยวกับภูมิภาคตะวันออกกลางที่เป็นภาษาไทย เพราะในปัจจุบัน เอกสารเหล่านี้ยังมีอยู่น้อยมาก จึงเป็นอุปสรรคต่อบุคคลทั่วไปที่อยากเรียนรู้และทำความเข้าใจเกี่ยวกับตะวันออกกลาง
3. รัฐบาลและสถาบันการศึกษาควรเพิ่มจำนวนทุนให้แก่ผู้ที่ต้องการไปศึกษาต่อด้านตะวันออกกลางศึกษาในประเทศตะวันออกกลาง โดยอาจกำหนดเงื่อนไขของทุนหลังจบการศึกษาให้กลับมาเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านตะวันออกกลางในไทย แนวทางนี้จะสามารถลดปัญหาการขาดแคลนผู้เชี่ยวชาญด้านตะวันออกกลางได้
4. รัฐบาลและภาคเอกชนควรเพิ่มตำแหน่งงานรองรับบัณฑิตที่เรียนจบทางด้านตะวันออกกลางศึกษา
5. รัฐบาลและสถาบันการศึกษาควรเผยแพร่ข้อมูลข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับภูมิภาคตะวันออกกลางให้ประชาชนทั่วไปได้รับทราบ เพื่อลบภาพพจน์เดิมๆว่าภูมิภาคตะวันออกกลางเป็นแหล่งช่องสุมการค้าการร้าย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กุสุมา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา. รองศาสตราจารย์ สถาบันศึกษาความมั่นคงและนานาชาติ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. สัมภาษณ์, 9 มีนาคม 2550.
- โครีน เฟื่องเกษม. รองศาสตราจารย์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. สัมภาษณ์, 19 กันยายน 2548.
- โครงการจัดตั้งวิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี. สงขลา: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2531.
- ชัยโชค จุลศิริวงศ์. รองศาสตราจารย์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. สัมภาษณ์, 2 มีนาคม 2550.
- ชัยวัฒน์ สถาอานันท์. “มุสลิมศึกษา : สังคมศาสตร์ทวนกระแส และ “ความเป็นอื่น”.” Journal of Social Sciences & Humanities 4,1 (January-April 1998): 1-10.
- จรัญ มะลูลีม. รองศาสตราจารย์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. สัมภาษณ์, 5 ตุลาคม 2548.
- จุลชีพ ชินวรโรจน์. นโยบายต่างประเทศของไทยในช่วงสงครามเย็น. ใน ชัยโชค จุลศิริวงศ์ (บรรณาธิการ), 5 ทศวรรษการต่างประเทศของไทย : จากความขัดแย้งสู่ความร่วมมือ, หน้า 121-143. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2536.
- จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะรัฐศาสตร์. หลักสูตรคณะรัฐศาสตร์ ปีการศึกษา 2522. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522.
- จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. คณะรัฐศาสตร์. หลักสูตรคณะรัฐศาสตร์ ปีการศึกษา 2532. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532.
- จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. คณะรัฐศาสตร์. หลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2540. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.
- ดลมนวรรณ บากา. รองศาสตราจารย์ วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี. สัมภาษณ์, 26 กันยายน 2548.
- ทีมงานผู้จัดการออนไลน์. บุชกร้าวจะหาบินลาตินจนเจอ ยอมรับชัดต้มไม่มีเคียว 9/11 [ออนไลน์]. ผู้จัดการออนไลน์. แหล่งที่มา: <http://www.manager.co.th/Around/ViewNews.aspx?NewsID=9490000115288> [2549, 20 กันยายน]

ธนาคารแห่งประเทศไทย. ตารางที่ 80 : ผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติด้านการผลิต ณ

ราคาประจำปี 1/2/ [ออนไลน์]. แหล่งที่มา :

<http://www.bot.or.th/bothomepage/databank/EconData/EconFinance/tab80.asp>

[2550, 26 เมษายน]

ธนาคารแห่งประเทศไทย. สถิติเศรษฐกิจและการเงิน ไตรมาส 4 2549. กรุงเทพมหานคร :

ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2549.

ธีระ นุชเปี่ยม. นโยบายต่างประเทศไทยยุคหลังสงครามเย็น. ใน ชัยโชค จุลศิริวงศ์

(บรรณาธิการ), 5 ทศวรรษการต่างประเทศของไทย : จากความขัดแย้งสู่ความร่วมมือ,

หน้า 207-214. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2536.

นอม ชอมสกี. ฝ่าพายุก่อการร้าย, แปลโดย พิภพ อุดมอิทธิพงศ์. กรุงเทพมหานคร:

โครงการสรรพสาส์น สำนักพิมพ์มูลนิธิเด็ก, 2547.

บริษัท ปตท จำกัด มหาชน (เดิมคือ การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย). ข้อมูล Fact and Figure

อุตสาหกรรมปิโตรเลียมประจำปี 2545[ออนไลน์]. แหล่งที่มา:

http://www.ptplc.com/servlet/ipscustDesktop?pageid=8&right=pdf/Fact_figure/

[Fact_Figure2003/energy_fact.html](http://www.ptplc.com/servlet/ipscustDesktop?pageid=8&right=pdf/Fact_figure/Fact_Figure2003/energy_fact.html)

ประสงค์ สุ่นศิริ. อิสลามศึกษากับความมั่นคงแห่งชาติ. รายงานการประชุมสัมมนาเพื่อจัดตั้ง

ศูนย์อิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, ณ มหาวิทยาลัย

สงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี 28 พฤษภาคม 2526, หน้า 17 – 18.

(เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่)

พลังงาน, กระทรวง. สำนักงานนโยบายและแผนพลังงาน. ข้อมูลปริมาณการนำเข้าน้ำมัน

ปิโตรเลียมจากภูมิภาคต่างๆ [ออนไลน์]. แหล่งที่มา :

http://www.eppo.go.th/info/stat/T02_01_03.xls [2550, 26 เมษายน]

พีรยศ ราฮิมมูลา. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย

สงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี. สัมภาษณ์, 24 กันยายน 2548.

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. คู่มือการศึกษา ชั้นปริญญาตรี ปีการศึกษา 2526. กรุงเทพมหานคร:

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2526.

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หลักสูตรระดับปริญญาตรี สาขาวิชารัฐศาสตร์. คู่มือการศึกษา

ชั้นปริญญาตรี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปีการศึกษา 2521. กรุงเทพมหานคร:

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2521.

- มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หลักสูตรระดับปริญญาตรี สาขาวิชารัฐศาสตร์ ปีการศึกษา 2516.
คู่มือการศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
2516
- มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต ฉบับปรับปรุงแก้ไข พ.ศ. 2540.
คู่มือการศึกษา ชั้นปริญญาตรี ปีการศึกษา 2546. กรุงเทพมหานคร:
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2546.
- มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. คณะรัฐศาสตร์. หลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต หลักสูตรปรับปรุง
พ.ศ. 2547. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547.
- มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย. คู่มือการศึกษา ระดับบัณฑิตศึกษา
ปีการศึกษา 2537. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2537.
- มหาวิทยาลัยรามคำแหง. คณะรัฐศาสตร์. หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์
หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2541. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2541.
- มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี. คู่มือและหลักสูตรการศึกษาระดับปริญญาตรี
ปีการศึกษา 2530. ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2530.
- มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี. หลักสูตรคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ปีการศึกษา 2522. ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์,
2522.
- มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี. กองบริการการศึกษา. คู่มือการศึกษา
ปีการศึกษา 2534. ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2534.
- มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี. กองบริการการศึกษา. คู่มือการศึกษาระดับ
ปริญญาตรี ปีการศึกษา 2540. ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2540.
- มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี. วิทยาลัยอิสลามศึกษา.
การเสนอขอเปิดวิชาโทตะวันออกกลางศึกษา (หลักสูตรใหม่) พ.ศ. 2539. ปัตตานี:
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2539.
- มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี. วิทยาลัยอิสลามศึกษา.
หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาตะวันออกกลางศึกษา (หลักสูตรใหม่ พ.ศ. 2548).
ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2548.
- มุหัมมัดรอฟลี แวะหะมะ. รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัย
สงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี. สัมภาษณ์, 27 กันยายน 2548.

แรงงาน, กระทรวง. กรมการจัดหางาน. สถิติคนงานเดินทางไปทำงานต่างประเทศ จำแนกตามประเทศ [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:

http://www.overseas.doe.go.th/oeao_th/news/index.html [2550, 25 เมษายน]

สุริชัย หวันแก้ว. พัฒนาการ โครงสร้าง ปัญหา และศักยภาพของทรัพยากรด้านวิเทศศึกษาของประเทศไทย. เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการเรื่อง อนาคตของวิเทศศึกษาในประเทศไทย : ศักยภาพและทิศทาง ณ โรงแรมแอมบาสเดอร์ ซิตี้ จอมเทียน พัทยา, 10-11 พฤศจิกายน 2547.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. สถิติจำนวนประชากร จำแนกตามศาสนา เพศ และการปกครอง ปีพ.ศ. 2543 [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:

http://www.nso.go.th/nso/data/data23/data23_3.html[2546]

อนุสรณ์ ลิ้มมณี. ทฤษฎีเศรษฐกิจการเมืองยุคปัจจุบัน. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2531.

อภิญา รัตนมงคลมาศ. รองศาสตราจารย์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. สัมภาษณ์, 26 กุมภาพันธ์ 2550.

อิมรอน มะลูลีม. วิเคราะห์ความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลไทยกับมุสลิมในประเทศ: กรณีศึกษากลุ่มมุสลิมในเขตจังหวัดชายแดนภาคใต้. กรุงเทพมหานคร: อีสลามิคอะเคเดมี, 2538.

อิบราฮีม ณรงค์รักษาเขต. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ หัวหน้าภาควิชาอิสลามศึกษา วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี. สัมภาษณ์, 26 กันยายน 2548.

อุดมศักดิ์ ศรีวิญญูโกศ. ผู้อำนวยการกองตะวันออกเฉียงใต้ ตะวันออกกลางและแอฟริกา กระทรวงการต่างประเทศ. สัมภาษณ์, 7 กุมภาพันธ์ 2549.

ภาษาอังกฤษ

Blair's claim on WMD was misleading, says Blix [Online]. Available from:

<http://dawn.com/2003/07/14/top11.htm> [2005, October 22]

Galtung, J. The True Worlds : A Transnational Perspective. New York: The Free Press, 1980.

- Hewitt, C. Political Violence and Terrorism in Modern America: A Chronology. Westport: Praeger Security International, 2005.
- Huntington, S. P. The Clash of Civilizations and The Remaking of World Order. New York: Simon & Schuster, 1996.
- Millar, T. B. and Walter, J. Asian-Pacific Security After The Cold War. Canberra: Allen & Unwin, 1993.
- Olivier Knox. Iraq war 'cause celebre' for terror: US Intelligence report [Online]. AFP. Available from: http://news.yahoo.com/s/afp/20060926/pl_afp/usattacksiraqreport_060926232239 [2006, October 2]
- Petras, James. Critical Perspectives on Imperialism and Social Class in The Third World. New York: Monthly Review Press, 1978.
- Ritter, S. and Pitt, W. R. War on Iraq: What Team Bush Doesn't Want You To Know. London: Profile Books, 2002.
- Saddam 'had no link to al – Qaeda' [Online]. BBC NEWS. Available from: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/5328592.stm> [2006, September 20]
- Said, Edward W. Culture and Imperialism. London: Vintage, 1993.
- September 11, 2001 Attacks [Online]. Wikipedia. Available from: http://en.wikipedia.org/wiki/September_11%2C_2001_attacks [2005, September 14]
- Shawcross, W. Allies: The U.S., Britain, Europe, and the War in Iraq. New York: BBS Public Affairs, 2004.
- White, Livingston A. Reconsidering cultural imperialism theory [Online]. Transnational Broadcasting Studies. Available from: <http://www.tbsjournal.com/Archives/Spring01/white.html> [2007, 30 April]

ภาคผนวก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

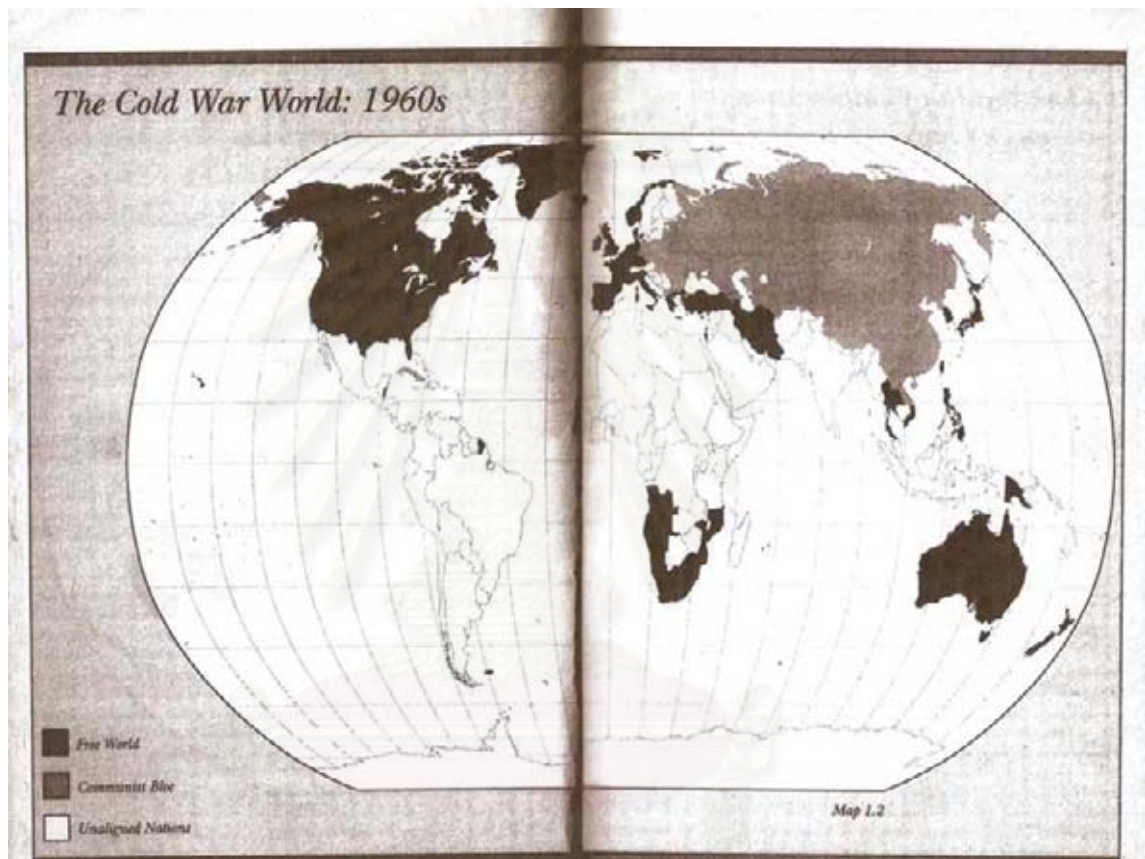
ภาคผนวก ก

- แผนที่เปรียบเทียบโลกในช่วงสงครามเย็นกับหลังสงครามเย็นสิ้นสุดลง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนที่เปรียบเทียบโลกในช่วงสงครามเย็นกับหลังสงครามเย็นสิ้นสุดลง

สมัยสงครามเย็น

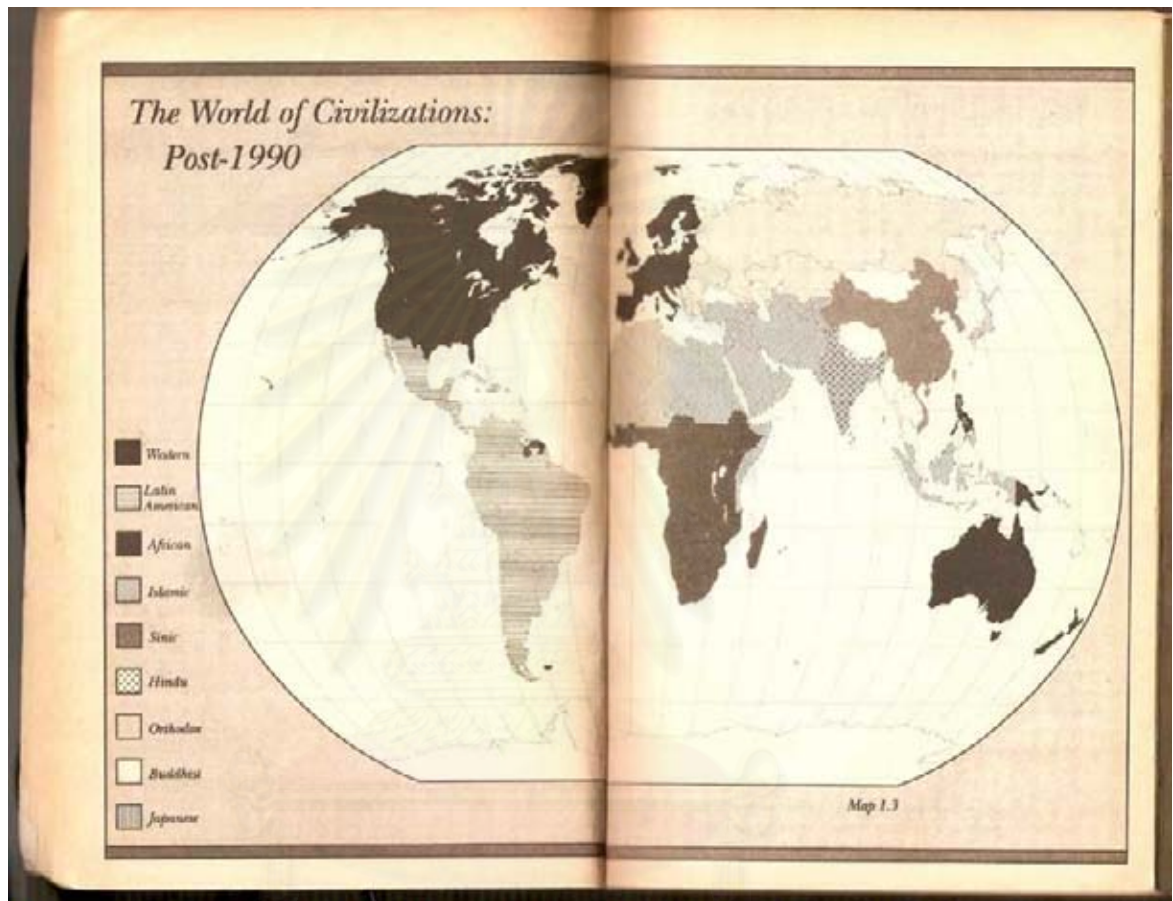

ที่มา: Samuel P. Huntington, *The Clash of Civilizations and The Remaking of World Order* (New York: Simon & Schuster, 1996), pp. 24-25.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

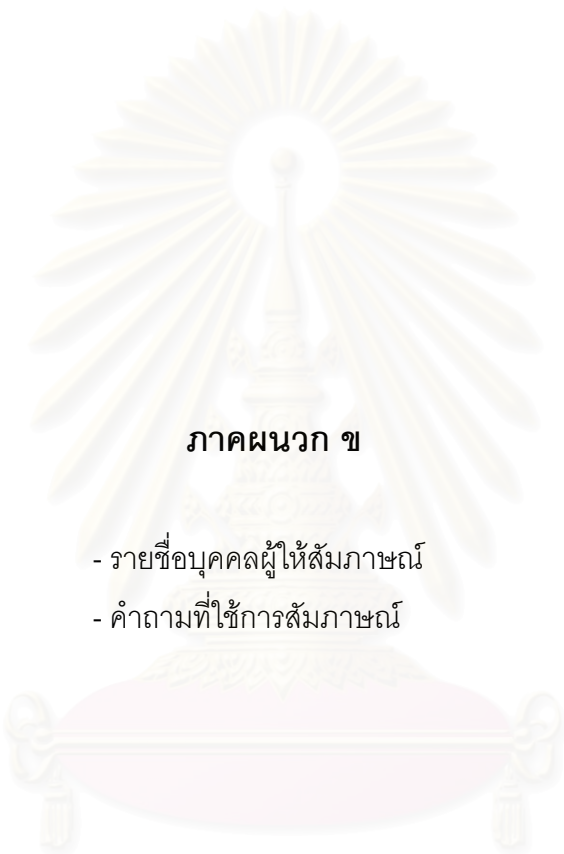

หลังสงครามเย็นสิ้นสุดลง

ที่มา: Samuel P. Huntington, *The Clash of Civilizations and The Remaking of World Order* (New York: Simon & Schuster, 1996), pp. 26-27.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ข

- รายชื่อบุคคลผู้ให้สัมภาษณ์
- คำถามที่ใช้การสัมภาษณ์

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายชื่ออาจารย์/ผู้เชี่ยวชาญด้านตะวันออกกลางที่ให้สัมภาษณ์

1. กระทรวงการต่างประเทศ

- คุณอุดมศักดิ์ ศรีธัญโกศ ผู้อำนวยการกองตะวันออกกลาง
กรมเอเชียใต้ ตะวันออกกลาง และแอฟริกา

2. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2.1 คณะรัฐศาสตร์

- รองศาสตราจารย์ ดร. ชัยโชค จุลศิริวงศ์
- รองศาสตราจารย์ ดร. อภิญา รัตนมงคลมาศ

2.2 สถาบันศึกษาความมั่นคงและนานาชาติ คณะรัฐศาสตร์

- รองศาสตราจารย์ ดร. กุสุมา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา

3. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

3.1 คณะรัฐศาสตร์

- รองศาสตราจารย์ ดร. โครีน เฟื่องเกษม
- รองศาสตราจารย์ ดร. จรัญ มะลูลีม
- รองศาสตราจารย์ ดร. ชัยวัฒน์ สถาอานันท์

4. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

4.1 คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

- ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พีรยศ ราฮิมมูลา

4.2 วิทยาลัยอิสลามศึกษา

- รองศาสตราจารย์ ดลมนรจณ์ บากา
- ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อิบราฮีม ณรงค์รักษาเขต
หัวหน้าภาควิชาอิสลามศึกษา
- อาจารย์ ดร. ซาฟีอี อาดำ
- อาจารย์ มุห์หมัดรอฟลี แวะหะมะ รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ

คำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์

1. คำถามสำหรับอาจารย์ที่ดูแล/มีส่วนร่วมในการวางหลักสูตรรัฐศาสตร์
  - 1.1 อาจารย์เข้ามารับตำแหน่งรองคณบดี/หัวหน้าภาค/เข้าดูแลหลักสูตรของคณะตั้งแต่ปีใดถึงปีใด
  - 1.2 ในช่วงแรกที่อาจารย์เข้ารับตำแหน่ง....มีรายวิชาเปิดสอนวิชาเกี่ยวกับตะวันออกกลางหรือไม่
    - 1) ถ้ายังไม่มี เพราะเหตุใดจึงไม่มี
      - ขาดแคลนอาจารย์ผู้สอน ?
      - ขาดความเข้าใจภูมิภาคตะวันออกกลาง ?
    - 2) หากขาดแคลนอาจารย์ผู้สอน เพราะเหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น คณะฯไม่เคยขาดแคลนอาจารย์/ผู้เชี่ยวชาญด้านสหรัฐอเมริกา ยุโรป
    - 3) คณะฯมีความคิดริเริ่มที่จะจัดให้มีการสอนวิชาตะวันออกกลางตั้งแต่ปีใด
  - 1.3 อาจารย์มองว่าอะไรเป็นจุดเปลี่ยนทำให้การศึกษาระดับภูมิภาคตะวันออกกลางพัฒนา
    - 1) เหตุการณ์ระหว่างประเทศส่งผลทำให้คณาจารย์ นักศึกษา ให้ความสนใจภูมิภาคตะวันออกกลางมากขึ้นหรือไม่
  - 1.4 หลังเหตุการณ์ 11 กันยายน ค.ศ. 2001 และมีการรณรงค์ต่อต้านการก่อการร้ายนำโดยชาติตะวันตก โดยพุ่งเป้าไปที่ภูมิภาคตะวันออกกลาง ตลอดจนเกิดการรวมตัวของประเทศอาหรับในภูมิภาคตะวันออกกลางเพื่อต่อต้านประเทศตะวันตก อาจารย์มองว่าทั้งสามเหตุการณ์นี้ส่งผลทำให้นักวิชาการ นักศึกษา สนใจตะวันออกกลางมากขึ้นหรือไม่
  - 1.5 อาจารย์มีความเห็นอย่างไรต่อคำกล่าวที่ว่า ในช่วงก่อนสงครามเย็นสิ้นสุดลงวงการวิชาการไทยให้ความสนใจต่อมหาอำนาจมากจนถูกมหาอำนาจครอบงำ จนละเลยที่จะสนใจภูมิภาคอื่นๆ
    - ถ้าววงการวิชาการไม่ได้ให้ความสนใจต่อมหาอำนาจเพียงอย่างเดียว อาจารย์มีความเห็นอย่างไร หากจะกล่าวว่ายบายต่างประเทศไทยในช่วงสงครามเย็นให้ความสนใจต่อมหาอำนาจ (ไทยหวังผลประโยชน์ด้านความมั่นคง) ส่งผลให้ไม่มีการสนับสนุนการศึกษาระดับภูมิภาคอื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งภูมิภาคตะวันออกกลาง
  - 1.6 คณะ/สถาบันมีทุนสำหรับนักวิชาการ/นักศึกษาที่ต้องการไปศึกษาต่อในระดับปริญญาโท/เอก ด้านตะวันออกกลางศึกษา ในต่างประเทศ หรือไม่
    - หากไม่มี เพราะเหตุใด

1.7 คณะ/สถาบันมีแผนขยายหลักสูตรการศึกษานิติภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือไม่ อย่างไร

2. คำถามสำหรับอาจารย์ผู้รับผิดชอบการสอนวิชาที่เกี่ยวกับนิติภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

2.1 อาจารย์เข้าสอนวิชาที่เกี่ยวกับนิติภาคตะวันออกเฉียงเหนือตั้งแต่ปีใด

2.2 ช่วงแรกที่อาจารย์เข้ามาสอน อยากทราบว่า มีนักศึกษาลงทะเบียนวิชาตะวันออกเฉียงเหนือมาก/น้อยเพียงใด

2.3 อยากทราบว่า ในช่วงแรกที่อาจารย์เริ่มสอน อาจารย์มีความคิดเห็นอย่างไรต่อการเรียนการสอนนิติภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

1) ความสนใจของนักศึกษามีมากน้อยเพียงใด

2) แหล่งความรู้เพิ่มเติมมีเพียงพอหรือไม่

2.4 ถ้าอาจารย์มองว่าความสนใจของนักศึกษาน้อย อยากทราบว่าเป็นเพราะเหตุใด

1) เป็นเพราะในช่วงเวลาดังกล่าว นักศึกษามุ่งเน้นให้ความสำคัญต่อชาติตะวันตกตามสภาพเหตุการณ์ระหว่างประเทศ (ปัจจัยภายนอก)

2) หรือเป็นเพราะนักศึกษาเองไม่เปิดรับที่จะสนใจศึกษานิติภาคอื่นๆที่แตกต่างจากหลักสูตรเดิม (ปัจจัยภายใน)

2.5 อาจารย์มองว่าวิกฤตการณ์น้ำมันที่เกิดขึ้นในช่วงปีค.ศ. 1973 – ค.ศ. 1980 ส่งผลต่อการศึกษานิติภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือไม่ อย่างไร

2.6 ถ้าอาจารย์มองว่าวิกฤตการณ์น้ำมันทำให้นักวิชาการและนักศึกษาเกิดความสนใจที่จะศึกษานิติภาคตะวันออกเฉียงเหนือมากกว่าแต่ก่อน อยากทราบว่าเป็นเพราะเหตุใด

1) ประเทศไทยได้รับผลกระทบอย่างมากจากการที่ราคาน้ำมันสูงขึ้น ขณะที่ไทยต้องพึ่งพาการนำเข้าน้ำมันปริมาณมหาศาลจากนิติภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หรือ

2) ประเทศมหาอำนาจต่างๆก็ได้รับผลกระทบเช่นกัน ทำให้นักวิชาการ นักศึกษาระดับถึงกำลังอำนาจทางเศรษฐกิจและทรัพยากรธรรมชาติของประเทศตะวันออกเฉียงเหนือที่สามารถต่อสู้กับกำลังอำนาจของประเทศมหาอำนาจได้ ?

2.7 ถ้าอาจารย์มองว่าวิกฤตการณ์น้ำมันไม่ได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อการศึกษานิติภาคตะวันออกเฉียงเหนือแต่อย่างใด อาจารย์คิดว่าเป็นเพราะนักศึกษไทยมองว่ากำลังอำนาจทางเศรษฐกิจไม่สามารถคุกคามต่อเสถียรภาพ ความมั่นคงของประเทศไทยได้เท่ากับกำลังอำนาจของประเทศมหาอำนาจตะวันตกใช้หรือไม่

2.8 อาจารย์มองว่าการสิ้นสุดของสงครามเย็น (ค.ศ. 1991 – ค.ศ. 1997) ส่งผลต่อการศึกษานโยบายภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือไม่ อย่างไร

2.9 ถ้าอาจารย์มองว่าการสิ้นสุดของสงครามเย็นทำให้นักวิชาการและนักศึกษาเกิดความสนใจที่จะศึกษานโยบายภาคตะวันออกเฉียงเหนือมากกว่าแต่ก่อน อยากทราบว่าเป็นเพราะเหตุใด

1) ในยุคสงครามเย็น การศึกษาด้านรัฐศาสตร์มุ่งเน้นให้ความสำคัญต่อประเทศมหาอำนาจทั้งสองฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นมหาอำนาจโลกเสรี และมหาอำนาจคอมมิวนิสต์ เมื่อภาวะตึงเครียดระหว่างมหาอำนาจทั้งสองฝ่ายสิ้นสุดลง การศึกษาด้านรัฐศาสตร์จึงมุ่งให้ความสนใจที่จะศึกษานโยบายต่างๆ ที่หลากหลายมากขึ้น หรือ

2) อาจารย์มีความคิดเห็นอย่างไร หากจะกล่าวว่าการสิ้นสุดของสงครามเย็น เราได้รับความช่วยเหลือด้านการเมืองจากสหรัฐอเมริกา ทำให้เราถูกอิทธิพลจากรัฐธรรมนูญทางการเมืองจากสหรัฐฯครอบงำ ส่งผลให้นักวิชาการไทยมุ่งสนใจแต่สหรัฐฯจนละเลยนโยบายอื่นๆ ซึ่งรวมถึงตะวันออกเฉียงเหนือ แต่ถ้าไม่ใช่เพราะจักรวรรดินิยม อาจารย์มองว่าเพราะเหตุใด ก่อนสงครามเย็นสิ้นสุด เราจึงไม่ค่อยมีการศึกษานโยบายตะวันออกเฉียงเหนือเท่าที่ควร

2.10 ถ้าอาจารย์มองว่าการสิ้นสุดของสงครามเย็นไม่ได้ส่งผลต่อการศึกษานโยบายตะวันออกเฉียงเหนืออย่างไร อยากทราบว่าเป็นเพราะ

แม้สงครามเย็นสิ้นสุดลงแล้ว แต่ประเทศไทยก็ยังอยู่ในฐานะที่เป็นพันธมิตรกับประเทศมหาอำนาจโลกเสรี นักวิชาการ นักศึกษาจึงเห็นว่าประเทศมหาอำนาจตะวันตกมีอำนาจที่ส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพความมั่นคงของประเทศต่างๆ ได้ดังเห็นได้จากภาวะสงครามเย็น ซึ่งอาจถือได้ว่าประเทศมหาอำนาจตะวันตกเป็นผู้ชนะ ดังนั้น ความสนใจที่จะศึกษารายวิชาเกี่ยวกับประเทศมหาอำนาจตะวันตกจึงมีอยู่ต่อไป ใช่หรือไม่

2.11 หลังเหตุการณ์ 11 กันยายน ค.ศ. 2001 และได้เกิดการต่อต้านการก่อการร้ายนำโดยชาติตะวันตก โดยพุ่งเป้าไปที่ภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตลอดจนเกิดการรวมตัวของประเทศอาหรับในภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือเพื่อต่อต้านประเทศตะวันตก ดิฉันอยากทราบว่า หลังช่วงเวลาดังกล่าว จำนวนนักศึกษาที่ลงทะเบียนเรียนวิชาเกี่ยวกับภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีจำนวนประมาณเท่าใด เพิ่มขึ้นหรือลดลงจากเดิม และอาจารย์มองว่าเหตุการณ์ 11 กันยายน และกระแสการต่อต้านการก่อการร้ายนำโดยชาติตะวันตก และการรวมตัวของประเทศอาหรับเพื่อต่อต้านประเทศตะวันตก มีผลต่อจำนวนนักศึกษาที่ลงทะเบียนเรียนวิชาภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือไม่

1) มีผลทำให้จำนวนนักศึกษาเพิ่มขึ้น เพราะเหตุการณ์ดังกล่าวทำให้เห็นภาพที่ประเทศอาหรับรวมตัวกันต้านทานชาตินิยมมหาอำนาจตะวันตกได้ ทำให้นักศึกษาหันมาสนใจประเทศอาหรับและภูมิภาคตะวันออกกลางมากขึ้น ใช่หรือไม่

- แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลจักรวรรดินิยม/อำนาจ ของสหรัฐฯ เสื่อมลงหรือไม่

2) ไม่มีผลต่อจำนวนนักศึกษา เพราะเหตุใด

2.12 ในการศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับภูมิภาคตะวันออกกลางเพิ่มเติม อาจารย์และนักศึกษาหาความรู้จากแหล่งใดมากที่สุด เอกสารวิชาการของนักวิชาการไทย นักวิชาการตะวันตก หรือนักวิชาการอาหรับและมุสลิม หรืออีกนัยหนึ่งอาจารย์มองว่านักวิชาการตะวันตกมีมุมมองต่อภูมิภาคตะวันออกกลางเป็นกลางหรือไม่, นักวิชาการตะวันตกเขียนงานอธิบายถึงประเทศตะวันออกกลางอย่างเป็นกลาง ตรงไปตรงมา โดยไม่ทำให้ผู้อ่านรู้สึกว่ประเทศตะวันออกกลางเป็นผู้ร้าย ขณะที่ชาติตะวันตกเป็นผู้กระทำถูกต้องหรือเป็นตำรวจโลก หรือไม่

2.13 อาจารย์มีความคิดเห็นอย่างไรต่อความเห็นที่ว่า สภาพระหว่างประเทศซึ่งชาติตะวันตกเป็นตัวแสดงมหาอำนาจที่มีบทบาทสำคัญนั้นส่งผลให้นักวิชาการด้านรัฐศาสตร์ของไทยมุ่งสนใจที่จะศึกษาตัวแสดงหลักในระบบระหว่างประเทศ (ชาติตะวันตก) จนส่งผลให้นักวิชาการละเลยที่จะให้ความสำคัญต่อภูมิภาคอื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งภูมิภาคตะวันออกกลาง

2.14 อาจารย์มองว่า ในอนาคตจะมีการให้ความสำคัญต่อการศึกษภูมิภาคตะวันออกกลางมากขึ้นหรือไม่ เพราะเหตุใด นอกจากนี้ แนวโน้มการศึกษภูมิภาคตะวันออกกลางจะเป็นลักษณะใด กล่าวคือ ดิฉันมองว่า ใน ปัจจุบัน มีการให้ความสำคัญต่อการศึกษภูมิภาคศึกษา(Area studies) มากขึ้น มีการตั้งศูนย์ศึกษภูมิภาคต่างๆ โดยเฉพาะ เช่น ศูนย์เอเชียตะวันออกศึกษา ศูนย์ยุโรปศึกษา ศูนย์เอเชียศึกษา ดังนั้น จะมีการเน้นศึกษภูมิภาคตะวันออกกลางในลักษณะเดียวกันหรือไม่

3. คำถามสำหรับข้าราชการที่ดูแลนโยบายด้านตะวันออกกลางของกระทรวงการต่างประเทศ

3.1 ท่านมองว่า ในปัจจุบัน กระทรวงฯให้ความสนใจต่อภูมิภาคตะวันออกกลางอย่างไร

3.2 กระทรวงฯให้ความสนใจต่อภูมิภาคตะวันออกกลางมากหรือไม่ เมื่อเปรียบเทียบกับในอดีต

1) ถ้าในอดีต (ก่อนเกิดเหตุการณ์ 11 กันยายน 2001) กระทรวงฯไม่ค่อยให้ความสำคัญหรือความสนใจต่อภูมิภาคตะวันออกกลางเท่าที่ควร เพราะเหตุใด

3.3 เพราะเหตุใด ช่วงที่เกิดวิกฤตการณ์น้ำมันครั้งใหญ่ระหว่างปีค.ศ. 1973 – 1980 กระทรวงฯจึงยังไม่ให้ความสำคัญต่อภูมิภาคตะวันออกกลางเท่าที่ควร

3.4 การสิ้นสุดของสงครามเย็นมีผลทำให้กระทรวงฯให้ความสนใจต่อภูมิภาคตะวันออกกลางมากขึ้นหรือไม่ สนับสนุนการศึกษาภูมิภาคตะวันออกกลางมากขึ้นหรือไม่

3.5 หลังเกิดเหตุวินาศกรรม 11 กันยายน กระทรวงฯให้ความสนใจต่อภูมิภาคตะวันออกกลางมากขึ้นหรือไม่ สนับสนุนการศึกษาภูมิภาคตะวันออกกลางมากขึ้นหรือไม่

3.6 อยากทราบว่ากระทรวงฯคาดหวังที่จะให้มีผู้สนใจภูมิภาคตะวันออกกลางมากขึ้นหรือคาดหวังที่จะให้มีการเพิ่มการศึกษาภูมิภาคตะวันออกกลางมากขึ้นหรือไม่ อย่างไร

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวอินทุอร เขี่ยมสะอาด เกิดเมื่อวันที่ 31 ตุลาคม พ.ศ.2525 ที่กรุงเทพมหานคร จบการศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาภาษาตะวันตก (ภาษาสเปน) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อปี พ.ศ. 2545 และได้เข้าศึกษาต่อระดับปริญญาโท ที่ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปี พ.ศ. 2546

ปัจจุบัน นางสาวอินทุอร ทำงานในตำแหน่งนักแปลและผู้สื่อข่าวประจำ ฝ่ายข้อมูลข่าวต่างประเทศ บริษัท ไทยเดย์ ด็อท คอม จำกัด

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย